LUGEMIK

II KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

A-21467

H. BACHMAN, S. REBANE

LUGEMIK

II KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1957

Kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Nõukogude Liidu hümn.

On vabade riikide murdmatu Liidu
loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.
Sest elagu rahvastest võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste sõpruse, vendluse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Meil tormidest helendas vabaduspäike,
suur Lenin meil valgustas võitluste teid.
Truuks rahvale Stalin meid kasvatas kõiki,
tööks, kangelastegudeks innustas meid.

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste õnne ja õitsengu maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Kõik nurjatud kallaletungijad väärab
me lahinguis kasvanud võimas armee.
Me võitluste hoog sugupõlvedeks määrab
aus, kuulsuses hiilgama Isamaa tee.

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste jäädava kuulsuse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

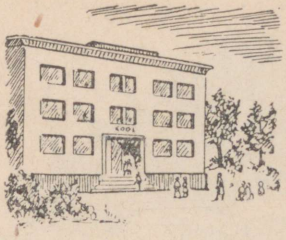

KOOLI

Esimene koolipäev.

R. Parve.

Jälle kilkeid, naerukaja,
jooksmist, sagimist ja ruttu
täis on armas koolimaja
tervitusi, laia juttu.
Sügispäikse ruuge valgus
silub meie valgeid päid.
Käes on kooliaasta algus,
mis toob «häid» ja «väga häid».

Kuidas väike Jaak kooli astus.

I

Kui ema väikese Jaagu esimest korda kooli viis, ütles õpetaja imestades:

«Oi heldeke, kui väike! Kui vana ta siis õieti on?»

«Kuueaastane ikka teine juba, seitsme peal, pole ta enam nii titeke ühtigi,» ütles ema.

«Ei, nii noori ma vastu võtta ei või. Mis me nendega teeme? Ei, seda me ei või . . .»

«Ärge nüüd vaadake, et ta nii väike on,» ütles ema. «Poiss on terane kui naaskel! Ja õppida tahab teine ka väga. Muudkui ajab aga peale: vii ja vii kooli. — Aga,

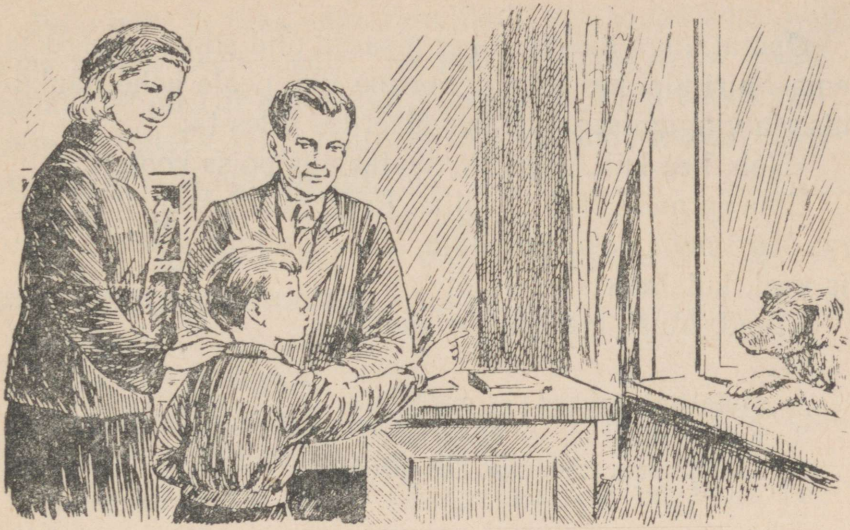

Jaak, kõnele ometi õpetajaga, muidu ta arvab, et oled keeletu!»

Jaak nuusatas, keerutas mütsi ja ütles:

«Mul on Muri!»

«Mis Muri see on?» küsis õpetaja muiates.

«Ah, ta kõneleb koerast!» vastas ema poisi asemel. «Meil on koer Muri, pole teine suur asi midagi, aga nii Jaaguga ühes, muudkui jookseb aga poisil taga. Ega neid ükski asi lahuta.»

«Tema on aga asi küll!» ütles Jaak haavunult. «Ta on tubli koer! Teenida mõistab ja . . . Näe, seal ta ongi!» Ja Jaak näitas sõrmega akna poole.

II

Tänava poolt aknast vaatas sisse koera karvane pea. Ema kõige suuremaks ehmatuseks vilistas Jaak korraga nii, kuidas veel jaksas.

«Mis sa teed!» pahandas ema, «mis nüüd õpetaja sust arvab! Mis! Ja kooli ta niisugust koera poissi ei võtagi . . .»

Õpetaja aga naeris, nii et pisarad olid silmis, Jaagu ja tema Muri üle, kes oma peremehe vile peale kohe haukumise ja vingumisega vastas. Naerdes ütles ta:

«Noh, hea küll, olgu nii, saatke siis poiss kooli.»

Ema ja poiss läksid välja. Rõõmsa haukumisega kargas Muri neile vastu. Õpetaja, kes akna juures seisis, kuulis veel, kui Jaak koerale ütles:

«Tead, Muri, ma astusin kooli!»

1. Millal võis toimuda selline lugu?
2. Kuidas nüüd lapsed kooli lähevad?
3. Jutusta oma esimesest koolipäevast!

Tähtis teade.

L. Tigase järgi.

Kell helises juba siis, kui Hilja oli alles trepil. Klassi jõudis ta aga ainult silmapilgu võrra enne õpetajat. Sellest oli tal väga kahju, ta oleks nii kangesti tahtnud tüdrukutele oma uudist rääkida.

Õpetaja kontrollis koduseid ülesandeid. Siis hakkasid õpilased lahendama ülesandeid ja kirjutama neid vihikusse. Hilja müksas oma pinginaabrit Viiut.

«Kuule,» sosistas ta.

«Ära sega,» ütles Viiu, «näed, ma kirjutan praegu.»

Mõne minuti istus Hilja rahulikult, siis koputas ees istuvale Mallele seljale.

«Tead sa, Malle . . .»

«Ai,» sosistas Malle vihaselt ja tegi nagu oleks tal Hilja puudutamisest valus olnud.

«Hea küll,» mõtles Hilja. «Kui ei taha kuulata, ei räägi ka.»

Jälle istus ta tükk aega rahulikult, aga uudis kogu aeg nagu tükkis keele peale. Ta pöördus taha Viivi poole. Samal ajal oli Hilja lükanud Viiu kätt ja Viiul tekkis vihikusse tindiplekk. Hilja tahtis hakata vabandama, kuid õpetaja segas teda ootamatult.

«Hilja, sa segad kogu aeg teisi!»

Tüdruk tõusis kohkudes püsti: «Ega ma ei sega, ma ainult tahtsin neile midagi öelda.»

«Mida?»

«Ee-e ee-i midagi.»

«Kuidas ei midagi? Ise ju ütlesid, et tahtsid. Ütle aga nüüd juba meile kõigile,» nõudis õpetaja.

«Tädi tõi mulle väikse kassipoja,» sosistas Hilja vaevalt kuuldavalt.

«Muud ei olegi?» küsis õpetaja.

«Ei ole,» vastas Hilja õige tasa.

1. Kuidas valmistuda ette tunniks?
2. Mida teha õpetaja klassi tulekul?
3. Kuidas käituda tunnis?
4. Mida arvad Hiljast?
5. Miks ei tohi kaaslasi segada?

MÄLESTUSI SUVEST

Lugu laagrilipust.

K. Korsen.

Teate, kes meil noorim laagris?
Tiidu — kuueaastane.
Katab lauda, puidki saagis,
palju tööd veel valmis teeb.

Õhtul lõke... Tiidu pühib
lõkkeplatsi teiste seas.
Kuivand oksi kanda rühib,
mõtleb, kas kõik salmid peas.

Aga mis tal kõige enam
laagripäevist meelde jäi?
Midagi, mis kõigest kenam
kodus, kooliteelgi näib...

Igal varahommikul
Tiidu rivis lipu all...
Laagrimalev rõõmsalt valvel,
päike mängleb puhtail palgeil.

Üle veest ja metsapuudest
kõlab laul nüüd meie suudest,
ja kõik näeme oma lippu
uhkelt tõusmas mastitippu.

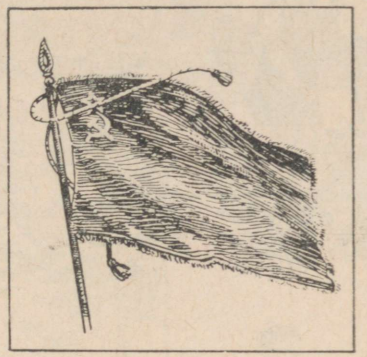

1. Kuidas möödus Tiidu suvi laagris?
2. Mis meeldis Tiidule laagris kõige rohkem?
3. Jutusta, kuidas möödus sinu suvi!

Ülesanne.

Jätka jutustust piltide järgi!

Suvel kolhoosis.

Niina ja Ennu onu elas «Võidu» kolhoosis. Suveks sõitsid lapsed onu juurde. Seal oli väga huvitav. Lapsed abistasid ...

Ülesanne.

Leia piltidele sobiv pealkiri ja koosta jutuke!

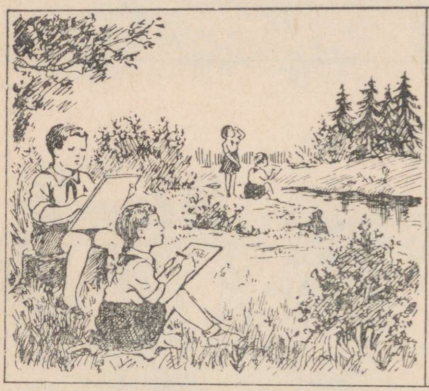

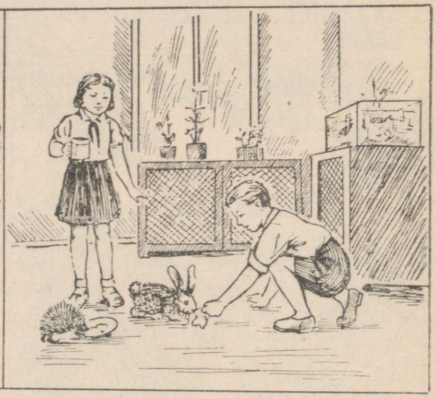

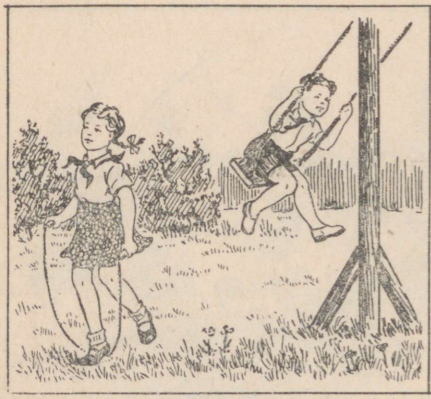

Kolhoosipõllul.

N. Nezlobin.

Täna on kogu kolhoos koos. Ka lapsed tulid, et kolhoosi abistada. Isegi Mati, kõige noorem, polnud oma vendadest maha jäänud.

«Noh, lapsed, tulge siia, lähemale!» kutsub neid kolhoosi esimees seltsimees Kasemaa.

«Tulite tööle? Noh nii. Saadame teid aeda peenraid rohima, kas olete nõus?»

«Nõus!»

«Nii. Jagunege siis kaheks salgaks ja valige salgajuhid. Kas nii?»

«Teeme nii!» hüüdis väike Mati esimesena.

Käed muutuvad rohimisest nii roheliseks, nagu oleks neid rohelises värvis leotatud. Mõningaid umbrohtusid ei võigi kitkuda palja käega; neid peab kitkuma labakinnastega, eriti ohakat: see on terav nagu siil. Kuid töö läheb ladusasti.

Lapsed rohivad kurke ja kapsaid, peete ja porgandeid.

«Tõnu! Tõnu! Mispärast sa peedi välja tõmbasid? Kas see on sinu arvates takjas või?»

Kõik naeravad, aga Tõnu punastab nagu peet.

Lastel on lõbus ja hea, nad töötavad üksteise võidu.

Juba on aeg lõunale minna.

Ja kui maitsev on lõunasöök pärast tööd!

Kitkuma — üles tõmbama, rohima.

1. Kuidas abistasid lapsed kolhoosnikuid?
2. Missuguste töödega võivad lapsed veel kolhoosnikuid abistada?
3. Missugustest kolhoositöödest oled osa võtnud?

Töö kiidab tegijat.
Kus palju käsi,
seal palju tööd.

Aadu kalapüük.

O. Luts.

Vanaisa, kuuekümne-aastane vanamees, võtab liivi selga ja läheb jõele. Pojapoeg Aadu jookseb tilpa-tilpa järel. Ja lohistab määratu suurt kotti, kuhu püütud kalu sisse panna. Vanaisa võtab riided seljast ja läheb liiviga jõkke. Ta sumab mütaga ja ajab jõevee nii mudaseks, et kole vaadata. Aadu vaatab kaldalt ja leiab, et vanaisa pöörleb jões nagu valaskala. Vanaisa on suur kalamees ja seda kalapüügiriista ei olegi, millega ta ei oskaks ümber käia. Ta paiskab oma habeme muda ja veekasve täis ja on nagu vetevaim. Viimaks tõstab liivi välja ja — suur luts sees! «Ahaa, ikka sain su kätte, olen sind juba ammugi püüdnud! Säh, poisu, pane kotti ja vaata, et ta välja ei tule,» ütleb vanaisa kala kaldale visates.

Poiss paneb kala kotti ja vaatab, mis vanaisa edasi teeb.

«Teine jälle!» hõikab vanaisa. «Säh, pane kotti ja vaata, et välja ei tule.»

Aadu paneb sellegi kala kotti ja vaatab, mis vanaisa nüüd teeb. Natukese aja pärast on vanaisal uus luts käes. Ja kõik ühesugused suured ja ilusad teised. Neljanda lutsuga tuleb vanaisa jõest välja ja läheb ise koti juurde vaatama, palju neid juba õige on.

Kotis ei ole ühtegi lutsu . . .

«Oh sa riivatu poisike!» hüüab vanaisa. «Sa oled ta kotist välja lasknud, ja mina püüan ikka sedasama kala.»

L i i v (-i) — kolmnurkne võrgust kalapüügiriist; s u m a m a — segama; m ü t t (-a) — vahend kalade võrku hirmutamiseks; r i i v a t u — nurjatu, häbitu.

1. Kuidas vanaisa jões kala püüdis?
2. Miks oli kott tühi?
3. Missuguseid kalapüügiriistu tunned?
4. Jutusta, kuidas veel püütakse kalu!

Vees seisab, maa peal ei seisa?

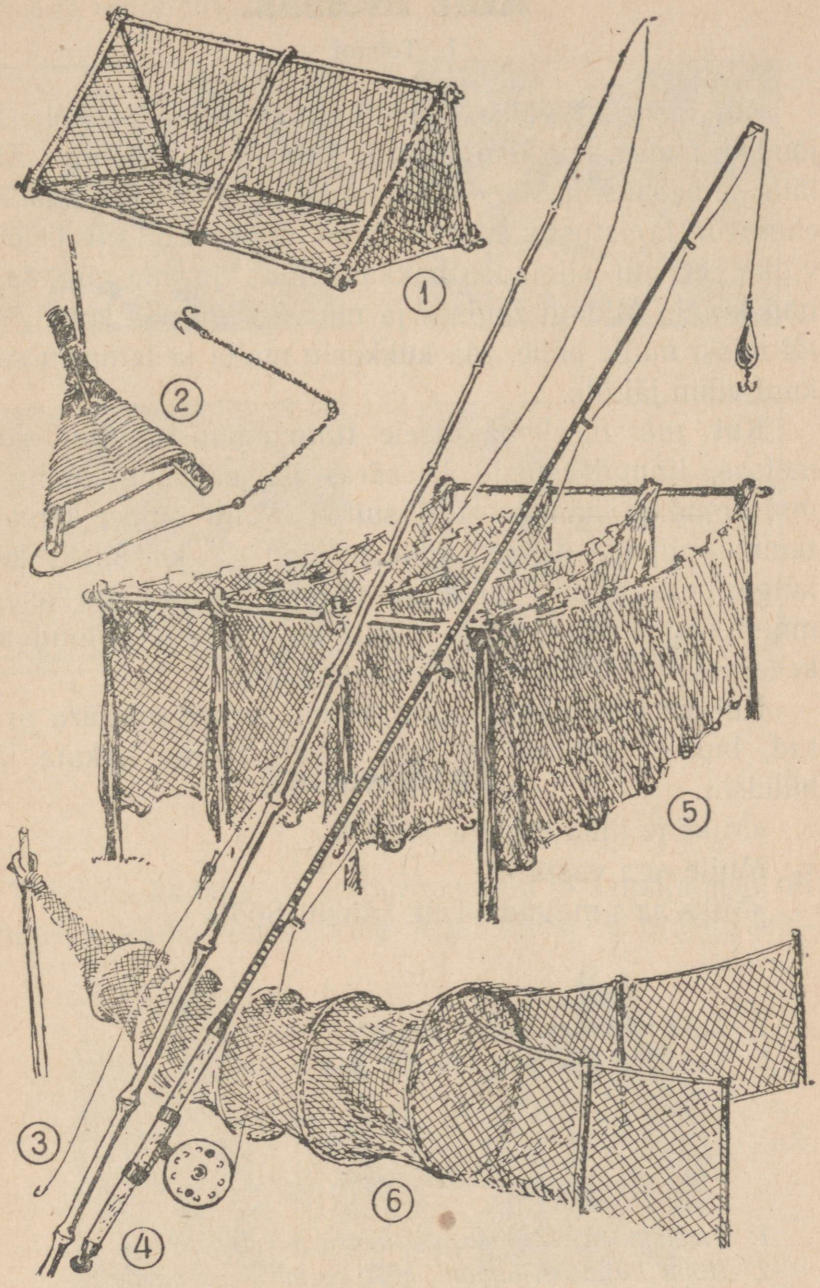

Kalapüügiriistad.

1 — liiv; 2 — und; 3 — õng; 4 — spinning; 5 — võrk; 6 — mõrd.

Äike metsas.

L. Tolstoi.

Kui ma olin väike, saadeti mind metsa seenele. Ma jõudsin metsa, korjasin seeni ja tahtsin koju minna. Äkki läks pimedaks, hakkas müristama ja vihma sadama. Ma ehmusin ja istusin suure tamme alla. Lõi nii heledat välku, et mu silmadel hakkas valus ja ma pigistasin nad kinni. Midagi ragises ja mürises mu pea kohal; siis lõi miski mulle pähe. Ma kukkusin maha ja lamasin seni, kuni vihm jäi üle.

Kui ma meelemärkusele tulin, tilkusid puud kogu metsas, linnud laulsid ja säras päike. Suur tamm oli murdunud ja kännust tuli suitsu. Minu ümber lamasid tamme pilpad. Riided olid märjad ja kleepusid keha külge; peas oli mul muhk ja natuke valuski. Ma leidsin mütsi, võtsin seened ja jooksin koju. Kodus polnud aga kedagi. Olin väsinud ja läksin magama.

Kui ärkasin, nägin ahjult, et mu seened olid ära praetud, lauale asetatud ja juba taheti sööma hakata. Ma hüüdsin:

«Miks te ilma minuta sööte?»

Mulle aga vastati:

«Miks sa's magad? Tule kähku! Sööl»

1. Miks juhtus poisiga õnnetus?
2. Kuidas hoiduda õnnetustest äikese ajal?

RAHVASÕNAD.

1. *Virvipuu ja värvipuu, üle metsa mõõdupuu?*
2. *Hobu hirnub Hiiumaal, hääl kostab meie maale?*

Koosta nende piltide järgi jutt!

Linnupesa.

J. Liiv.

Tillukese kadaka all aianurgas kulu ja sambla sees oli linnupesa. Väike kuueaastane Anni oli selle praegu leid-

nud ja vahtis nüüd suuril imestavail silmil linnupoegi. Ta tahtis kummarduda ja neid kollanokalisi poegi ligemalt vaadata.

«Ai!»

«Vaata ette, laps, mina olen majahoidja!»

«Ah, onu Kadakas ning majahoidja, miks sa nii valusasti torkad!»

«Ära pane pahaks, väike suhkrusuuke, mu amet nõuab seda. Mis su nimi on?»

«Mina olen Anni, Liisikese õde, ja tahan linnupesa jutule minna. Eks, sa lubad seda, Kadaka-onu?»

«Hea meelega, kui sa Liisikese õde oled. Tema käib tihti meie omasid vaatamas.»

«Tänan, Kadaka-onu!»

«Aga ole sa hästi ettevaatlik, et sa vallatust ei tee! Majaema Ööbik ei ole praegu kodus ja ta nutaks, kui keegi ta väikestele haiget teeks.»

«Küll ma oskan. — Oh, kui karvased te olete!»

«Tsirr, tsuhhh, prrr! Kas sa meie ema nägid? Kas sa meile usse tõid?»

«Ei näinud. Mis te ussidega teete?»

«Ussid on meie maiusroog.»

«Vaata, kus mul ussimokad! Kes siis usse sööb!»

«Kas sina ei söö? Mis see elu siis veel maksab, kui usse ja tõuke süüa ei saa!»

«Mina söön saia ja joon piima. Kuidas te ometi võite usse süüa!»

«Nad on väga head. Pealegi saate teie, inimesed, sellest suurt kasu. Kui meid, linnukesi, ei oleks, siis te ei saaks ainustki õuna ega marja: ussid sööksid kõik ära. Ema ütles meile, et väike Teistre Peeter on möödunud suvel kaks linnupesa lõhkunud ja ühe linnuema tapnud . . .»

«Huu, mis hirmus! Kas need olid teie sugulased?»

«Seda teab ema. Me pole temalt küsinud. Meie koolitundides ei võeta niisuguseid asju ette.»

«Soo-oh, kas teil on ka koolitunnid?»

«Ikka. Meie ei käi küll koolis, meid õpetab ema kodus.»

II

«Mis te siis õpite? Kas teie ka lugemist õpite nagu meie Liisi?»

«Ei õpi, seda ei ole meil vaja. Me õpime laulmist.»

«Või üksi laulmist! Kus on teie noodiraamatud? Meie ema laulab noodist.»

«Meie ei laula noodist. Meile õpetab emake omi viise. Need on väga ilusad. Teie, inimesed, ei saa ükski nii ilusaid viise teha. Seepärast on meie laul inimestele ka väga meelepärane.»

«Oh, kui head te olete! Kas te võiksite mulle ka natukene laulda?»

«Ei, meie hääl on veel nõrk. Meil on ainult kaks esimest takti selged:

Tsäkk-tsäkk,
tsäkk-tsäkk.»

«Oh, kui ilus! Ma annan oma nuku selle eest teile.»

«Meie nukku ei taha. Kui sa aga hea laps tahad olla, siis mine ära oma nukuga mängima ja jäta meid üksi. Meie ema kardab sind. Ta mõtleb, et sa niisama kuri oled kui Teistre Peeter, ega julge meile usse tooma tulla. Küll me siis pikemalt räägime ja rohkem laulame, kui juba suured oleme.»

K u l u — eelmise aasta kuivanud rohi; t õ u k — röövik.

1. Mispärast palusid linnud Annit ära minna?
2. Mis kasu toovad linnud inimestele?
3. Kuidas sina hoolitsed lindude eest?

Kooliaed.

Saabus esimene september. Algas koolitöö. Kooliaias hakati saaki koguma. Klassid tegid ettevalmistusi aiasaaduste näituseks. Iga klass valmistas ettekande oma tööst ja vaatlustest.

Näituse päeval oli laudadele asetatud kollaseid kõrvitsaid ja punaseid tomateid. Suured kartulimugulad olid kõrvuti punase peediga, valge rõikaga ja kollase naeriga. Redisekimbud punetasid kollase kõrvitsa kohal. Klaaspurkidest piilusid välja herne, päevalille ja türgioa seemned. Suure porgandi paigutasime kõige väljapaistvamale kohale. Salat ümbritses rohelise vanikuna kõike seda, mis oli laudadel.

Õpilased kõnelesid oma tööst. Teise klassi õpilased jutustasid, et redis tärkas neil varsti pärast külvi. Kolmas klass esitas oma katsed porgandi harvendamisest. Lapsed jutustasid, et nad ei jätnud kasvama kõiki porganditaimi. Nad harvendasid porgandite ridu. Taimede vahele jätsid nad reas 3—4 cm. Osa porgandeid jäi harvendamata. Need porgandid varjasid üksteist, võtsid üksteiselt toidu, niiskuse ja valguse. Sellepärast jäidki nende juured peenikeseks. See katse õpetab meid, et porgandeid on vaja alati harvendada, siis kasvavad juured suureks ja mahlakaks. Umbrohi varjab porgandit ja võtab temalt toidu, niiskuse ja valguse, sellepärast on vaja umbrohi välja kitkuda.

Edasi jutustasid õpilased sellest, mida nad hernest teada said.

Hernest on kasulik külvata sellepärast, et ühest herneterast kasvab taim, millel on palju õisi. Igast õiest kasvab vili, mida nimetatakse kaunaks. Kaunas on mitu hernetera.

Kahjuks ei olnud ükski laps loendanud ühest terast kasvanud herneterade arvu. Seda lubasid nad teha järgneval aastal.

1. Millal hakkasid lapsed kooliaiast saaki koguma?

Ülesanded.

1. Nimetage joonisel olevaid tööriistu!
2. Millised neist tööriistadest on vajalikud aiatöödel?
3. Milleks vajatakse iga tööriista?

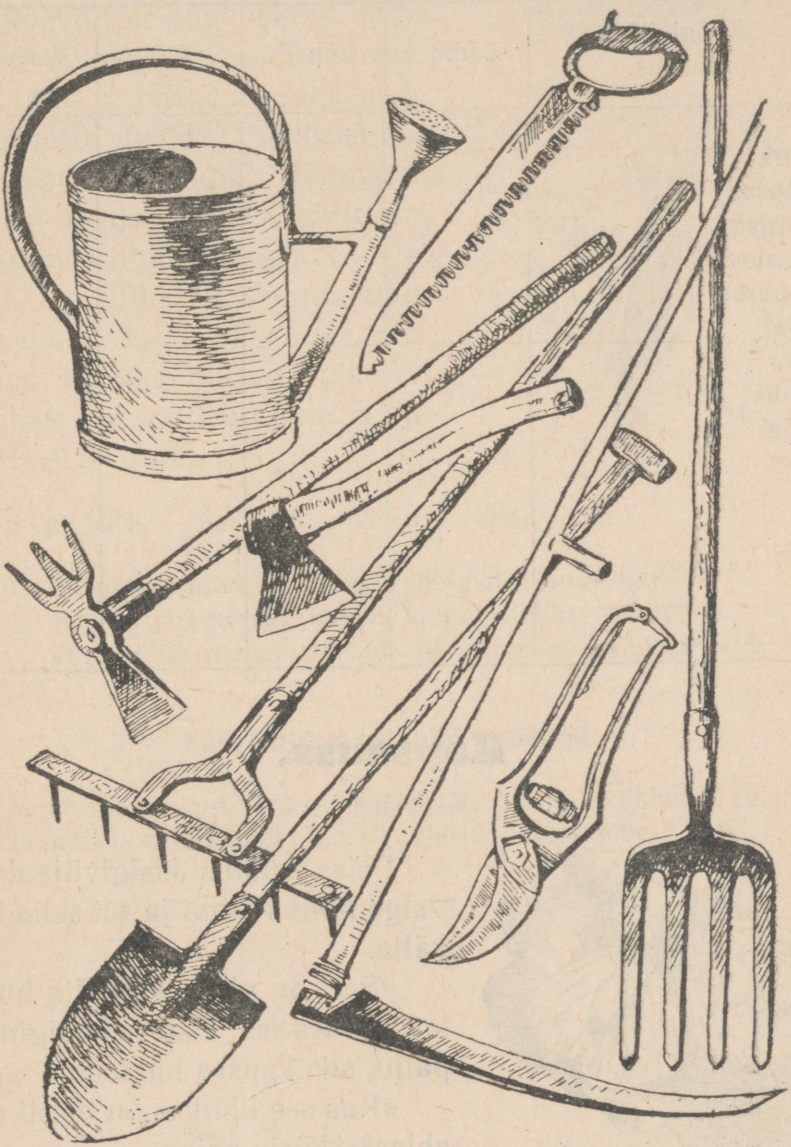

Ülesanne.

Märgi tabelisse ringikesega, mida inimene kasutab toiduks. Jätka tabelit!

Mida inimesed toiduks kasutavad?

Köögivilja nimetus.	Juur.	Lehed.	Vili.	Varred.
Kurk				
Kapsas				
Porgand				
Hernes				
Rabarber				
Kaal				
Uba				
Redis				
Salat				
Peet				
.....				
.....				
.....				
.....				

Kapsauss.

K. Ušinski.

Poiss püüdis köögiviljaaiast valge liblika kinni ja tõi selle isa kätte.

«See on väga kahjulik liblikas,» ütles isa, «kui neid sigineb palju, siis kapsas hävineb.»

«Kas see liblikas on tõesti nii ablas?» küsis poiss.

«Mitte liblikas ise, vaid tema röövik,» vastas isa. «Liblikas muneb tillukesi mune ja neist munadest ronivad välja ussikesed; neid nimetataksegi röövikuteks.

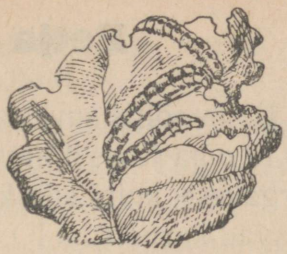

Röövik on väga ablas: tema muud ei teegi, kui sööb ja kasvab. Kui ta täiskasvanuks saab, muutub ta nukuks. Nukk ei sööega joo, vaid lamab liikumata. Pärast lendab temast välja samasugune liblikas nagu see siin.

Nii muutub igasugune liblikas munakesest röövikuks, röövikust nukuks, nukust liblikaks; liblikas aga muneb mune ja sureb kuskil lehel.»

S i g i n e b — paljuneb; a b l a s — ahne, õgiv.

1. Mispärast nimetas isa kapsaliblikat vaenlaseks?
2. Jutusta järjekorras, kuidas toimub liblika arenemine:
   a) Liblikas muneb munad, b) munadest ronivad välja ...

Köögiviljaaia kahjurid ja sõbrad.

Lepatriinu, kapsaliblikas, kärnkonn, lehetäi, kuldnokk, tihane. Esiteks nimeta köögiviljaaia kahjurid, pärast sõbrad.

Suvine poisike, sajakordne kasukas?

Petja juurviljaaed.

Petja sõitis suveks vanaema juurde. Juba linnas unistas ta oma juurviljaaiast. Kuuri taga leidiski Petja sobiva nurgakese, kuigi siin kasvasid praegu lopsakad maltsad ja teravad karuohakad.

«Siia rajangi oma juurviljaaia,» otsustas Petja.

Hommikul paistis päike mahedalt ja soojalt. Rohul polnud veel kuivanud hõbedane kastegi, kui Petja töötas juba oma aias. Ta kaevas, kastis ja kobestas oma peenart.

Maltsad ja karuohakad lasksid oma lehed longu. Vaid mõned neist olid jäänud aia äärde.

Möödus paar nädalat.

«Kas te pole midagi märganud, kõlupead?» lausus kord torkiv kähiseva häälega karuohakas maltsadele.

«Ei, me pole midagi märganud,» vastasid maltsad kogeldes. «Aga mida märkasite teie?»

«Seda, et täna unustas Petja oma köögivilja kastmata. He! He!»

«A-a-a,» hüüdsid maltsad kahjurõõmsalt. «Juba algab! Viimaks ometi!»

Möödus veel nädal ja Petja unustas oma köögiviljaaia täiesti. Umbrohud rõõmustasid. Nende varred kasvasid pikemaks, lehed laiemaks, ahned juured tungisid sügavamale mulda.

«Kujutlege vaid, missuguseid peletisi meie hulka istutati!» hüüdsid maltsad. «Mis te arvate, karuohakas, kas varsti vabaneme nendest tülikatest sissetungijatest?»

«Õige varsti. Peagi ulatun ma oma okstega nendeni. Mul on jäänud veel üsna vähe kasvada. Varsti torkan nad läbi,» hoopleb karuohakas.

Veel mõned päevad ja juba oligi kapsaid raske märgata. Neile vaesekestele tuli juurde veel uus nuhtlus. Kapsaliblikas munes oma kollakad munad kapsalehtede

alumistele külgedele. Igast munast ronis varsti välja röövik. Nüüd kostis päev läbi krudinat.

Varsti hüppasid kapsaste juurde ka mustad kirbukesed. Need närisid kapsalehed ümberringi läbi. Tuli veel uus nuhtlus — kapsaste juurde roomasid nälkjad.

«Kus on ometi Petja?» küsisid kapsad möödalendavalt vesikiililt.

«Petja on teid unustanud. Ta tahab püstitada maailmarekordi ujumises ja viibib seepärast päevade kaupa jõe ääres.»

Ainus, kes kapsaste kaitseks välja astus, oli kärnkonn. Ta astus võitlusse nälkjatega. Vaikselt lähenes ta neile ja neelas nad sõnagi lausumata alla.

Kuid kõikjalt hakkasid Petja juurviljaaeda kogunema kahjulikud putukad.

Maltsad ja karuohakad kasvasid ikka tihedamalt. Varsti lämmatasid umbrohud kõik köögiviljad.

1. Mida arvad Petjast?
2. Miks jäid umbrohud võitjaks Petja juurviljaaias?
3. Kuidas võideldakse umbrohtudega?
4. Millised kahjurid asusid köögiviljaaeda?
5. Kuidas võidelda kahjuritega?

n ä l k j a s — tigu, kes sööb kapsa lehti.

Ülesanne.

Valmista kogu (kollektsioon):
1) köögiviljaaia umbrohtudest,
2) köögiviljaaia taimede seemnetest
Varusta need nimedega!

Kui midagi teed — tee hästi.

Kärnkonn hävitab tunnis kuni kolmkümmend kahjurit.

Linnud söövad loendamatul arvul röövikuid.

Siil on aedniku sõber.
Ta toitub hiirtest, tigudest ja röövikuist.

Nahkhiir hävitab ööliblikaid ja põrnikaid — aiakahjureid.

Joonista vihikusse taim ja märgi juurde nimed: juured, õis, lehed, vars.

Moon ehk magun.

Vares keedab hernesuppi.

L. Tigase muinasjutt.

Ühel päeval mõtles vares:

«Vaja õige keeta hernesuppi.»

Aga varesel oli üksainus hernes. Vähe supiks.

Hiireke jooksis sealt mööda.

«Mille üle sa mõtled, vares?» küsis ta.

«Tahan keeta hernesuppi, aga mul on üksainus hernes.»

«Tee nii, nagu inimesed,» õpetas hiir. «Nemad istutavad herne mulda ja ootavad, kuni sellest kasvab hulk herneid. Ja nendest nad saavad juba suppi.»

Vares lendas põllule ja istutas herne mulda. Siis tõi ta paja, kallas selle vett täis, tegi tule alla ja jäi ootama, kuni hernest kasvab mitu hernest. Ta mõtles: «Seni kui vesi keema läheb, peaksid nad mul juba käes olema.»

Jänes jooksis üle põllu lähemale.

«Mida sa keedad, vares?»

«Hernesuppi.»

«Kas mulle ka lubad lusikatäiekese?»

«Minugipärast,» nõustus vares. «Istu maha ja oota, supp on varsti valmis.»

Orav piilus puuoksalt alla.

«Mida sa keedad, vares?»

«Hernesuppi.»

«Kas mulle ka lubad lusikatäiekese?»

«Minugipärast,» nõustus vares. «Istu maha ja oota, supp on varsti valmis.»

Varblane lendas suure rutuga otse paja servale.

«Mida sa keedad, vares?»

«Hernesuppi.»

«Kas mulle ka lubad lusikatäiekese?»

«Minugipärast,» nõustus vares. «Istu maha ja oota, supp on varsti valmis.»

Nii tulid sinna veel lõoke, pääsuke, liblikas, sipelgas, konn ja lepatriinu. Kõigile lubas vares hernesuppi ja kõik istusid oodates ümber paja, lusikad käes.

Vesi kees juba, aga hernest polnud veel midagi näha.

Külalistel olid kõigil kõhud tühjad.

«See hernes on sul laisk kasvama,» ütles varblane.

«Väga kaua aega mul siin istuda ei ole, pojad ootavad kodus,» seletas pääsuke.

«Võib-olla polnudki see hernes, vaid kivi,» oletas orav.

Otsustati tera maast välja kaevata ja järele vaadata, mis see õieti on, hernes või kivi.

Jänes nuusutas.

«Minu arvates hernes,» ütles ta.

Orav proovis hambaga.

«Hernes jah,» otsustas ta.

Varblane keksis ligi, võttis tera noka vahele ja neelas alla.

«Hernes mis hernes,» teatas ta. Ise aga lendas ruttu minema.

Nii jäidki vares ja kõik ta külalised hernesupist ilma.

1. Mida mõtles vares?

Ära hõiska enne õhtut.

Kaunistage kodumaad viljapuuaedadega!

1. Jutusta, missugused puud kasvavad viljapuuaias?
2. Missugused põõsad seal kasvavad?
3. Missuguseid puuvilju tuuakse meile lõunast?

Ei seda kala panda patta,
mis lainetes laksu ei löö.

Õunte kahjurid.

Kevadel õitsesid aias õunapuud. Õisi oli nii palju, et puud näisid heleroosadena.

«Tänavu saame palju õunu,» mõtlesid inimesed, «aed on nagu õitemeri.»

Õied pudenesid. Õunapuu lehtede alt hakkasid rohelised õunakesed välja paistma.

«Lapsed, ärge puudutage neid! Oodake, kuni nad valmivad,» rääkisid vanemad inimesed. Ja lapsed ei võtnud ühtegi õunakest.

Õunad aga vähenesid puu okstelt. Nad langesid valmimata maha. Lapsed imestasid:

«Mispärast nad maha kukuvad? Kes on selles süüdi?»

Süüdi olid liblikad, kes õunapuu ümber lendlesid. Nende liblikate munadest tulid röövikud, kes närisid valmimata õunu. Õunad kukkusid puudelt maha. Need õunad, mis terveks jäid, kasvasid ümmarguseks ja täitusid mahlaga. Aga kui õunu puult maha võeti, siis olid õuntes röövikute käigud, mis läksid otse õuna südamesse.

Oleksid inimesed õunte eest aegsasti hoolitsenud, siis poleks seda juhtunud. Aednikud teavad, kuidas võidelda röövikute ja teiste aiakahjuritega. Aga ka lapsed võivad aednikku abistada, meelitades aeda linde ja korjates aiast sügisel lehed, kus peituvad röövikud.

A i a k a h j u r — aiale kahju tekitaja.

1. Mispärast inimesed lootsid head õunasaaki?
2. Missugust kahju tõid õunapuule liblikad?
3. Kuidas hooldada viljapuid, et saak oleks hea?
4. Kuidas võidelda aiakahjuritega?

SÜGIS

Tuleb sügis.

R. Parve.

Tuleb sügis üle aasa,
viimsed kõrred riisub tuul,
võtab suvelinnud kaasa,
kellel rännulaulud suul.

Kaovad linnud üle taeva,
üle metsade ja vee.
Lastel — nad ei pelga vaeva —
algab jälle koolitee.

Kostab naeru, kajab juttu
koolimajas kõigest väest.
Jah, see suvi möödus ruttu,
läks kui linnukene käest.

Aga nüüd ei ole mahti
laiselda või hullata.
Raamatud me lööme lahti.
Sügis, — nüüd võib tulla ta!

A a s — rohumaa, heinamaa;
p e l g a m a — kartma;
e i o l e m a h t i — ei ole aega.

1. Mitu pilti saaks luuletuse alusel joonistada?
2. Leia neile piltidele pealkirjad!

Marjul.

A. Kitzberg.

Palukas! Pea viimane sügisene mari, madalukene, magusakene! Kui kaunisti paistavad ta punased kobarad roheliselt samblalt! Neid on lastel hea metsas otsida ja noppida. Mis suuremad, supsti suhu, teised popsti korvi ja pärast potti. Kui hea meel on emal laste üle, kui ta suure korvitäie marju saab ja neist lastele talveks moosi võib keeta. Juku ja Juula olid siis ka agarad korjama, kuna Mäidu korjamisest suurt ei hoolinud. Võib vabandada, tema alles väike. Mäidu mõtles: «Las' Jukut-Juulat korjavad marju, korv ka varsti täis, ma nopin emale käputäie viimaseid sügislilli ja kirjusid lehekesi. Ka hea.»

P a l u k a s — pohl

1. Missuguseid marju pakub meile sügis?
2. Jutusta sügisesest jalutuskäigust parki või marjulkäigust metsa.

Seenel.

«Kas lähete seenele? Mina tulen ka kaasa!» hüüdis Mai.

«Tule, kuid ruttu!» vastasid talle seenele minevad lapsed.

Mai oli varsti valmis. Igaühel oli korv käes.

Mets oli lähedal. Pärast vihma oligi palju seeni.

Mai oli rõõmus. Ta oli esimest korda seenel. Ta oli ju linlane ja oli tulnud külastama oma vanaema. Varsti oli korv täis ilusaid seeni.

Eriti uhke oli Mai punaste seente üle. Küllap need on väga maitsvad, sest nad olid ju nii ilusad.

«Mai, miks sa korjad kärbseseeni?» küsisid temalt kaaslased.

«Kas siis neid ei saa praadida?» imestas Mai.

«Aga kas sina ei tea, et need on mürgised? Neid ei tohi süüa,» seletas Anne. «Vaata minu korvi! Siin on söödavad seened. Head on ka need kivipuravikud, võipuravikud ja . . .»

Mai valis oma korvist välja need seened, mis ei kõlba söömiseks. Neid oli terve hulk.

«Nüüd võtsid sa välja ka söödavaid,» ütles Anne. «Vaata, see on riisikas. Ka see kõlbab, kui seda enne leotada soolvees; muidu on see seen kibeda maitsega. Siin on võidunud pilvik. Seda võib keeta ja praadida.»

Varsti õppis Mai tundma kõiki tähtsamaid seeni. Ta ei korjanud enam mürgiseid seeni.

Mai korjas suvel palju seeni ja viis neid ka linna kaasa.

«Ema, keedame täna minu kuivatatud seeni,» ütles Mai vahel emale.

1. Millal on kasulik minna seenele?
2. Missuguseid seeni korjasid lapsed?
3. Jutusta oma seenelkäigust!
4. Milliseid seeni tunned?

Mõistatusi:

Mees tõuseb mulla alt, kübar peas?
Pisike poisike seisab ühel jalal, kübar peas?
Vanamees vaarikus, kauss kummuli peas?

Seened.

Söödavad: 1 — kivipuravik; 2 — kasepuravik; 3 — punapuravik; 4 — kuuseriisikas; 5 — mage pilvik; 6 — kukeseen; 7 — arušampinjon.

Mittesöödavad: 8 — harilik kärbseseen; 9 — pruun kärbseseen; 10 — valge kärbseseen; 11 — kaasikseen, kaseseen (keedetult söödav); 12 — kirbe pilvik; 13 — kollane kärbseseen; 14 — sapiseen.

Sügis kolhoosis.

N. Nezlobin.

Püsivad selged päevad. Taevas põllu kohal on nii selge, nagu ta seda on ainult sel ajal.

Alustatakse kartulivõtmist.

Lapsed on pärast õppetunde kõik kartulipõllul, nemadki aitavad. Igaüks püüab teistest mitte maha jääda. Isegi seitsmeaastane Mikk noppis oma korvikese täis.

Suured nopivad korvid kuhjaga täis.

«Lapsed, te ärge noppige palju korraga, läheb raskeks,» ütleb brigadir.

«Pole midagi, küllap jaksame!»

Ja nad tassivad korvi korvi järel kartulikuhja juurde.

Kuhi aga kasvab ja kasvab — paar tuhat kilogrammi on kuhjas või enamgi . . .

Turtsudes tulevad veoautod. Sõidavad otse põllule. Kaalud on siinsamas, vaol.

Laohoidja kaalub; veoautodega koos tulnud inimesed laadivad peale; arveametnik kirjutab üles; brigadir, kuid vahel ka kolhoosi esimees, vaatab järele.

Lapsed jätavad töö ja seisavad autode juures. Ja niipea kui autovoor on valmis paigalt liikuma, ronivad nad osavalt üle tagumise ääre täislaaditud veoautosse.

Hõigete ja lauluga sõidavad lapsed põllult ja läbivad kogu küla.

Kaugel teispool küla peatavad autojuhid autod.

«Noh, nüüd aitab, muidu viime veel teidki linna!»

Lapsed hüppavad maha:

«Aitäh, onu!» ja lehvitavad kaua mütsidega autodele järele.

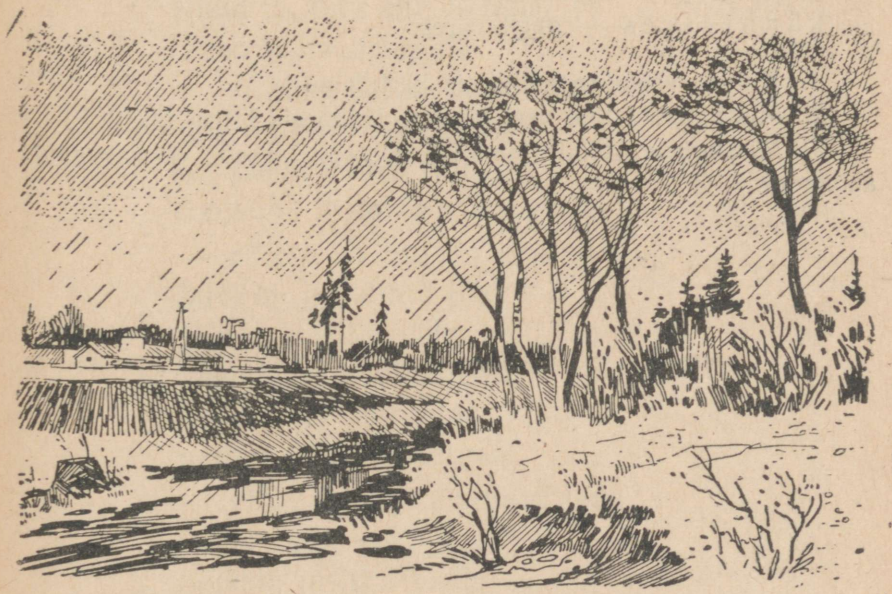

Ja siis jooksuga, üksteist taga ajades, jälle põllule, jälle tööle.

Saabuvad külmad.

Hommikuti, kui lapsed koolikottidega lähevad üle Võhmetu jõe, kiirgab maa selle kaldal ja kaldast kaugemalgi. See on öökülmast valge ja kohev.

Põllul pole enam midagi. Ainult all jõe ääres sinendab kapsas.

Kapsas ei karda öökülmi: ta muutub ainult valgemaks ja mahlasemaks.

Kapsast korjatakse juba soojades kuubedes ja labakinnastes. Pead on hiiglasuured, ei ulatagi ümbert kinni haarama.

Künnivaresedki on ära lennanud.

Lapsed jäävad pärast õppetunde kooli. Joonistavad loosungeid ja kaunistavad klasse.

Varsti on pühad.

B r i g a a d — töötajate rühm;
b r i g a d i r — brigaadi juht;
k ü n n i v a r e s — must vares.

1. Kuidas võetakse kolhoosis kartuleid?
2. Missuguseid töid veel tehakse kolhoosis hilissügisel?
3. Missuguste tööde juures võivad lapsed täiskasvanuid abistada?

Rohutirts ja sipelgas.

I. Krõlov.

Rohutirtsul muretult
lauldes möödus kaunis suvi,
polnud temal hoolt ja huvi
näha talve tulekut.

Aga varsti — hallad maas,
kolletanud põld ja aas, —
polnud enam kodu tal
ükstakõik kus lehe all.

Külm ja nälg, et kas või sure —
Tirts ei enam laulu lase.
Mis sa laulad, kui sul mure,
kus nüüd leiduks toit ja ase!

Nüüd ta, tuju hall ja hale,
läheb külla sipelgale.
— «Kallis, palun mitte jätta
oma naabrit näljahätta,
kevadeni, palun sind,
soojenda ja toida mind.»

— «Tirts, su jutt on imelik!
Suvi on ju küllalt pikk
selleks meil, et teha tööd,
koguda, mis talvel sööd.»
Nõnda üsna imestas
naabri muret Sipelgas.

— «Kullakene, kus nüüd seda
suvel, halja rohu peal —
hõisata ja häälitseda
meie süda lustib seal . . .»

«Nii ka sina?»
— «Nii ka mina, —

laulda siristas mu suu,
laulдes ununes kõik muu.»
— «Kui on laul su suve töö,
eks siis talvel tantsu löö.»

1. Mida tegi rohutirts suvel?
2. Mida aga tegi sipelgas suvel?
3. Miks ütles sipelgas rohutirtsule:
«Kui on laul su suvetöö,
eks siis talvel tantsu löö?»
4. Missugust inimest mõeldakse sipelga all?
5. Keda naeruvääristatakse selles loos?
6. Asendage järgmised väljendused vastavate sõnadega valmist:
   a) Rohutirts elas suvel lõbusalt ja ei märganudki, kui tuli talv.
   b) Põllud on tühjad, elutud, rohi kuivab.
   c) Rohutirts igatses ja nukrutses.

Rändlinnud.

I.

Sügis on käes. Paljud linnud kogunevad parvedesse ja alustavad rändu kaugele lõunamaale. Miks jätavad linnud oma vaiksed ja rahulikud pesitsuskohad maha?

Sügisel väheneb toiduhulk iga päevaga. Näljased linnud hulguvad toitu otsides hommikust õhtuni. Lõpuks kogunevad nad suurtesse parvedesse, et rännata soojale maale.

Mida rohkem linde parves, seda parem. Sada paari silmi valvavad vaenlast, sada nokka on valmis kallaletungi tagasi lööma. Igas parves on mõni vana lind, kes juba korra või mitugi korda on käinud võõral maal. Need ongi parvejuhid. Nad viivad linnuparve tuttavaid teid mööda soojale maale. Nende käsul jääb parv puhkama, toitu võtma või janu kustutama.

II.

Linnud ei lahku oma kodumaalt kunagi korraga. Esimestena lahkuvad pääsukesed, ööbik ja kägu. Nad reisivad väikeste salkadena.

Viimastena asuvad teele need, kes kevadel saabusid esimestena — lõokesed ja kuldnokad.

Teravanurgalises reas kõrgel, kõrgel lendavad kured.

Pika looklevą lindina lendavad kiiresti pardid. Vihinal lõikavad nende tiivad õhku.

Korraga kuuldub kõrgelt taevast hanede hüüdeid. «Ga-ga-ga . . .!» kõlavad hääled öövaikuses.

Paljud linnud matkavad lõunasse ujudes. Tiibu tarvitavad nad harva. Muudkui ujuvad ja ujuvad üle järvede ja merede.

Mõned linnud reisivad hilisõhtul ja varahommikul; päeval aga peituvad nad metsades. Teised reisivad päeval kära ja kisaga, kolmandad vaikselt öösiti.

Ikka, ikka lõuna poole lendavad meie suvised sõbrad.

P a r v — salk, hulk; m a t k a m a — rändama.

Jutusta:

1. Mis sunnib linde meilt lahkuma?
2. Missuguste lindude parvi oled näinud?
3. Kuidas lendavad pääsukesed, kured, haned?

Külm paneb lindude aidaukse lukku.

Leia nende lindude hulgast

1. rändlinnud!
2. paiksed linnud!

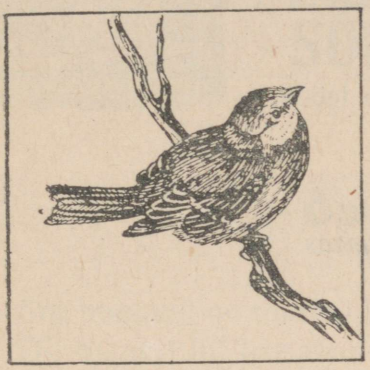

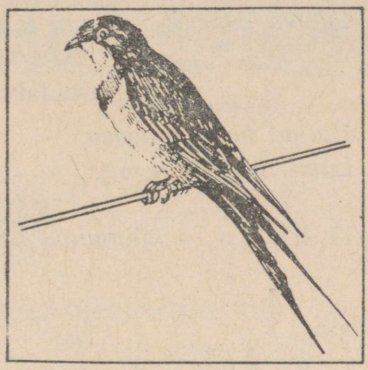

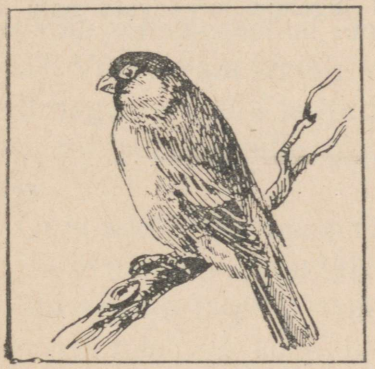

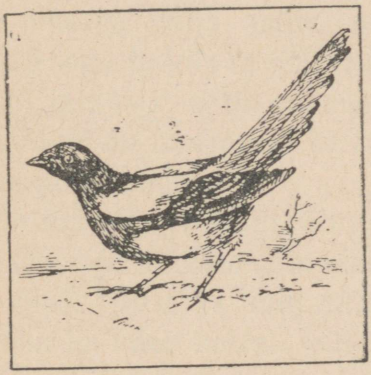

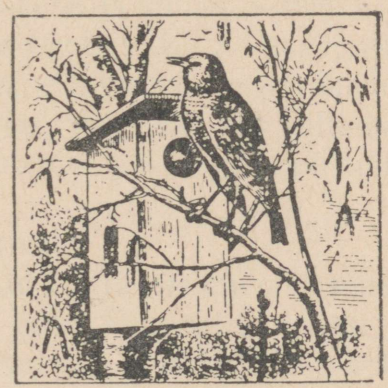

Rahvasõna:

Haned lähevad — halvad ilmad.
Kured lähevad — kurjad ilmad.
Luiged lähevad — lumi taga.

Öeldakse ka teisiti:

Hallad hane ninassa,
Lumi luige tiiva all.

H a l l, h a l l a — *külmunud kaste maas.*

Jutusta:

1. Kuidas linnud valmistuvad äralennuks?
2. Milliseid rännuraskusi esineb teekonnal lõunamaale?
3. Millistest raamatutest oled lugenud huvitavaid palu lindudest?

KOOL PEREKOND SÕBRAD

Õpetaja.

I. Kožeďub.

See hommik on mulle alatiseks meelde jäänud.

Oli tugev tuul ja pakane. Ma ärkasin enne koitu. Toas oli alles täiesti pime, ema talitas ahju juures. Vististi ei tahtnud ta mind sel korral äratada. Tal oli minust kahju. Kas võib seitsmeaastast jõmpsikat niisuguse ilmaga kooli lasta? Vägisi sain temalt loa. Ma veeresin jäätunud astmeilt nagu kera alla ja tormasin kõigest jõust edasi. Lõikav tuul puhus mulle otse näkku, põletas põski, nina ja kõrvu.

Ongi kool. Korstnast väänleb suitsu, aga akendest ei saa sisse näha: need on jäätunud.

Ma astusin trepile, sikutasin ust — see oli suletud. Ja jalgrajal, mis viis kooli juurde, polnud ühtegi jäige. Oli näha, et keegi polnud tulnud. Mul hakkas nii hale ja külm, et hakkasin nutma. Seisin trepikesel ja nutsin. Järsku avanes uks ja välja astus meie õpetaja Niina Vassiljevna. Ühe käega hoidis ta rätti peas, teisega haaras mu ümbert kinni ja küsis: «Mis sul viga on, Vanjuša? Kes sulle haiget tegi? Ja mispärast sa niisuguse pakasega kooli tulid, täna pole tunde.»

Mina aga vaikisin ja nuuksusin.

Õpetaja kuivatas mu pisarad ära ja viis mu oma tuppa.

Seal võttis ta mul mütsi peast ning palitu seljast, ja järsku lõi käed kokku: «Oi, Vanjuša, sa oled ju kõrva ära

külmetanud!» Ta jooksis õue, tõi lund ja hõõrus mu kõrva seni, kuni see hakkas kuumusest õhkuma. Siis pani ta mu laua äärde istuma, tõi kuuma teed ja andis pika paberis kompveki.

Kui olin tee ära joonud, viis Niina Vassiljevna mu ahju juurde istuma, andis paksu pildiraamatu ja ütles:

«Noh, kui sa nüüd üksinda kooli oled tulnud, siis hakkan ma sinuga üksi ka tööle. Sina oledki kogu mu klass!»

Ma ei mäleta praegu ei seda raamatut ega pilte. See oli ju nii ammu! Mäletan ainult, et mul oli siis Niina Vassiljevna juures hea olla. Koos temaga lugesime, kirjutasime ja arvutasime seni, kuni tuisk üle jäi.

Sellest päevast algaski mul tugev sõprus oma õpetajaga.

K o i t — punane või kollakas valgus, mis tekib hommikutaevas päikese tõusu eel; s i k u t a m a — tõmbama.

1. Missugust päeva kirjeldab see jutustus? Mispärast ema ei tahtnud poega kooli lasta?
2. Mispärast poiss nii väga tahtis kooli minna?
3. Kuidas ta jõudis kooli ja kuidas ta seal veetis päeva?
4. Mispärast sai poiss pärast seda päeva õpetajaga eriti sõbraks?

Tiit on korrapidaja.

R. Parve.

. . . Jõudis koolimajja Tiit.
Lume turjalt raputas,
läkiläkit saputas.
Kibekiirelt meie Tiit
jalad matil puhtaks pühkis,
riidehoiuruumi rühkis.

Aga riidehoiuruumis
kooliteenija talt uuris:
«Tühi alles koolimaja —
mis sul siit nii vara vaja?»

Väärikana vastas ta:
«Olen korrapidaja.»
Riidehoidja sisse lasi,
muigas:
«Siis on iseasi!»

Kahte trepiastet võttes,
tähtsad kohustused mõttes,
uue koolipäeva eel
Tiit on oma klassi teel.

. . . . . .

Enne veel, kui koolikell
tunni algust kuulutab,
hästi ruumi tuulutab.
Tahvli igaks juhuks pühib

veel kord üle, —
hoolsalt nühib;
vaatab, et on kohal kriit,
tahvlilapp ei puuduks siit,
kuna korrapidaja
täna on ju Tiit!

L ä k i l ä k i — talvemüts;
s a p u t a m a — raputama;
m u i g a m a — naeratama.

1. Miks tuli Tiit kooli nii vara?
2. Kuidas ta täitis korrapidaja kohustusi?
3. Mis on korrapidaja kohustused?
4. Kuidas teie klassi õpilased täidavad korrapidaja kohustusi?

Tiina.

Tiina õppis teises klassis. Ta tuli koolist koju. Vanaema saatis teda. Oli soe ilm. Tiina sammus vapralt kleidiväel ja vehkis kätega. Aga vanaema kandis ühes käes Tiina palitut ja kalosse, teises käes raamatu- ja tuhvlikotikest.

Teel tuli neile Kai vastu. «Mispärast vanaema sind kätele ei võta, Tiina?»

«Mis, kas ma väike olen või?» haavus Tiina.

«Ei, sa ei ole väikene, aga sa hoiad väga oma käsi. Miks ei peaks sa siis hoidma ka oma jalgu?» ütles Kai.

1. Miks Kai esitas Tiinale küsimuse?
2. Kuidas sina toimiksid Tiina asemel?

Lõhutud aken.

L. Tigase järgi.

I.

Vaike satub vahetunnil õues Elve lähedusse seisma. Vaikele meeldib väga see tüdruk.

Heameelega alustaks Vaike Elvega juttu, aga ta ei tea, kuidas alata.

Ka Elve vahib Vaiket kõhklevalt.

«Kas mängime pallikooli?» alustab ta viimaks.

Vaike rõõmustab, et saab niimoodi teisega jutule. Kuid ei leita parajat seina. Igal pool on aknad.

Viimaks ei jäägi muud üle, kui mängitakse kitsal seinaosal kahe akna vahel.

Elve alustab. Esimese ja teise klassi teeb ta üsna hästi läbi, kuid kolmandas ei püüa ta palli õigel ajal, tekib viga. On Vaike kord.

«Nüüd sina,» viskab Elve palli kaaslasele.

Vaike alustab veelgi paremini, kuid neljandas klassis juhtub tal midagi hoopis ootamatut: ta viskab palli nii kõrgele ja kõverdi, et see lendab vastu teise korra akent. Ruut kukub klirinal alla.

«Oi, mis nüüd saab?» muutub Elve ehmatusest üsna valgeks. Vaike ei oska midagi mõelda. Ta ainult kahmab palli ja jookseb nii ruttu kui saab maja nurga taha. Seda nähes kiirustab Elvegi talle järele.

«Mis me ütleme, kui küsitakse?» lõõtsutab ta peitu jõudes.

«Ei tea, viimaks viskavad koolist välja, kui kuulevad, et mina akna katki tegin,» vaatab ta Elvele nõutult otsa.

«Ei tea,» kahtleb Elve.

Nii seisavad nad vahetunni lõpuni ega jõua mingile otsusele. Alles kui kell heliseb, lähevad nad teiste järel klassi.

Vaike silmad vilksatavad kohe akna poole. Mida ta kartis, seda ta ka näeb: ruut on katki nende endi klassis.

II.

Õpetaja märkab seda kohe sisse tulles.

«Kes akna on katki löönud?» küsib ta.

Keegi ei vasta. Vaikel on tunne, nagu istuks ta kuuma vee katlas.

«Noh, ütelgu ise ära, kes oli,» muutub õpetaja kannatamatuks.

«Ainult Elvel on pall,» tõuseb Linda püsti.

«Elve, kas oli sinu pall?» küsib õpetaja.

«Oli küll,» tõuseb Elvegi pingist.

Kuid nüüd hakkab Vaikel hoopis uus hirm: õpetaja näib arvavat, et Elve ongi süüdlane. Ta tõuseb kohe püsti ja tunnistab:

«Tema pall oli küll, aga mina viskasin.»

«Seda võis juba arvata!» hüüab Linda. «Kakelda ja aknaid sisse pilduda — selleks ta kooli tuligi.»

«Linda!» — Õpetaja hääl on nii karm, nagu Vaike teda kunagi varem pole kuulnud kõnelevat. — «Sa tead küll, kui inetu on rääkida oma kaasõpilastest halba. Kas nii käitub nõukogude õpilane? Aga sina, Vaike,» pöördub ta viimase poole, «miks sa siis kohe ei ütelnud?»

«Ma arvasin, et vahest mind ei lubatagi siis enam kooli tulla,» seletab Vaike pisarsilmil.

«Noh, nii hull see asi ka ei ole, kui sa meelega ei visanud,» naeratab õpetaja. «Aga ütlema oleksid siiski kohe pidanud. Ainult alatud ja arad ootavad, et vahest ei tulegi asi välja või langeb süü kellelegi teisele.»

Vaike taipab nüüd isegi, et oli rumal mitte kohe ütelda.

V i l k s a t a m a — kiiresti mööduma.

1. Kuidas juhtus õnnetus?
2. Mis oleks Vaike pidanud tegema?
3. Mis ütles õpetaja Vaikele?
4. Kuidas käitus Linda? Meeldib see sulle?

Iljuša.

L. Kassil.

Kord tulid lapsed koolist ja külastasid kuulsat polaarlendurit Ljapidevskit. Tulid ja palusid:

«Onu Tolja, jutustage meile midagi julgusest ja leidlikkusest!»

Lendur mõtles pisut ja ütles:

«Kui mind saadeti kaugesse Põhja tšeljuskinlasi päästma, siis ma sattusin ühte külla. Seal külas elasid karusnahkseis telkides tšuktšid. Ma sain sõbraks ühe väikese tšuktšiga, kelle nimi oli Iljuša. Ta oli seitsmeaastane, aga oskas juba rakendada koeri saani ette. Vahel haaras ta väikese püssi ja läks jahile nagu suuredki.

Kord läks Iljuša kahe koeraga jahile ja kadus. Möödus päev, aga teda ei ilmunud, möödus teine — ikka kadunud. Isa väljus telgist ja hüüdis teda:

«U-u-u!» Tuul vastas samuti.

Ema jooksis välja ja hüüdis Iljušat.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

«Vjuu!» vastas jällegi ainult tuul.

Ka mina läksin välja Iljušat otsima.

«Uu-uu, vju-uu!» vastas torm.

Väike jahimees oli kadunud. Vanemad olid lohutamatud.

Äkki ühel hommikul hakkasid koerad lõbusasti uluma ja telki astus Iljuša.

«Kus sa olid?» hüüdsime.

Selgus, et jahimeest oli tabanud torm. Tal oli võimatu koju pääseda. Iljuša ei heitnud meelt. Ta mattis enese nahkadesse, ronis lumme ja kutsus koerad enda kõrvale. Nende peale kerkis suur lumehang. Neil oli seal soe.

Nii lebasid nad seal hanges kaks päeva. Aga kui torm vaikis, ronis Iljuša lumest välja ja ruttas koju.

Ma küsisin: «Kas sa ära ei külmunud, Iljuša?»

«Ei, nina ainult natuke.»

«Aga koerad?»

«Ah, neil on ju soojad kasukad. Nad soojendasid mindki.»

Ma ei suutnud uskuda, et see kartmatu jahimees oli ainult seitsmeaastane.»

Lendur vaikis. Lapsed ütlesid:

«Me arvasime, et te jutustate endast, sest teie olete ju kangelane. Teie päästsite ju tšeljuskinlased.»

Lendur naeratas ja ütles:

«Aga väike Iljuša, kas tema pole kangelane?»

Kõik lapsed olid temaga ühel arvamisel.

T š e l j u s k i n l a s e d — Põhja-Jäämere uurijad;
t š u k t š i d — rahvas, kes elab kaugel Põhja-Jäämere kaldal.

1. Miks nimetas lendur Iljušat kangelaseks?
2. Kus elas väike Iljuša?
3. Mis juhtus Iljušaga ühel tormisel päeval?
4. Leia palast kohad, kus selgub Iljuša tublidus ja leidlikkus!

5. Mispärast jutustas lendur sellise loo?
6. Mida tead nõukogude laste kangelastegudest?
7. Missugused raamatud jutustavad noortest kangelastest?

Nutab kui laps, ulub kui koer?

Tulekahju.

L. Tolstoi.

I

Talumehed ja naised olid läinud lõikustööle. Külasse olid jäänud ainult vanakesed ja väikesed lapsed.

Ühte talumajja olid jäänud vanaema ja kolm lapselast. Vanaema oli ahju kütnud ja heitnud puhkama. Kärbsed tulid talle kallale ja hammustasid teda. Ta kattis pea käterätiga kinni ja uinus magama.

Üks lapselastest, Maša (ta oli kolmeaastane), avas ahju, tõmbas süsi kausikillusse ja läks kotta. Aga kojas olid viljavihud.

Naised olid varunud need viljavihud vihusidemeiks. Maša tõi süsi, asetas viljavihkude alla ja hakkas puhuma. Kui õled süttisid põlema, oli tal hea meel, ta läks tuppa ja tõi vend Kirjuška (see oli poolteiseaastane; ta oli alles hiljuti hakanud käima) kättpidi sinna ja ütles:

«Vaata, Kirjuška, missuguse ahju ma põlema puhusin.»

Viljavihud põlesid juba. Kui koda täitus suitsuga, ehmus Maša ja jooksis tuppa tagasi. Kirjuška kukkus künnisele maha, lõi nina ära ja hakkas nutma. Maša tiris ta tuppa ja nad mõlemad pugesid seinapingi alla peitu. Vanaema magas ega kuulnud midagi.

II

Vanem poiss Vanja (ta oli kaheksa-aastane) oli õues. Kui ta nägi, et kojast tuleb suitsu, jooksis ta uksele, hüppas läbi suitsu majja ja hakkas vanaema äratama. Vana-

ema oli uneuimast segane, unustas lapsed, kargas välja ja jooksis rahvast appi kutsuma.

Maša istus aga samal ajal pingi all ja vaikis, ainult väike poiss nuttis, sest ta oli nina valusasti ära löönud. Vanja kuulis tema nuttu, vaatas pingi alla ja hüüdis Mašale:

«Jookse õue, muidu põled sisse!»

Maša jooksis kotta, kuid suitsu ja tule tõttu polnud võimalik välja pääseda. Ta pöördus tagasi. Siis tõstis Vanja akna eest ja käskis tal välja ronida.

Kui Maša oli välja roninud, haaras Vanja venna ja hakkas teda tirima. Kuid poiss oli raske ja hakkas vennale vastu. Ta nuttis ja tõukas Vanjat. Vanja kukkus kaks korda maha. Enne kui ta jõudis vennakese akna juurde tirida, oli toauks juba põlema süttinud.

Vanja upitas poisi pea aknast välja ja tahtis ta õue lükata, aga poiss (ta oli väga hirmunud) haaras temast käekestega kinni ega lasknud kuidagi lahti.

Siis hüüdis Vanja Mašale: «Sikuta teda!», ise aga tõukas tagant.

Nii tirisid nad tema õue ja Vanja hüppas ise ka välja.

1. Millest tekkis tulekahju?
2. Missugune õnnetus ähvardas lapsi?
3. Milline poiss oli Vanja?
4. Kuidas nüüd hoolitsetakse kolhoosilaste eest?
5. Kuidas hoiduda tulekahjust?
6. Mis peab tegema tuleõnnetuse puhul?

Mis on kollektiiv.

Tunnis küsis õpilane õpetajalt:

«Mis on kollektiiv?»

«Oota, pärast tunde seletan,» ütles õpetaja.

Kui tunnid lõppesid, läks kogu klass koos õpetajaga

kooliõue lund rookima. Töö oli lõbus ja üksmeelne. Ühed kaevasid lumehangi lahti, teised vedasid lund kelkudega ära.

«Tublisti töötasite!» ütles õpetaja, kui lapsed labidad trepi juurde asetasid ja labakinnastelt lund maha raputasid ... «Ühele inimesele oleks siin jätkunud tööd terveks päevaks, aga üheskoos saime me sellega hakkama ühe tunniga. See ongi kollektiiv!»

«Tähendab, meie olemegi kollektiiv?» küsis õpilane.

«Jah, meie oleme kooli õpilaskollektiiv. Tehases aga töötab tööliskollektiiv. Kui inimesed töötavad üheskoos, ühiselt, siis öeldakse nende kohta: nad töötavad kollektiivselt.»

1. Kuidas lapsed koristasid lund kooliõues?
2. Mispärast on kollektiivselt kergem ja jõudsam töötada kui üksikult?
3. Missugustest kollektiivsetest töödest teie osa võtate?

Mis üks ei või, seda üheksa võivad.
Üks kõigi eest, kõik ühe eest.

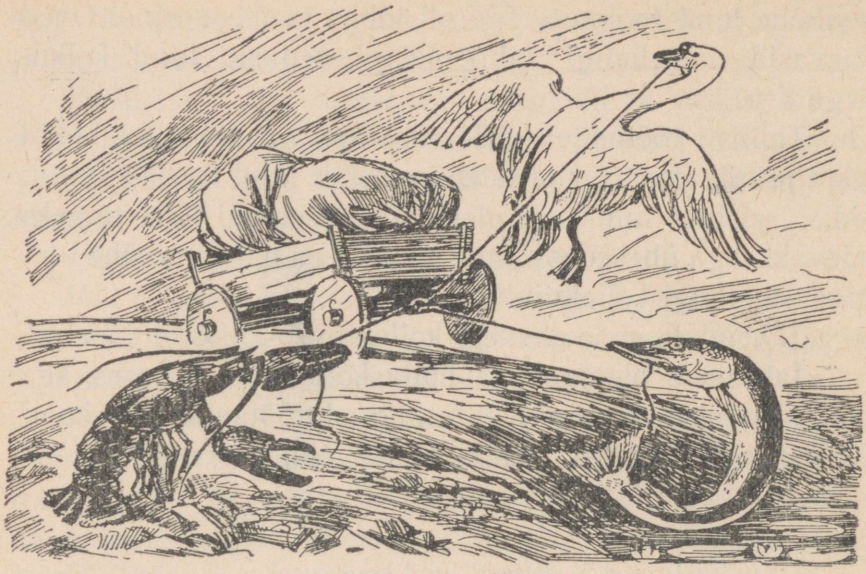

Luik, haug ja vähk.

I. Krõlov.

Kord Luigel, Vähjal, Havil tekkis mõte,
mis koos nad ühistööle viis,
et koormat vedada, ja selleks siis
nad kohe kolmekesi rakendusid ette.
Kuid kuis ka püüaksid, ei koormat paigast saa:

Luik tahab pilvi lennata,
Vähk ronib tagurpidi, Havi kisub vette.
Ei meie otsusta, kes nendest süüdi seal,
kuid koorem praegugi on koha peal.

1. Miks koorem ei nihkunud paigast?
2. Kuidas nad oleksid pidanud töötama?
3. Too näiteid ühisest tööst klassis!
4. Miks on ühiselt parem töötada?

Meie Kersti.

L. Rummo.

Kes on abivalmis ikka,
töökas, rõõmus igal pool;
kelle juuksepatsi pikka
tunneb kogu meie kool?

See on meie klassiõde,
väike Kersti — pioneer,
meie kõigi parim sõber,
õpingutes — kõigist ees!

Laulab, mängib näiteringis . . .
aega kõigeks leidma peab!
Aga vastab koolipingis
hindele vaid «väga hea».

1. Miks tundis Kerstit kogu kool?
2. Kuidas pioneerid täidavad oma kohustusi pioneeriorganisatsioonis?
3. Millised ringid töötavad teie koolis?

Kui püüad kõigest väest,
saad üle igast mäest.

Mis on kergem?

V. Ossejeva.

Kolm poissi läksid metsa. Metsas on seeni, marju ja linde. Poisid hakkasid hulkuma. Ei märganud, kuidas päev möödus. Lähevad kodu poole — kardavad:

«Kodus me alles saame!»

Jäävad siis teele seisma ja mõtlevad, mis on parem: kas valetada või tõtt rääkida?

«Mina räägin, nagu oleks hunt mulle metsas kallale

tulnud,» ütleb Märt. «Isa ehmatab ära ega hakkagi tõrelema.»

«Mina räägin, et kohtasin vanaisa,» ütleb Tiit. «Ema rõõmustab ja ei hakka minuga tõrelema.»

«Aga mina räägin tõtt,» ütleb Toomas. «Tõtt on alati kergem rääkida, sest see on tõsi ja pole tarvis midagi välja mõelda!»

Nii läks igaüks oma koju.

Märt sai isale ainult nimetada hunti, kui näe, tuleb metsavaht.

«Ei ole neis paikades hunti,» ütleb metsavaht.

Isa vihastas. Karistas poissi esimese süü eest, vale eest aga kahekordselt.

Tiit jutustas vanaisast. Aga vanaisa ongi siin — tuleb külla.

Ema sai tõe teada. Karistas esimese süü eest, vale eest aga kahekordselt.

Toomas aga tuli koju ja tunnistas kohe ukselävel kõik üles. Tädi pahandas natuke tema peale ja andiski andeks.

Tõrelema — riidlema, noomima, pahandama.

1. Mis poisid metsas tegid?
2. Miks poisid hilinesid kojuminekuga?
3. Miks tädi andestas Toomale hilinemise?
4. Mida sa arvad Tiidu ja Märdi käitumisest?
5. Mis teha hädas olles?

Valel on lühikesed jalad.

Südametunnistus.

A. Gaidari järgi.

Malle polnud arvutustundi kodus ette valmistanud ja otsustas jätta kooli minemata. Et tuttavad teda juhuslikult ei näeks päise päeva ajal raamatutega mööda linna hulkumas, läks Malle vargsi metsa äärde võsastikku.

Ta pani raamatukoti ja einepakikese põõsa alla, hakkas liblikale järele jooksma ja sattus väikesele poisile, kes vaatas talle otsa heade usaldavate silmadega.

Aga et see hoidis käes aabitsat, mille vahele oli pistetud vihik, siis sai Malle asjast aru ja otsustas poisiga naljatleda:

«Häbematu hulkur!» ütles ta karmilt. «Juba nii noorest peale petad sa oma vanemaid ja kooli?»

«Ei,» vastas väikemees imestunult. «Ma tahtsin kooli minna, aga siin võsastiku vahel tuli suur koer vastu. Ta hakkas haukuma ja ma eksisin ära.»

Malle tõmbus tõsiseks. Kuid see väikemees oli nii tõsine ja naljakas, et Malle võttis tal käest kinni ja viis ta läbi võsastiku. Malle raamatukott ja einepakk jäidki lebama põõsa alla, sest väikemehe nähes oli häbi hakata neid üles korjama.

Koer tuli põõsaste vahelt välja; ei puudutanud raamatuid, kuid eine sõi ära.

Malle tuli tagasi, istus maha ja hakkas nutma. Ei! Tal polnud kahju einest. Aga rõõmsad linnud laulsid tema pea kohal liiga ilusasti. Ja tal oli süda raske, sest teda näris halastamatu südametunnistus.

V õ s a s t i k — põõsaste ja madalakasvuliste puudega kaetud maa-ala.

1. Mispärast ei läinud Malle kooli?
2. Keda ta kohtas metsas?
3. Miks hakkas Mallel väikese poisi ees piinlik?
4. Miks on selle pala pealkiri «Südametunnistus»?
5. Kuidas peaks Malle parandama tehtud viga?

Lindu tuntakse laulust,
inimest tegudest.

Sinised lehed.

V. Ossejeva.

Katil olid kaks rohelist pliiatsit. Leenal aga polnud ühtki. Leena palus Katit:

«Luba mulle oma rohelist pliiatsit!»

Aga Kati vastas:

«Ma küsin emalt.»

Teisel päeval küsis Leena:

«Kas ema lubas?»

Kati ohkas ja ütles:

«Ema lubas küll, aga vennalt ma ei küsinud.»

«Küsi siis vennalt,» palus Leena.

Kolmandal päeval küsis Leena:

«Noh, kas vend lubas?»

«Vend lubas ka, aga ma kardan, et sa teed pliiatsi katki.»

«Ma olen ettevaatlik,» lausus Leena.

Kati aga õpetas:

«Ära terita, ära vajuta kõvasti ja ära pista otsa suhu. Ja ära joonista palju.»

«Mul on vaja värvida ainult puude lehed ja mõnes kohas rohtu,» seletas Leena.

«Oi, seda on palju,» ütles Kati ja kortsutas kulme. Nägugi muutus tal tusaseks.

Leena märkas seda ja eemaldus. Ta ei võtnud pliiatsit.

Kati imestas ja jooksis talle järele.

«Noh, mis sul on? Võta!» ütles Kati.

«Pole vaja,» vastas Leena.

Kuid tunnis küsis õpetaja:

«Leena, mispärast sul puulehed siniseks on värvitud?»

«Mul pole rohelist pliiatsit.»

«Miks sa ei palunud oma sõbratarilt?»

Leena vaikis.

Kati läks näost punaseks nagu vähk ja ütles:

«Ma andsin, aga ta ei võtnud.»

Õpetaja vaatas mõlemale tütarlapsele:

«Tuleb nii anda, et saaks võtta.»

Jutusta:

1. Miks Kati ei lubanud Leenale pliiatsit?
2. Mida sa arvad Kati käitumisest?
3. Kuidas oleksid sina Kati asemel toiminud?
4. Kuidas tuleb aru saada õpetaja sõnadest: «Tuleb nii anda, et saaks võtta»?

Võlusõna.

V. Ossejeva.

I.

Väikest kasvu suure habemega taat istus pingil.

«Nihuta end veidi,» ütles talle Paulike ja istus pingi äärele.

Taat nihutas end pisut, heitis pilgu poisi punetavale pahurale näole ja ütles:

«Sinuga on midagi juhtunud?»

«Olgu, aga mis see teisse puutub,» kähvatas Paul ja vaatas kõõrdi vanakesele.

«Minusse see ei puutu küll, aga sa oled praegu nutnud, töinanud, kellegagi tülli sattunud . . .»

«Ja kuidas veel!» pahandas poiss. «Ma põgenen varsti kodunt üldse ära!»

«Põgened ära?»

«Põgenen! Juba Leeni pärast üksi põgenen. Ma oleksin praegu talle peaaegu tuupi teinud. Ainsatki värvi ei andnud ta mulle! Aga enesel on neid nii palju!»

«Ei andnud? Noh, aga sellepärast küll ei maksa veel põgeneda.»

«Mitte ainult sellepärast. Vanaema kihutas minu üheainsa porgandi pärast köögist välja . . .»

Paul pistis niisuguse ülekohtu pärast nuuksuma.

«Tühja kah!» ütles taat. «Üks annab hirmu, teine armu!»

«Ei mulle anna keegi armu!» hüüdis Paul. «Vend läheb jõele paadiga sõitma, aga mind kaasa ei võta. Ma ütlesin

talle küll: «Võta parem ise, sest niikuinii ma sinust maha ei jää, varastan aerud ära, ronin ise paati.»»

Paul lõi rusikaga vastu pinki. Ja vaikis äkki.

«Kuidas siis, kas vend ikka ei võtnud sind kaasa?»

«Aga miks te kõike pärite?»

Taat silus pikka habet.

«Ma tahan sind aidata. On olemas niisugune võlusõna, et . . .»

Paulil läks suu ammuli.

«Ma ütlen sulle selle sõna. Kuid pea meeles: seda peab ütlema vaikse häälega, sellele otse silma vaadates, kellega kõneled. Pea meeles, vaikse häälega, otse silma vaadates . . .»

«Aga missugune see sõna siis on?»

Taat kummardus üsna poisi kõrva äärde. Ta sosistas midagi ja lisas valjult:

«See ongi võlusõna, kuid ära unusta, kuidas seda tuleb ütelda.»

«Ma proovin,» naeratas Paul. «Ma proovin kohe!»

Ta hüppas pingilt ja jooksis koju.

II.

Õde istus kodus laua taga ja joonistas. Värvid — rohelised, sinised, punased lamasid ta ees. Silmates Paulikest, riisus ta nad kohe hunnikusse ja kattis käega.

«Taat pettis,» mõtles poiss pahameelega, «kas niisugusele aitab ka võlusõna!»

Paulike läks külgepidi õe juurde ja sikutas teda käisest. Õde pöördus ümber. Siis ütles Paul vaikse häälega ja õele otse silma vaadates:

«Leeni, anna mulle üks värv . . . palun!» Ja Leeni nägu muutus otsekohe, võlusõna pani ta jahmatama, silmad läksid pärani ja ta pomises:

«Missugust sa tahad?»

«Ma paluksin rohelist,» ütles Paul kõheldes.

Ta võttis värvi, hoidis seda peos, käis sellega mööda tuba ja andis õele tagasi. Tal polnud värvi tarvis.

Ta mõtles nüüd ainult võlusõnast.

«Lähen vanaema juurde. Tema ei salli, et teda segatakse keetmise ajal.»

Paul praotas köögiukse ja nägi, et vanaema tõstis parajasti praepannilt kuumi pirukaid. Pojapoeg jooksis ta juurde, pööras kahe käega vanaema punetava kortsulise näo enda poole, vaatas talle otse silma ja, andmata vanaemale aega toibumiseks, sosistas:

«Anna mulle tükike pirukat ... palun!»

Vanaema ajas enese sirgu. Võlusõna lõi silmapilkselt särama igas kortsus, silmades, naeratuses ...

«Kuuma ... kuuma pirukat tulid tahtma, kullakene!» lausus vanaema, valides kõige parema krõbeda piruka.

Paul hüples rõõmust ja suudles teda mõlemale põsele.

«Võlusõna! Võlusõna!» kordas ta endamisi taadile mõeldes.

Lõunalauas, kui kogu pere oli koos, istus Paul vaikselt, aga kui vend ütles, et läheb paadiga sõitma, pani Paulike käe talle õlale, katsus kinni püüda ta pahura tusase pilgu ja ütles vaikselt:

«Palun, võta mind ka kaasa!»

Korraga vaikisid kõik laua taga. Vend tõstis kulmud ja naeratas.

«Võta ta pealegi kaasa,» ütles äkki õde. «Mis see sul ikka maksab!»

«Nojah, miks siis mitte võtta,» naeratas vanaema, «muidugi võta!»

«Palun!» kordas Paulike.

Vend puhkes valjusti naerma, patsutas poisile õlale, sasis ta juukseid.

«Ai sind, kelmi! Noh, hüva, sea end valmis!»

Meeletu rõõmust, hüppas Paulike püsti ja jooksis tänavale. Kuid taati polnud enam puiesteel.

Paul vaatas ümberringi ja ütles valjusti:

«Aitäh! Aitäh!»

P r a o t a m a — praokile avama.

1. Miks oli Paulike pahuras tujus?
2. Miks ei sobinud Paulike teiste lastega ega õe-vennaga?
3. Mida ta kaebas taadile?
4. Missugust nõu andis taat?
5. Kas sina tarvitad seda võlusõna?
6. Leia mõlemale osale sobiv pealkiri!

Mõru kook.

E. Raud.

Ükskord õhtul läks ema koos Tiiuga poodi. Reet aga jäi isaga kahekesi koju. Reet mõtles parajasti, mida tegema hakata, kui uksekell kõlises. Onu Kolla tuli külla. Ütles tere ja andis Reedale kaks kooki: ühe Reeda enda jaoks, aga teise Tiiu jaoks.

Isa ja onu rääkisid natuke suurte inimeste juttu ja hakkasid siis malet mängima.

Reet aga hakkas kooki sööma.

Kook oli väga hea: magus.

Reet sõi koogi ära. Isa ja onu aga mängisid malet aina edasi.

Reet vaatas Tiiu kooki. See paistis ka olevat väga hea kook. Kreemiga ja kirsikesega.

«Proovin veidi kirsikest,» otsustas Reet.

Ja sõi kirsikese Tiiu koogi pealt ära.

Isa ja onu aga muudkui mängisid malet.

«Ei tea, mis maik sellel Tiiu koogil kah võiks olla,» mõtles Reet.

Ja hakkas näksima. Näksis ja näksis. Küll oli hea!

Viimaks tulid ema ja Tiiu koju.

Reet jooksis Tiiule vastu:

«Onu Kolla tuli meile! Ja kooki tõi! Ühe mulle ja teise sulle. Näe, sinu oma on siin!»

Tiiu vaatas kooki ja krimpsutas nina:

«Imelik kook! Nii väike! Ja limpsitud!»

«Ma ainult ümberringi natuke võtsin,» selgitas Reet kiiresti.

Tiiu aga keeras Reeda poole selja ja ütles:

«Eks söö siis juba kõik ära!»

Reet jäi vakka. Mõtles: kuidas ma siis kõik ära söön . . . ainult ühe väikese tükikese võiks veel võtta.

Ja pistiski veel ühe tükikese kooki suhu.

See ei maitsnud talle aga enam sugugi. Suutäis käis muudkui suus ringi.

Ei tea, mis Tiiu koogil küll äkki viga võis olla?

Maja kaskede all.

V. Ossejeva.

Kaev oli kaugel. Aga Tanja armastas käia kaevust vett toomas. Kõik oli ümberringi kaetud lumega. Kaevukoogu küljes rippusid jääpurikad. Vanemad inimesed käisid kaevust vett toomas kahe ämbriga, kuid Tanja oli veel väike, tema tõi ühe ämbriga.

Kord, kui Tanja võttis kaevust vett, tuli sinna üks vanake ämbriga. Tanja tundis seda vanakest: ta elas majas, mis asus mäel kaskede all. Ta elas seal täiesti üksinda, ei olnud tal lapsi ega sugulasi. Kaks poega ja tütar langesid sõjas.

Tanja märkas, kui raske oli vanakesel vett kanda.

Teisel päeval vara hommikul ruttas Tanja kaskede alla majja. Ta võttis tühjad ämbrid ja jooksis mäest alla kaevu juurde. Ta oli nii rõõmus, et hakkas laulma. Tanja tahtis kahe ämbriga tagasi minna, aga nii oli liiga raske. Ta läks ühega.

Vanake seisis maja ukse ees. Ta ütles Tanjale:

«Mis sa nüüd, lapsuke, sa jääd veel kooli hiljaks!»

«Pole midagi!» vastas Tanja. «Siin on vesi. Ja iga päev hakkan tooma. Ka kooli ei jää ma hiljaks.»

Sellest ajast see algas, et Tanja tõi iga päev vett vanakesele. Seda panid tähele teised lapsed ja võtsid Tanjast eeskuju. Mihkel hakkas vanakesele puid lõhkuma, aga Ülo puhastas tee lumest puhtaks. Tüdrukud pesid vanakesel põrandat, kütsid ahju ja koristasid tuba.

Lõbus oli töötada vanakese juures. Vanake istus toas ja oli rahul ning õnnelik.

K a e v u k o o k — puu, mille küljes ripub pang kaevust vee võtmiseks.

Jutusta:

1. Mida arvad Tanja käitumisest?
2. Kuidas teised lapsed aitasid vanakest?
3. Kuidas sina oled abistanud vanemaid inimesi?

Pidulikul koondusel.

V. Beekman.

On hämar. Saalis süttis valgus
ja koondust alustada võib,
nii pidulik on selle algus,
et rivis vaikseks jäänud kõik.

Ei ole sosistamist enam,
ja keegi vallatust ei tee —
pioneeritõotust annab täna
üks väike tüdruk rivi ees.

Ta räägib vaikselt, aga kindlalt,
ja hoiab oskamatult kätt,
kuid kaunistab kui lipp ta rinda
uus verev siidist kaelarätt.

Ja klassiõed ta silmist näevad,
et ta nüüd kõike hästi teeb,
saab komsomoli aastapäeval
sest tütarlapsest pioneer.

Ta õpib nõnda, nagu vaja,
ja kui saab ükskord läbi kool,
saab siis ka temast selleks ajaks
hea, tubli kommunistlik noor.

Kadjaste küla pioneerid.

I

Isiklik eeskuju.

Alles hiljuti oli Valdogi olnud harilik pioneer. Möödunud sügisel oli malevanõukogu teinud talle ülesandeks korraldada pioneeridega kartulinoppimist kooli aiast.

«Kas saad sellega hakkama?» küsis pioneerijuht.

Kui Valdole anti mõni ülesanne, mille eest ta vastutas isiklikult, siis vastas Valdo kindlasti: «Saan hakkama.» Kuid seekord jäi ta vastuse võlgu. Seni polnud tal tulnud teiste eest vastutada. Pioneerijuht ootas vastust.

«Mina ise saan küll hakkama, aga kuidas teised lapsed . . .»

«Ei, sina vastutad kõigi eest!»

«Kui kõigi eest, siis kõigi eest,» otsustas Valdo.

Kogunud pioneerid kokku, tegi ta neile teatavaks malevanõukogu ülesande.

Kooliaias kääris Valdo ise esimesena käised üles ja asus kartuleid võtma.

Samal sügisel valiti Valdo malevanõukogu esimeheks. Kaaslased soovisid talle õnne ja pidasid samal ajal silmas, kuidas uus esimees tööga hakkama saab.

II

Malevanõukogu esimees.

«Esimees, kus su vägi on?»

Valdo tõstis pea õpiku kohalt ja vaatas isa, kolhoosi esimehe otsa.

«Vägi on eksamil.»

«Kas su vägi on ka suur?»

«Kakssada seitsekümmend viis pioneeri. Aga mis siis?»

Isa mõtles ja ütles:

«Kärsakatele on vaja sõda kuulutada, vaat mis! Kas saate sellega hakkama?»

Kärsakatest oli Valdo juba varemgi kuulnud. Noor ablas putukas oli naeritaimedele kallale tunginud.

«Saame hakkama.»

Malevanõukogu ei pidanud kaua aru. Otsustati, et esimestena lähevad kolhoosi põllule kärsakatega võitlema nooremate klasside pioneerid. Nende järel, niipea kui eksamid lõpetatud, tulevad vanemate klasside pioneerid.

Sel päeval läksid pioneerid juba hommikul vara kolhoosi põllule. Nad korjasid kärsakaid korvidesse, purki-

desse, nõudesse ja viisid nad ühte kohta kokku ning põletasid ära.

Õhtul põllult koju tulles ütles isa Valdole lühidalt ja lahkesti:

«Aitäh, esimees!»

«Ega ma üksi ei teinud!»

«Tean, tean! Kõigile aitäh! Aga sina ju esimehena vastutad kõigi eest. Eks ole nii?»

«Vastutan,» vastas Valdo.

III

Noored kunstnikud.

Koolijuhataja Andres Kask peab sageli kolhoosnikutele loenguid. Ükskord palusid kolhoosnikud pioneere esineda pärast loengut kontserdiga.

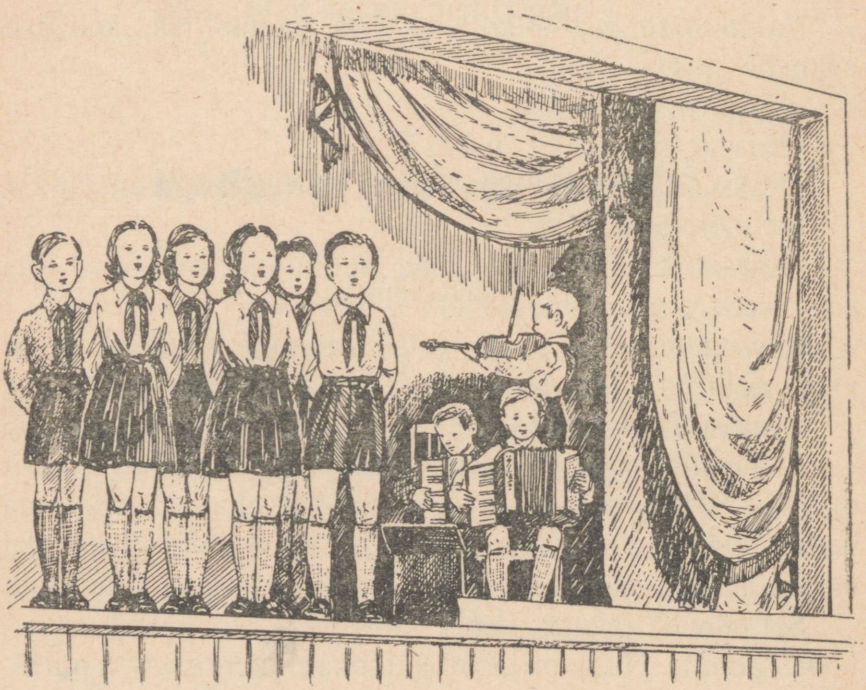

Valdo kutsus malevanõukogu kokku. Isetegevuse korraldamine tehti ülesandeks Kai Metsale. Kai hakkas asja korraldama, kuid isetegevusõhtul esineda soovijaid leidus esialgu ainult viis pioneeri.

«Ei tule mul sellest midagi välja,» ütles ta Valdole.

«Tuleb,» julgustas esimees Kaie. «Viis inimest — see on ju kokku terve teater. Aga küllap lõpuks teisigi leidub.»

Saabuski kauaoodatud õhtu. Kolhoosnikute ees esines kahekümne-liikmeline laulukoor. Ka Valdo ise laulis kaasa. Laulud õnnestusid hästi.

Siis tegi pioneerijuht ettepaneku asutada nukuteater. Malevanõukogu usaldas selle ülesande Kai Metsale, Vello Kuusele ja Milli Sepale. Ja varsti ilmuski kooli teadetetahvlile kuulutus:

Tähelepanu!

Täna suurel vahetunnil toimub pioneeride nukuteatri etendus.

Malevanõukogu.

K ä r s a k a s — pika kärsakujulise peaga mardikas, sööb taimi.

1. Millega oli Valdo ära teeninud selle, et ta valiti malevanõukogu esimeheks?
2. Kuidas abistasid pioneerid kolhoosi?
3. Kuidas teie klassi pioneerid abistavad klassikaaslasi?

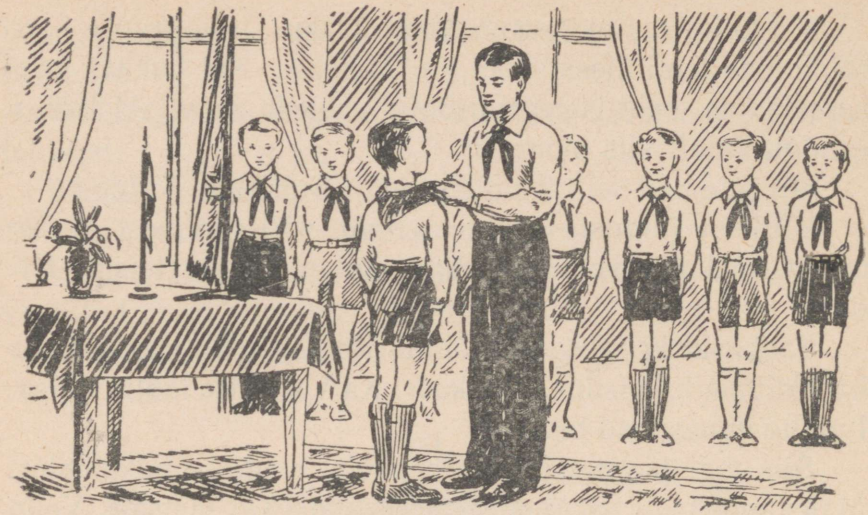

Meie pioneerijuht.

M. Linnamägi.

Sõpru leidnud olen palju,
kodus, õues, kooliteel,
aga ühest suurest sõbrast
pole jutustanud veel.

Sellel sõbral rõõmsad silmad,
kõlav hääl ja sirge rüht.
Arvan: kõigest teab maailmas
meie uus pioneerijuht.

Põimis mulle sõbrakäega
punaräti kaela ta
koondusel, kus minu tõotust
kuulis armas kodumaa.

Leninist kui meile rääkis,
kõigil süda hardus sees.
Tundus nagu elavana
Iljitš seisaks meie ees . . .

«Lapsed, südames te kandke
Leninit!» ta õpetas.
Rõõmus hüüe «Ole valmis!»
koonduse siis lõpetas.

Olen väike veel, ent tema
pikk ja sirge minu ees.
Uhkusega temast mõtlen:
minu vanem seltsimees.

R ü h t — hea kehahoid, seisang;
h a r d u s — hardunud olek, sügav andumus.

Sõprus.

M. Mussatovi järgi.

I.

Ants ja Peeter olid naabripoisid. Nad õppisid küll ühes klassis, kuid suurt sõprust nende vahel ei olnud. Nad vaidlesid alati ja vahel isegi kaklesid. Ants oli eesrindlik õpilane, eriti matemaatikas. Peetrit huvitas loodusteadus.

Kord kevade lähenedes tormas Peeter kooli elavnurka ja karjus sellise häälega, nagu oleks tulekahju lahti:

«Kured jõudsid tagasi!»

Ning loodusvaatluse tabelisse ilmus märkus: «Saabusid kured. Nägi Peeter.» Üldse tahtis Peeter kõike ise näha ja üksi teha.

Kevade saabudes oli Peetril väljas palju tegemist. Peagi sai Peeter koolis matemaatikas oma esimese kahe ja varsti ka teise kahe.

Pioneeride koondusel pidi Peeter jutustama sellest, mispärast tal tekkisid kahed.

«Mina ei laiskle, mul on mälu halb,» kaebas Peeter.

Kaaslased muigasid. Rühmajuht meenutas 2. salga

pioneeride otsust: kevadisel tunnistusel olgu hinded ainult neljad ja viied.

«Kes hakkab Peetrit abistama?» küsis rühmajuht.

«Ants, kes muu, tema on matemaatikas parim,» hüüdsid pioneerid.

«Hästi!» ütles Ants.

II.

Pärast seda koondust hakkasid Ants ja Peeter koos õppima.

Vahel kadus Peeter pärast tunde teadmata kuhu. Ants leidis ta alati üles ja tõi õppima.

Ühel õhtul õppisid nad eriti kaua.

«Homme on sul neli kindlustatud,» ütles Ants.

Matemaatikatunnis tõstis Peeter käe ja vehkis, et tahvli juurde pääseda. Kogu klass oli pinevil ja ootas, millal küsitakse Peetrit. Lõpuks ometi!

Peeter lahendas ülesande ja vastas julgesti lisaküsimustele. Õpetaja naeratas ja andis Peetrile uue ülesande. Ehmunud näoga pöördus Peeter klassi poole. Kogu klassist vaatasid talle vastu julgustavad pilgud:

«Sa ju oskad! Püüa, lahenda ära!»

Peeter pöördus tahvli poole tagasi ja hoidis kriiditükki kramplikult käes. Ülesanne polnud kerge. Vaja oli meenutada varemõpitut.

Pingeliselt vaatas õpetaja tahvlile, kus praegu valitses veel arvude segadus ja korratus. Vähehaaval kustutati ülearune ja järele jäid õiged arvutamisread.

«Valmis!» hüüdis Peeter.

Viimase arvu kirjutamise juures vajutas ta nii tugevasti kriidile, et see murdus mitmeks tükiks ja kukkus põrandale.

«Hästi lõpetasid!» ütles õpetaja, «rõõmustan sinu ja

su seltsimeeste üle, kes sind aitasid. Saad täiesti ärateenitult hinde viis. Numbrite kirjutamist harjuta veel!»

Koos koolist koju minnes ütles Peeter Antsule:

«Tule, ma näitan sulle midagi!»

Jõe ääres oli suur hunnik laudu ja palke.

«Parve jaoks,» ütles Peeter.

«Teeme koos!» ütles Ants. «Kuidas me oma parve nimetame?»

«Sõprus,» ütles Peeter.

M e e n u t a m a — meelde tuletama;
p a r v — palkidest alus jõel liikumiseks.

Jutusta:

1. Mispärast sai Peeter matemaatikas kahed?
2. Mida otsustati salga koondusel?
3. Kuidas abistas pioneer Ants Peetrit?
4. Miks Peeter tahtis parve nimeks panna «Sõprus»?

Kus viga näed laita, seal tule ja aita.

Lugu raamatust.

I.

Kui algas koolitöö, andis õpetaja lastele uued lugemikud. Kulus paar nädalat. Ühel päeval palus õpetaja endale näidata, missugused on need raamatud nüüd. Mõned õpilased ei olnud oma raamatuid hästi hoidnud.

«Väga kahju,» ütles õpetaja, «minul on alati kahju niisugustest raamatutest.»

«Andke meile uued!» palusid lapsed.

«Seda ei saa ma teha, sest mul ei ole neid. Selle asemel aga jutustan teile loo raamatust.»

II.

Ja õpetaja jutustas järgmist:

«Enne kui raamat jõudis teie kätte, on tehtud palju tööd. Selleks on töötanud palju töölisi, kirjanikke ja masinaid; on kasutatud erilisi aineid. Kõigepealt vajatakse paberit.

Paberivabrikus on masinaid, milles puu või riideräbalad tehakse peeneks pudruks ehk massiks. Sellesse puumassi segatakse siis liimi, värvi ja muid vajalikke aineid. Need teevad paberi pehmeks ja siledaks.

Sellest masinast voolab valmis paberimass metallist võrkkangale ja sealt edasi valtside alla, kus kogu vesi pressitakse ja imetakse välja ning moodustub paks pehme papp. Nüüd läheb see kuivatisse, kus kuivatatakse lõplikult. Seejärel pressitakse see õhukeseks paberiks ja antakse talle läige. Viimaks keritakse paber paberimasina otsas olevale suurele rullile.

Paberimasin valmistab minutis 200 meetrit tavalist kirjapaberit, mis võib olla isegi viie meetri laiune. Mida parem on paber, seda aeglasemalt ja hoolikamalt seda valmistatakse.»

III.

Õpetaja jutustas oma õpilastele ka sellest, kuidas valmistatakse metallist trükitähti. Ta jutustas trükikojast, kus raamatuid trükitakse ja köidetakse. Ja ta jutustas ka sellest, kui palju on tehtud enne, kui raamat on muutunud niisuguseks, nagu lapsed seda näevad.

IV.

Lapsed märkasid, kui halvasti nad olid hoidnud raamatut. Nad otsustasid edaspidi hoida oma raamatuid hästi. Oma klassi seinale valmistasid nad järgmised loosungid:

Hoia oma raamatut!
Ära määri raamatut!
Ära kääna raamatut kahekorra!
Ära murra raamatu lehtede nurki!

V a l t s — rull;
m a s s — aine;
k o g u — hulk.

1. Kuidas teie klassis hoolitsetakse raamatute eest?
2. Leia igale osale pealkiri!

Raamat on tarkuse allikas.

Lauliku lapsepõli.

Rahvalaul.

Kui ma olin väiksekene,
kasvasin ma kannikene.
Ema viis hälli heinamaale,
kandis kiigu kesa peale.
Pani käo kiigutama,
suvilinnu liigutama.
Seal siis kägu palju kukkus,
suvilind see liialt laulis.
Mina meelta mõttelema,
mõttelema, võttelema —
kõik ma panin paberisse,
raiusin kõik raamatusse.

Ehkki tal on palju lehti —
pole põõsas, ei ka puu.
Kuigi tal on sadu tähti —
kõiki loeb su silm ja suu.
Ta on sõber — pea sa meeles, —
parim sõber elus sul.

TERVISHOID

Villu raske haigus.

V. Toom.

I.

Villu ja ta vanem õde Anni olid üksinda kodus. Ema oli tööl. Anni tõi söögi lauale. Villu asus kohe laua juurde, aga käed olid tal kole mustad.

«Küll sul on mustad käed! Kuidas sa nendega sööma hakkad! Ema ju ütles, et mustus toob haigusi.»

«Sina ei tea midagi. Kes enne mustusest on haigeks jäänud? Ema võib sulle paljugi rääkida, mina seda ei usu,» ütles Villu ja hakkas sööma.

Pärast söömist hakkas ta lauatükkidest endale vankrit meisterdama. Töö huvitas teda väga. Ja varsti seisis kena vankrike põrandal. Poiss töötas hoolega. Saagis, raius, kangutas naelu ja tagus.

Äkki kõlas karjatus. Villu oli hakanud haamriga naela lauatüki seest välja suruma. Haamer aga libises ja nael tungis Villule käesse.

Villu leidis mingisuguse räbala. Ta sidus sellega haava kinni.

II.

Õhtul tuli ema koju. Kui ta Villu kätt nägi, küsis ta, mis käel viga on. Villu rääkis oma õnnetusest. Ema jäi tõsiseks ja harutas musta lapi Villu käe ümbert lahti. Ta puhastas haava ja sidus selle puhta valge lapiga kinni.

Sellest hoolimata hakkkas Villu kaebama, et käsi ikka enam ja enam valutab. Käele ilmusid isegi sinakad viirud. Nüüd viis ema Villu arsti juurde, sest oli tekkinud veremürgitus.

Kui arst Villu käe oli läbi vaadanud, küsis ema, kui kaua haigus võib kesta.

«Oleks haav puhas olnud ja puhtalt kinni seotud, oleks paranemine ruttu läinud ning veremürgitus tulemata jäänud, kuid nüüd . . . ma ei tea», vastas arst õlgu kehitades.

Villu oli kaua haige. Ema istus sagedasti tema juures ja Villu märkas nii mõnigi kord ema silmis pisaraid. Siis oli tal palju enam kahju emast, kellele ta südamevalu oli valmistanud, kui oma käest.

Viimaks paranes käsi, nii et Villu võis juba täiesti tervena kooli minna.

Iga kord, kui talle meenus must räbal haige käe ümber, tundis ta vastumeelsuse värinat.

V i i r u d — kriipsud.

1. Miks on vaja enne söömist käsi pesta?
2. Millest haigestus Villu käsi?
3. Mis tuleb teha haava puhul?
4. Kuidas tekib veremürgitus?

Hambaarsti juures.

V. Klauser.

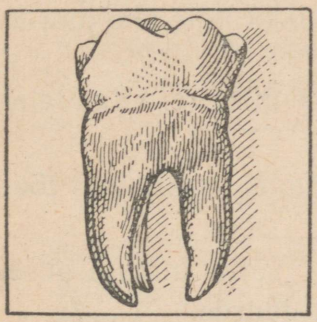

Kogu öö oli Lembitu hammas hirmsasti valutanud. Sellepärast ei saanud ta peaaegu sugugi magada. Hommikul läks ema poisiga hambaarsti juurde. Teel ei kõnelnud Lembit sõnagi. Ta hambas ja peas oleks nagu keegi midagi valusasti puurinud.

Kui nad hambaarsti ooteruumi

astusid, olid seal juba kolm ootajat. Lembitu süda põksus valjusti. Ema istus ja hakkas lehte lugema. Lembit tahtis hakata pilte vaatama, aga sellest ei tulnud midagi välja. Ta hammas ei andnud talle rahu. Ja hirm oli ka: ei tea, mis see hambaarst küll hambaga teeb! Viimaks tahab veel välja tõmmata! See olevat kole valus.

Arstitoa uks avanes vahetevahel, et uut haiget sisse lasta. Endine tuli siis välja ja lahkus. Peaaegu kõik, kes väljusid, olid rõõmsate nägudega. Mis neil viga!

Iga hetk võidi neid kutsuda. Lembit päris higistas hirmust. Ta põlved värisesid pisut. Süda tagus nagu vasaraga.

Äkki märkas Lembit, et hambavalu oli nagu pühitud!

«Ema, mu hammas ei valutagi enam!» sosistas ta rõõmsasti.

Samal hetkel avati uks ja kutsuti:

«Palun!»

Ema võttis Lembitu käest kinni ja nad sammusid arsti kabinetti.

«Istu siia toolile!» ütles arst. «Kust valutab?»

Lembit ronis arsti kõrgele toolile, arst aga hakkas käsi pesema.

«Ega hammas valutagi enam!» ütles Lembit.

«Eks me vaata järele,» vastas arst naeratades, pühkis käed kuivaks ja astus Lembitu juurde.

Ta hakkas peene konksuga Lembitu hammaste kallal urgitsema. Vaatas kõik läbi, aga tuli ikka jälle ühe juurde tagasi.

«See purihammas on päris õõnes!» ütles ta. «Kas ta ei valuta?»

«Ei!» vastas Lembit, sest hammas ei valutanud tõepoolest enam.

«Vaatame veel kord,» ütles arst, võttis midagi akna kõrvalt kapist ja astus uuesti Lembitu juurde.

«Tee nüüd suu hästi lahti!»

Arst võttis vasaku käega nagu kallistades Lembitu pea ümbert kinni ja õiendas paremaga midagi hamba kallal.

«Auuu!» karjatas Lembit äkki ja tõmbus kokku. Juba oligi haige hammas välja tõmmatud.

Arst näitas seda Lembitule ja ütles:

«Näed sa, ta on ju seest päris tühi. Aga ega ta nüüd sulle enam valu teha saa!»

Lembitul oli äkki südames imekerge ja hea. Rõõmsasti läks ta koos emaga koju.

1. Kuidas peab hoolitsema oma hammaste eest?
2. Millest tekib hambavalu?
3. Milleks me vajame hambaid?
4. Nimeta inimese kehaliikmeid!
5. Mis ülesanded nendel on?

Pese hambaid!

1. Millest riknevad hambad?
2. Kuidas peame hoolitsema hammaste eest?
3. Milliseid hambapuhastamise vahendeid sina kasutad?

Hoia nägemist!

1. Miks ei tohi lugeda lamades?
2. Milline peab olema valgus lugemise ajal?

Hoia kuulmist!

1. Miks ei tohi kõrvu urgitseda?
2. Kui kõrva satub prügi või väike putukas, mis tuleb teha?

Kasva sirgeks ja tugevaks!

1. Miks on kasulik teha hommikvõimlemist?
2. Kuidas peab istuma koolipingis? Miks?

Mürgine allikas.

Oli palav suvine päev. Ülo mängis aasal ja püüdis liblikaid. Ta jooksis ja kargles, kuni läks higiseks. Varsti hakkas ta kangesti juua tahtma. Kalda all vulises hõbeselge allikas. Ülo jooksis allikale ja jõi kõhu jääkülma vett täis. Vesi oli nii karastav, et Ülo ei hoolinud sellestki, et ta kurk ja rind tõmbusid joomisel valusaks. Siis istus ta tükk aega allika ääres. Higi jahtus varsti ja ta tundis seljal külmavärinaid. Poiss aimas paha ja jooksis koju.

«Mis sul on, Ülo?» küsis ema teda nähes. «Sa oled väga kahvatu.» — «See allikas seal kalda all on vist mürgine,» kogeles Ülo. «Ma jõin sealt ja nüüd on mul väga halb: kurgus pistab ja üle selja käivad värinad.» — «Ära süüdista allikat, see on puhas,» lausus isa, «aga sa ise oled süüdi. Ei tohi higise ihuga külma vett juua.»

Isa oli Ülot mitu korda juba varem hoiatanud, et higiselt ei tohi külma vedelikku juua. Poiss aga ei pannud hoiatust tähele ja pidi nüüd kolm nädalat raske haiguse käes voodis vaevlema.

1. Kust tuleb vesi allikasse?
2. Miks on allika vesi külm?
3. Miks Ülo haigestus?
4. Mis tuleb teha pärast higistamist, et hoiduda haigestumisest?

Kellel on silmad sõrmeotstes.

I.

Kaasikutele oli tulnud linnast külla pime vend Mihkel. Heino ei ole kunagi pimedat näinud. Kuid ta kardab Kaasikute poole sisse minna.

Kord seisab ta Mihkli venna Valdoga Kaasiku maja ees ja näeb, et keegi noormees tuleb.

Ta tuli otse, pea püsti, kepp käes. Ta koputas sellega enda ees.

Valdo hüppas ta juurde, võttis tal käest kinni ja viis majja. Siis mõistis Heino, et see ongi pime. Uudishimu sai temas võitu. Ta läks majja ja tegi, nagu oleks läinud Valdo juurde, aga ise mõtles: «Kuidas küll saaks pimedat lähemalt vaadata?»

Ta nägi, et pime istus pingil, nuga ja kepp käes, ja vestis kepile ilusaid kirju.

Heino vaatas altkulmu ja imestas.

Müksas siis Valdole külge ja sosistas:

«Kui osav ta on!»

«Mis see veel! Aga vaata, missuguseid mänguasju ta mulle savist voolis!»

Valdo näitas inimesi, loomi ja kaalusid koos pommidega.

II.

Heino vaatas mänguasju ega suutnud küllalt imestada. Kuid Valdo ütles talle:

«Ta oskab lugedagi.»

«Kuidas ta loeb? Ta on ju pime.»

«Noh, tema raamat on hoopis teistsugune kui meie oma. Ta libistab sõrmega üle selle lehekülgede.»

«Kui seda näeks!» sosistas Heino.

«Mihkel, näita Heinole oma raamatut!» palus Valdo.

«Aga mis teeb tema minu raamatuga?» küsis pime.

«Ta tahaks heameelega näha.»

Mihkel naeratas ja võttis riiulilt suure raamatu.

Heino näeb, et see on üleni punkte täis pressitud. Mihkel libistas sõrmedega mööda lehekülgi ja hakkas valjusti lugema, pealegi nõnda kiiresti, et Heino ei lugenud silmadegagi nii nobedasti.

«Peab harjuma,» ütles Mihkel. «Silmad ei näe mul juba väikesest peale, sellepärast ongi käed kõik ära õppinud.»

Ta võttis rahakotist metallraha ja ütles:

«Katsu seda kinnisilmi ja ütle, missugune raha see on!» Ta pani Heinole pihku kümnekopikalise.

«Aga mina tunnen kohe,» ütles Mihkel.

Mihkel katsus rahatükki ja ütles, mitu kopikat on ja missugune joonis on pressitud teisele küljele.

III.

Sellest päevast peale hakkas Heino sageli külastama Kaasikuid.

Talle meeldis pimeda nägu: kui ilusasti ta laulis, hääl oli tal helisev, ja kuidas veel mängis kitarri!

Ta jutustas koolist, kus ta oli õppinud lugema, korve punuma ja harju valmistama.

Heinot pani imestama seegi, et niipea kui ta astus majja, ütles Mihkel kohe:

«Tere, Heino!»

«Aga millest sa ära tundsid, et see olen mina?» küsis kord Heino. «Sa ei näe ju mind.»

«Mina tunnen kõiki sammude järgi.»

«Aga mina ei oska nõnda ära tunda.»

«Sa kuula paremini, siis õpid ka ära.»

Vestma — voolima, lõikama.

1. Missugust raamatut pime luges ja kuidas?
2. Missugustes koolides õpivad pimedad lapsed?
3. Mis pime kompimisega veel ära tundis?
4. Missuguseid töid teevad pimedad?
5. Missugused meeled on pimedail arenenud paremini kui nägijail? Mispärast?

Ülesandeid.

1. Mida me tunneme?

Nägemisega tunneme ...	punane klaas
Haistmisega ...	tuline triikraud
Maitsmisega ...	kõlav laul
Kuulmisega ...	kibe sinep
Kompamisega ...	vali vile
	magus mesi
	lõhnav maikelluke

2. Vastata küsimustele täisvastustega.

Millega me näeme?
Millega me kuuleme?
Millega me kompame?
Millega me tunneme lõhna?
Millega tunneme maitset?

3. Mine pimedasse tuppa, too võti, raamat, tass!
Kuidas sa tunned neid asju pimedas?

4. Silmad on vajalikud, et .....

Kõrvad .....
Keel .....
Nina .....
Sõrmed .....

Mõistatusi.

1. Ümber ilma ulatab, ümber pea ei ulata.
2. Laut valgeid lambaid täis, punane kukk keskel.

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRI-REVOLUTSIOON

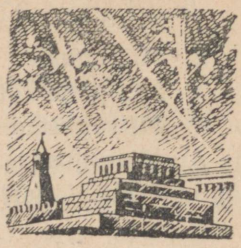

Meie läheme rongkäiku.

M. Kesamaa.

Juba mitu päeva pilgud
püsisid kalendril, —
rongkäiku tahan minna
seitsmendal novembril.

Ema läheb, õde läheb,
vennas, kes on sõdur.
Kuis siis mina rahvavoolu
vaatan ainult rõdult?

Ema tegi lipu siidist.
Nurka kulda-karda
õde tikkis. Aga isa
voolis väikse varda.

Kõik me lähme rahvapeole
sellel suurel päeval,
ainult koer ja kriimsilm Kiisu
kodu hoidma jäävad.

Mina kannan väikest lippu,
isa käes on suurem,
ja nad lehvivad nii rõõmsalt
sügiseses tuules.

Kuidas elasid töölised enne nõukogude võimu.

I.

Arno elas keldris. Päike ei vaadanud mitte kunagi Arno juurde. Toas oli niiske, haises märja pesu järgi: ema pesi võõrastele inimestele hommikust õhtuni.

Arno mängis koos õe ja vennaga nurgas.

Talvel käidi harva õues: riidenatukesed olid viletsad ja saapad katkised.

Isa tuli töölt koju alles hilja õhtul. Tuli koju, köhis, köhis ega tahtnud süüa, jõi ainult teed.

Lapsed jäid vaikseks, neil oli isast kahju.

Isal oli raske töö. Aga tööruum oli tolmune. Peremees ei hoolitsenud tööliste eest, ta tahtis ainult tulu saada.

Vastu kevadet muutus isa tervis hoopis halvaks. Ta viidi haiglasse. Ta ei olnud seal kaua — ta suri, jättes lapsed orbudeks.

II.

Isa maeti maha. Aga elama pidi. Ema läks vabrikuomaniku juurde, palus: «Aidake lastel jalad alla saada. Kadunud mees kaotas oma tervise tehases, töötas kakskümmend aastat ausalt.»

Emale abi ei antud, öeldi: «Meil pole niisugust seadust, et peaksime orbusid aitama. Säh, võta matusekuludeks viisteist rubla ja käi minema. Lapsed on sinu omad — hoolitse ise nende eest!»

Ema rühmas ja rühmas tööd teha; nelja oli raske toita. Palus venda, et ta võtaks Arno maale; Arno oli üheksa-aastane ja ta aitaks venda majapidamises.

O r b — vaenelaps.

Kuidas elasid talupojad enne nõukogude võimu.

I.

Arno sõitis kevadel onu juurde. Maal oli hea olla: jõekene, mets, marjad; õitsil olles ratsutasid poisid hobustel. Elu oli hoopis muretum ja vabam kui linnas. Kuid toit oli samuti halb nagu emagi juures. Musta leiba oli vähe, saiast ei olnud kuuldagi.

Onu perekond oli suur. Kõik töötasid päikesetõusust päikeseloojakuni, aga puudus ei lahkunud majast. Talupoegadel oli vähe maad: heinamaa, mets, karjamaa — kõik oli mõisniku või kulaku oma; kõige eest pidi maksma või tööga tasuma. Onu tarekene oli vilets, kitsas ja pime, aga mõisnikul oli mäel rõdude ning tornikestega maja.

Arno ajas palja jalu iga päev lehma mõisast mööda ja nägi, kuidas aias jalutasid ilusasti riietatud lapsed koos hoidjaga. Maja juures olid lilled. Seal oleks tahtnud jalutada. Kuid ei, sinna külalapsi ei lastud, see kõik polnud nende jaoks.

II.

Vaarikad hakkasid valmima. Lapsed kogunesid salka ja läksid korvikestega metsa. Mets oli suur ja sügav. Lapsed hoidusid kokku, ei läinud laiali — kartsid! Sattusid vaarikatele; nõgesed kõrvetasid käsi, okkad torkisid, aga nad korjasid kõik viimse marjani ära.

Vaarikad olid lõhnavad, magusad ja otse meelitasid... Lapsed korjasid korvikesed marju täis ja hakkasid valmistuma kojuminekuks.

Järsku tormas koer haukudes nende kallale.

Isand tuli metsast välja, tal oli püss õlal, ja tormas laste kallale.

«Kes teid lubas minu metsast vaarikaid korjata?»

«Onu, me ei teadnud, et need on teie vaarikad,» ütles Arno.

Isand vihastas veel enam ja käskis lastel vaarikad mõisa viia. Lapsed läksid vaikides ta järel. Nad tulid koju tagasi tühjade korvikestega.

«Oota sa, muidusöödik,» ähvardasid mehed, «ka meie õue paistab kord päike!»

*

Meil ihkasid õnne ja vabadust isad
ja ohvreid nad selle eest tõid.

Vladimir Iljitš Lenin.

Toas seinal ripub pilt.
Enn ütleb isale:
«Isa, jutusta mulle temast!»
«Aga kas sa tead, kes see on?»
«Tean. See on Lenin.»
«Jah, see on Vladimir Iljitš Lenin. Meie armas, kallis juht.
Noh, eks kuula siis. Ma olin alles noor. Meie töölised

elasime siis halvasti. Töö oli ränk. Me töötasime siis hommikust hilisööni ja — nälgisime. Meid töötas tehases palju. Tehase omanik ise ei töötanud. Ei küürutanud selga, aga elas, ja kui rikkalt veel!

Kust ta selle kõik sai? Meie töötasime temale. Ta maksis meile töö eest vähe, õigust ütelda röövis meid. Nuumas end meie töövaevast. Temal olid tehas, raha, masinad, aga meil polnud midagi peale meie töökäte.

Aga tööle pidime tema juurde minema. Mitte ainult selles tehases polnud nõnda. Nii oli kõigis tehastes ja vabrikutes.

Maal elasid talupojad samuti viletsuses. Neil oli maad vähe, mõisnikel aga palju. Talupojad töötasid mõisnikele. Mõisnikud elasid rikkalt, talupojad aga vaeselt.

Mõisnikud ja kapitalistid olid ühel nõul. Ühel nõul nendega oli ka kõige rikkam, kõige suurem mõisnik — tsaar. Tema oli kõige üle peremees. Ta pani maksma niisugused seadused, mis olid kasulikud ainult mõisnikele ja kapitalistidele. Kuid töölistel ja talupoegadel oli niisuguste seaduste all väga raske elada.

Vladimir Iljitš Lenin oli tööliste sõber ja seltsimees. Tema tahtis neid seadusi muuta. Ta tahtis, et kõik, kes töötavad, elaksid hästi. Lenin võitles tööliste huvide eest.

Lenin hakkas koondama neid, kes seisid tööliste huvide eest. Mida enam neid sai, seda tugevamaks muutus töölispartei, kommunistlik partei. Partei nägi, et ilma võitluseta ei saa midagi kätte. Seda hakkasid mõistma ka kõigi maade töölised.

*

Töölised armastasid Leninit, aga mõisnikud ja kapitalistid vihkasid teda. Tsaari politsei vahistas tema, pani vanglasse ja saatis siis kaugele Siberisse. Nad tahtsid ta jäädavalt vanglasse panna. Lenin põgenes välismaale ja

kirjutas kaugelt töölistele, mis nad pidid tegema. Aga siis tuli ta jällegi tagasi ja juhtis kogu tööd.

1917. aasta veebruaris ajasid töölised koos sõduritega tsaari minema. Hiljem, 7. novembril 1917. aastal, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu päeval, kihutati ka mõisnikud ja kapitalistid minema. Neilt võeti ära maa, tehased ja vabrikud ning pandi maksma oma kord.

Mitte tsaar, mõisnikud ja kapitalistid, vaid töölised ja talupojad ise hakkasid arutama ja otsustama oma asju nõukogudes.

See oli nendele uus ülesanne. Lenin ja tema partei juhtisid töölisi sellel raskel teel ja aitasid neil elu uut moodi korraldada. Leninil tuli palju töötada. Palju oli tal muret.

Tema tervis läks halvaks ja 1924. aastal suri Vladimir Iljitš Lenin.

Me kurvastasime väga, kui Lenin suri, kuid seda, mis ta kõneles, ei unusta me iialgi. Me püüame teha kõik nii, kuidas tema andis nõu. Kogu töö ja elu korraldame uut moodi.»

1. Mispärast töötasid töölised enne revolutsiooni hommikust hilisööni, aga elasid siiski nälgides?
2. Kes kaitsesid seda korda?
3. Kuidas tahtis Lenin seda korda muuta?
4. Mis ta hakkas selleks tegema?
5. Kuidas jälitas tsaaripolitsei Leninit?
6. Kuidas hakkasid töölised elama pärast Oktoobrirevolutsiooni?

Mälestusi Leninist.

V. Bontš.

Lenin puhkusel.

Vladimir Iljitš oli haruldane ujuja. Juhtus tihti, et ta ujus kaldast väga kaugele, keeras end veepinnale selili ja õõtsus lainetel.

Ma hoiatasin Vladimir Iljitši, et järv on sügav — siin tuleb olla ettevaatlik ja mitte ujuda kaugele. Kuid ei aidanud miski!

«On siin sügav?» küsis Vladimir Iljitš.

«Ja kui sügav veel!»

«Tuleb proovida põhja kätte saada...»

Ma mõistsin, et parem on üldse mitte talle midagi sellist rääkida. Nagu tõeline spordimees, innustus ta neist juttudest veel rohkem.

Sa ei jõudnud veel ümber vaadatagi, kui ta juba hüppas vette, sukeldus äkki ja oligi kadunud. Ei ilmu ega ilmu nähtavale.

Ja siis tuleb ta kaugemal uuesti veepinnale ning hõikab mulle valjusti:

«Mida siis teie ootate? Siin on väga hea!»

Ja jälle on ta kadunud. Kuid natukese aja pärast hakkab ta juba tugevate tõmmetega kalda poole ujuma.

Ma kartsin Vladimir Iljitši pärast. Järv oli tõepoolest ohtlik! Kuid mida siin siis teha?

Ma otsustasin ilma Vladimir Iljitši teadmata toimetada supluskoha lähedusse paadi ja läksin veel samal päeval seda üürima.

Mulle tullakse vastu ja küsitakse:

«Kellega te eile koos suplesite? On see aga ujuja!»

«See on Balti mere laevastiku meremees, minu sugu-

lane. Tuli puhkusele ja niipea, kui nägi vett, oli silmapilk nagu part sees. . . »

«Kohe näha, et meremees. Küll ikka ujub! . . . »

Ja nõnda levis meie paigus kõmu tublist ujujast — Balti mere laevastiku ohvitserist.

Selle üle naeris Vladimir Iljitš südamest, pisarateni, nagu võib naerda ainult väga hea inimene. Seepärast vist armastasidki teda väga lapsed ja tema armastas väga lapsi.

s u k e l d u m a (s u k e l d u s) — vee alla laskuma.

1. Mispärast ei tohitud tubli ujuja nime avaldada?

Lenin töötamas.

Vladimir Iljitš tegi kõike innuga. Kui ma olin tema külaliseks, tõusis ta alati enne mind, vara hommikul ja hakkas mind energiliselt raputama:

«Tõuse, vedelvorst!»

Pesnud end jääkülma veega, võimelnud ja einetanud, asus Lenin tööle.

Vladimir Iljitš armastas kõiges korda ja puhtust. Tema tuba oli alati pühitud ja koristatud. Kõik asjad olid oma kohtadel. Tema riietus oli samuti alati laitmatult korras.

Kuid missugune eeskujulik kord valitses tema kirjutuslaual! Kõik oli alati oma kohal, midagi polnud tarvis otsida.

Lenin töötas suure innuga, süvenes kogu tähelepanuga käsil olevasse töösse. Oli selgesti näha, et töö valmistas talle rõõmu.

i n d (i n n u g a) — vaimustus;
e n e r g i l i s e l t — teovõimsalt, agaralt.

1. Mida võime õppida Leninilt?

Meie maa.

R. Parve.

. . . . . .

Rõõmsalt elab igas paigas
meie päikseline maa —
mägedes ja kaugel taigas
uhket laulu kuuled sa.

Igal pool on silme sära,
rõõmsat laulu, rõõmsat tööd.
Et kõik jutustada ära,
kuluks mitu päeva, ööd.

Arvad, et ka varem oli
elu nõnda kaunis? Ei!
Muiste omas vaba voli
tsaar ja kuri politsei.

Palju tööd ja vähe tasu
ootas inimesi ees.
Teiste tööst sai ohtralt kasu
rahaahne peremees.

Aga siis oktoobrituulis
vabisema lõid paleed,
rahvas bolševikke kuulis,
kes tal juhatasid teed.

Vaba laul see kerkis rinnast,
lehvis punalipu lõim,
aeti välja maalt ja linnast
rahameeste võõras võim.

Sinine helmes.

I. Taits.

I.

Nastja kaelal hiilgab suur sinine kivi imeilusate mustritega. Selle sai ta nii:

Nastja elab Siberis väikeses pooljaamas. Ta isa on pooljaama ülem. Nastjal ei ole seal igav. Ta käib kolhoosi koolis, kuulab raadiot, loeb, vestleb isaga. Ema sõitis juba ammu kursustele.

Kord ütles isa: «Tead sa, Nastja, kes sõidavad täna õhtuse rongiga? Korea lapsed. Nad sõidavad Moskvasse oktoobripidustustele.»

Nastja ei uskunud oma kõrvu. Ta oleks tahtnud kas või mõned minutidki olla koos korea lastega.

«Isa, mina tahan minna neid vastu võtma, kas lubad?»

«Kuidas sa neid näed? Rong peatub ainult täisjaamas. Ta peatub seal kümme minutit.»

Nüüd ei olnud Nastjal enam rahu. «Isa! Mina lähen sinna!»

«Kuhu sa lähed? Sinna on kolm kilomeetrit. Väljas on külm, lumi, eksid veel ära.»

Nastja ei saanud kaua luba. Viimaks ometi!

«Hea küll, mine! Ainult riietu soojalt!»

Lõpuks oli Nastja riides. Suu kaetud, nina kaetud, ainult silmad hiilgavad. Vaatas siis ema peeglisse ja pani selle tasku. Ta pani tasku veel pähkleid ja läks siis kaugele teele.

Oli külm. Sadas kuiva lund. Puhus külm tuul. Aga Nastja on sündinud Siberis. Ta ei karda külma. Ta läks mööda raudteed. Ümberringi kahisesid jämedad seedrid ja männid, pea kohal vingusid traadid. Nastja aga läks. Võttis taskust pähkli ja hammustas osavasti nagu orav

selle pooleks. Varsti lõppesid pähklid. Aga nüüd juba paistiski pikk jaamahoone.

II.

Nastja läks jaama. Seal oli juba palju lapsi. Kõik nad olid ärevil. Punase mütsiga korrapidaja hüüdis:

«Ärge jookske edasi-tagasi! Rong tuleb omal ajal.»

Lõpuks kostis pikk vile. Varsti peatus suur tore vedur. Nastja luges vagunilt «Vladivostok—Moskva.»

Lapsed hüüdsid: «Kus nad on? Kus?»

Nastjal oli õnne. Ta seisis just selle vaguni ees, mille trepilt vagunisaatja ütles:

«Siin nad on! Minu juures!»

Kõik tormasid selle vaguni juurde. Platvormile ilmusid korea lapsed — väikesed ja suured, poisid ja tüdrukud, soojalt riietatud.

Kostsid hüüded: «Hurraa! Tervitus! Elagu Korea! Elagu Kim Ir Sen!»

Väikesed korealased naeratasid imestunult ja noogutasid oma musti päid. Igast küljest tõsteti nende poole käsi kinkidega. «Võtke mälestuseks, palun!» Kes andis raamatu, kes pildi, kes nuku. Nastjal hakkas piinlik. Kuidas ta ometi ei taibanud midagi kaasa võtta korea laste jaoks! Ta kobas taskutes. Korraga tundis — peegel! Hüüdis siis valjusti korea tütarlapsele:

«Võta, palun, mälestuseks minult, Nastja Vorobjovalt!»

Tütarlaps võttis peegli ja naeratas lahkesti. Nastja oli õnnelik. Aga tütarlaps avas korraga kasuka krae ja võttis kaelast sinised helmed. Nastja sai suure särava sinise kivi. Ta peitis selle tasku, tahtis tänada, kuid kõlas vile ja rong hakkas aeglaselt liikuma. Lapsed jooksid liikuvale vagunile järele.

«Nägemiseni! Õnnelikku reisi! Jõudke õnnelikult Moskvasse!»

Korea tütarlaps lehvitas Nastja peegliga ja hüüdis: «Annjoni kesipsie!» mis tähendab korea keeli «nägemiseni!»

Kui rong oli läinud, sammus Nastja mööda raudteed tagasi kodu poole. Aeg-ajalt vaatas ta sinist kivi. Kodus pani ta helmest niidi läbi ja kandis seda kaelas.

K u r s u s — lühiaegne, ajutine õppus;
s e e d e r — suur igihaljas okaspuu.

1. Miks väike Nastja tahtis näha korea lapsi?
2. Kuidas nõukogude lapsed korea lapsi vastu võtsid?

Vaba Hiina lapsed.

I. Koževdub.

Lendame Hiina kohal. Huviga vaatame alla, näeme: savist majade read, kanalite niidid, hästi korrastatud aiad ja riisipõllud vees.

Peking võttis meid rõõmsana vastu. Rahvahulga ees tormasid meie juurde helepunaste kaelarättidega hiina pioneerid.

Teisel päeval oli meil suurel väljakul kohtumine hiina pioneeridega. Nad olid kõik rõõmsad, vestlesid isekeskis, naersid, laulsid laule. Paistis, et neid ei saagi vaikima sundida. Vaevalt astusime aga meie, nõukogude inimesed, tribüünile, kui algas vaimustav vastuvõtt.

Lahkusime tribüünilt. Tiheda rõngana piirasid meid hiina pioneerid. Nende hulgas oli ka väike Heini. Ta ütles vaevaga:

«Tere, seltsimees Koževdub,» ja punastas. Tõlk naeris heasüdamlikult ja ütles:

«Tubli, väga hea, Heini!»

Pioneerid saatsid meid lennukiteni. Igaüks küsis meilt midagi. Neid huvitas kõik, kõik Nõukogude Liidust. Nad küsisid, kuidas õpivad meie pioneerid, kuidas nad puhkuse veedavad. Nad jutustasid, et hiina pioneerid õpivad hästi.

Me olime kaks kuud Hiinas. Meid üllatas, kui hoolega hiinlased töötasid. Nägime päevitanud nägudega mehiseid hiina sõdureid. Nad läksid sirges reas ja laulsid.

Saabus lahkumise päev. Meid ümbritsesid sõbralikud näod: lapsed ja vanad. Keegi puudutas mind varrukast. Vaatasin tagasi. Minu ees oli Heini, tuvi käes.

Tütarlaps laskis tuvi lendu. Sellele järgnes veel palju

tuvisid, keda lasksid lendu hiina pioneerid. Kostsid hüüded vanade ja laste suust:

«Elagu Nõukogude Liit! Elagu rahu!»

T r i b ü ü n — kõnelava, pealtvaatajate lava.

1. Kuidas õpivad hiina pioneerid?

Pioneeride rahulaul.

I. Sikemäe.

Me rahvas rahu hoiab
ja hoolsalt kaitseb meid,
et võime koolis käia
ja saada hindeid häid.

Me rahvas seisab kindlalt
ja töötab rahu eest,
ning meie, laste, hinded
on võidud rahu teel.

Ning rahu kaitsel julgelt
on leninlaste read.
Kõik lapsed, kaasa tulge,
sest võitma rahu peab!

LINN

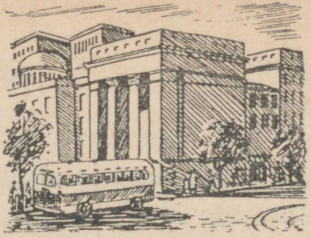

Moskva.

Õhutee.

Kõik meie kodumaa teed koonduvad Moskvasse. Rongid vilistavad ja sõidavad jaamadesse ööl ja päeval. Jaamu pole Moskvas mitte üks ega kaks, vaid tervelt üheksa.

Viimaste aastate jooksul on neile lisandunud veel kaks jaama — õhu- ja jõejaam. Nüüd võite te Moskvasse sõita mööda maa-, vee- ja õhuteed.

Kel on kiire, sel on kõige parem lennata mööda õhuteed.

Sinna, kuhu rong viib teid mitu päeva, toimetab lennuk teid mõne tunniga.

Lennukid saabuvad oma jaama täpselt sõiduplaani kohaselt nagu rongidki. Praegu jõudsid kohale reisilennuk, kaubalennuk ja postilennuk.

Reisilennuk tõi Moskvasse päevitanud inimesi. Alles täna hommikul olid nad supelnud Mustas meres. Seal on täiesti soe, aga meil Moskvas on juba sügis.

Teine lennuk valmistub teele. Reisijad tõusevad mööda treppi üles ja võtavad nahktugitoolidel istet. Kohe lüüakse uks kinni, lennuk hakkab liikuma mööda välja ja tõuseb õhku.

Täna õhtuks jõuavad reisijad niisugustesse paikadesse, kus on väga külm ja lumi ammugi maas. Sellepärast on nad kõik soojades kasukates ja talimütsides.

1. Missuguseid liiklusteid kasutavad nüüd inimesed?
2. Millal kasutatakse õhuteed — lennukit?
3. Kuhu saab meilt sõita lennukiga?

Trammis.

L. Tigase järgi.

Toomas astus trammi. Seal oli päris vähe inimesi, kõigile pealetulijaile jätkus istekohti. Aga juba järgmises peatuses tuli hulk rahvast peale ja vagun sai täis. Osa mahtus istuma, aga paljud pidid püsti seisma. Toomas piilus altkulmu pealetulijaid. «Kindlasti pole neist keegi täna nii palju jooksnud kui mina vahetundide ajal», mõtles ta. «Ma olen päris väsinud.» Ta otsustas rahulikult istuda ja aknast välja vahtida. Nii arvavad inimesed, et ta ei märkagi püstiseisjaid.

Korraga kuulis ta selja taga häält: «Poiss võiks püsti tõusta ja vanainimesele istet anda.» Toomas tundis, kuidas tal kõrvalestad lõid õhetama. Aga ta ei julgenud midagi ette võtta, tegi nagu ta ei kuuleks midagi. Tooma kõrvalt tõusis keegi püsti ja pakkus ise vanainimesele istet. Toomas tundis, kuidas kõik inimesed muigasid ja pilkavalt teda vaatasid.

Tramm seisatus. Toomas hüppas püsti ja silmi tõstmata lipsas vagunist välja.

1. Mida arvad Tooma käitumisest?
2. Kuidas sina oleksid toiminud Tooma asemel?
3. Tuleta meelde liiklemisjuhiseid tänaval!

Tänaval.

I. Vladimirov.

I.

Kord läksid Kaalu ja Tõnu mööda suurt laia tänavat.
«Ettevaatust!» hüüdis Kaalu. «Auto tuleb!»
«Ta pöördub kohe paremale,» ütles Tõnu.

«Kust sa seda tead?» küsis Kaalu. «Ta sõidab ju otsesuunas.»

«Pöörab,» ütles Tõnu ja jõudis ainult seda ütelda, kui auto pöörduski tõepoolest paremale poole.

«Kuidas sa seda aimasid?» imestas Kaalu.

«Ma oskan kohe nii ette aimata,» ütlesTõnu. «Ma tean alati, missugune auto kuskile pöördub.»

II.

Poisid sammusid edasi.

Mööda tänavat sõitis tramm ja selle kõrval jooksis keegi ruuges sonimütsis mees.

«Küll näed, see tramm peatub kohe,» ütles Tõnu.

«No-noh!» ei uskunud Kaalu. «Mispärast ta peaks peatuma? Ta praegu just hakkas liikuma.»

Kuid samas kõlaski vali vile, tramm peatus, seisatas ja hakkas jälle edasi liikuma, ainult ruuges sonimütsis kodanik jäi militsionääriga.

«Tubli!» hüüdis Kaalu. «Sa oskad tõepoolest ennustada.»

«See pole midagi,» ütles Tõnu. «Kuid usu või ära usu, aga see auto hakkab praegu kohalt liikuma.»

Ja tõepoolest, auto ZIS-110, mis seisis ristteel, hakkas liikuma.

«See veoauto annab nüüd omnibussile teed,» ütles Tõnu.

Ja veoauto tõesti aeglustas käiku, tõmbus kõrvale ja laskis omnibussi läbi.

«Nüüd jäävad kõik need sõiduautod, «Moskvitšid» ja «Pobedad», ühekorraga seisma. Ja tramm samuti.»

Nõnda juhtuski. Autod peatusid.

«No-noh!» ütles Kaalu.

«See jalgrattur pöördub Aia tänavale!» hüüdis Tõnu.

Tõepoolest näitas jalgrattur käega paremale ja pöördus Aia tänavale.

III.

«Noh, nüüd on minu kord ennustada!» ütles Kaalu. «Nüüd hakkab see tramm tagurpidi liikuma.»

Aga tramm sõitis otse edasi.

«Ei tulnud välja,» ütles Kaalu, «kuid pole viga! See-eest pöördub see auto vasakule.»

Kuid auto tuututas, tal süttis taga põlema punane lamp ja ta peatus.

«Mitte midagi ei tule mul välja,» ütles Kaalu kurvalt, «õpeta mulle, kuidas sa õppisid ennustama.»

«Hea küll, selgitan sulle,» vastas Tõnu. «Kui militsionäär pöördub näoga või seljaga meie poole, siis kõik, kes sõidavad mööda seda tänavat, peatuvad. Kas said aru?»

«Sain aru.»

«Noh, siis kuula edasi. Kui keegi hüppab käigu pealt trammile, peatab militsionäär trammi, võtab hüppaja maha ja nõuab temalt trahvi. Nii juhtus ka selle ruuges sonimütsis mehega. Käigu pealt ei tohi hüpata, sest siis jääksid paljud kätest ja jalgadest ilma.

Kui autol süttib taga punane lambike, siis peatub ta kohe.

Kui tal lambike süttib paremal või vasakul, siis pöördub ta kas paremale või vasakule. Kõigest sellest on öeldud tänavaliikluse eeskirjades.»

«Ah, nõndaviisi!» naeratas Kaalu. «Noh, need reeglid — see on lihtne asi. Ma tean neid sinutagi.»

«Tead?» kordas Tõnu. «Noh, siis mine kõigi reeglite kohaselt üle tänava. Aga mina vaatan pealt.»

«Muidugi lähen!» vastas Kaalu ja liikus julgesti autode vahelt põiki läbi.

IV.

Kuid Kaalu ei jõudnud veel astuda kolme sammugi, kui teda militsionäär peatas.

«Õpilane, teie ei oska tänaval käia,» ütles ta karmilt, võttis Kaalu ja viis kõnniteele tagasi.

«Miks sa's üle ei läinud?» küsis Tõnu.

«Militsionäär takistas mind.»

«Aga mind ei takista,» ütles Tõnu. «Vaata!»

Ja ta läks, kuid mitte üle tänava, vaid esiteks mööda kõnniteed kohani, kus posti küljes oli nool pealkirjaga «Ülekäik».

Kuid ka seal ei läinud ta kohe üle tee, vaid ootas seni, kui süttis roheline valgus.

Kuni tänava keskpaigani läks Tõnu vaadates vasakule, aga keskpaigast kuni kõnniteeni vaatas ta paremale.

Nii jõudis ta õnnelikult teisele poole ja militsionäär ei takistanud teda.

R u u g e — tumekollane, helepruun.

1. Mil viisil sai Tõnu teada, millal auto tänaval hakkab liikuma, peatub või pöördub?
2. Mispärast läks Tõnul korda tänavast üle minna, aga Kaalul mitte?
3. Missuguseid tänavaliikluse reegleid sa tead?
4. Mispärast on vaja liiklust korraldada?

Mööda maad viib kuhu vaja,
sind üks väike tore maja.
Korstnaid katusel ei ole,
kivist alusmüüri pole.
Neli ratast alusmüüriks.
Maja sees on viies tüüriks.

Kirjakast.

J. Taits.

Valja ja Jüri ärkasid igal hommikul tugeva kloppimise peale. Kirjakandja koputas uksele. Ta andis isale ajalehe ja ütles:

«Kodanik, millal te kord kasti välja panete?»

«Jaa, jaa,» vastas isa, «tingimata juba täna.»

Päevad möödusid. Ühel päeval tuli isa helesinise kastiga koju. Ta võttis haamri ja kinnitas kasti ukse külge, lukustas selle ja ütles:

«Noh, lapsed, kes teist hakkab «postiülemaks»? Kellele annan võtme?»

Mõlemad lapsed tahtsid olla «postiülemad».

«Jüri, sina oled vanem, sina saad postkasti võtme enda kätte,» ütles isa.

Ja Jüri sai uhiuue postkasti võtme.

II.

Jüri oli oma uues ametis väga hoolas. Igal hommikul olid laual värsked ajalehed «Pravda», «Säde» jt. Valja palus sageli venna käest postkasti võtit, kuid asjata.

Kord jooksis Valja vaatama, kas kastis on kirja, ja nägi, et kasti all maas lamas kiri. Kiri oli keeratud kolmnurka. Valja jooksis tuppa ja hüüdis:

«Jüri, sa oled kirja kaotanud!»

«Missuguse kirja?»

Jüri võttis Valja käest kolmnurga ja ütles:

«Viska see lihtsalt ära!»

«Kuidas?» imestas Valja, «aga see on ju kiri!»

«Kiri jah, kuid mitte meile. Meie elame Suur-Karja tänavas, aga aadress on Väike-Karja. Kui tuleb postimees, anna tema kätte! Meie pole kirjakandjad.»

III.

Valja vaatas läbi külmunud akna tänavale. Oli libe. Inimesed astusid ettevaatlikult, et mitte kukkuda. Tuul keerutas lund jäisel tänaval. Pimenes juba, aga postimeest ei tulnud.

«Mis teha?» mõtles Valja. «Niisuguseid margita kirju saadetakse ju rindelt. Ehk mõni väike tüdruk Väike-Karja tänavas ootab igatsusega isalt kirja. Võib-olla on ta haavatud, lamab haiglas — kodus aga ei teata sellest veel midagi. Kiri lebab siin aknalaual.»

Valja haaras kirja, pani palitu selga, sidus rätiku pähe ja jooksis tänavale.

IV.

Sadas lund. Oli juba videvik. Laiad lumeräitsakad langesid Valja näole. Läbi lumesaju nägi ta vaevalt majade numbreid. Kohates esimest inimest, küsis Valja:

«Palun juhatage, kus asub maja number viiskümmend kaks?»

Vastutulija näitaski õige maja.

Valja jõudis otsitud maja väravani. Hoovist kargas välja suur must karvane koer. Valja ehmus ja taganes ning jäi ootama, kuni keegi väljub majast. Kostsid sammud ja hüüd:

«Kes seal on?»

«Kas siin elavad Kaasikud?» küsis Valja.

«Jah, meie elame siin,» vastas tulija.

«Teile on kiri!»

Poisike tormas Valja juurde ja haaras kirja.

«Kes selle tõi?»

«Sain postist.»

«Kas sa oled siis kirjakandja?»

«Ei,» vastas Valja, «teie kiri sattus kogemata meie kasti. Meil on muidu aadress sama, mis teil, ainult meie elame Suur-Karja tänavas.»

Valja keeras ringi ja läks koju tagasi.

«Tänan!» hüüdis poiss talle järele.

V.

Möödus kuu, teine ja kolmaski. Valja oli juba loo võõra kirjaga unustanud. Kord avas Jüri postkasti ja jooksis kiiresti isa juurde.

«Isa, vaata, kui naljakas aadress on ümbrikul! Tänava ja maja number on, aga inimese nime pole.»

Isa võttis kirja ja luges:

«Tallinn. Suur-Karja 52, krt. 6. Tagaküljel: Väike Karja 52, krt. 6. Huvitav, kellele see kiri on?»

Ta avas ümbriku, võttis kirja ja luges:

«Kallis tundmatu tütarlaps! Sa viisid talvel minu kirja, mis ma saatsin rindelt, Väike-Karja tänavasse. Sa ei aima, kui palju Sa meile sellega head tegid! Kui mu kiri oleks kaduma läinud, oleks juhtunud suur õnnetus. Minu suurim tänu Sulle! Olen kindel, et Sinust kasvab hea nõukogude inimene.

Sind austav
tegevväe vanemleitnant
M. KAASIK.»

Isa pani hoolega kirja kokku, vaatas veel kord ümbrikule ja küsis:

«Kellele see kiri siis on kirjutatud?»

Valja punastas ja ütles:

«Vist mulle.»

«Kas sina siis avad kirjakasti ja hoolitsed posti eest?»

«Ei, mina,» vastas Jüri ja punastas ka.

Isa vaatas Valja ja Jüri otsa ja ütles:

«Ah nii, Jüri! Anna aga nüüd võti Valjale. Las tema juhib nüüd posti!»

Ja Jüri pidi väikese hiilgava võtme õele andma.

Jutusta:

1. Mispärast isa käskis postkasti võtme anda Valjale?
2. Mispärast määras isa enne Jüri posti korraldajaks?
3. Mille leidis Valja postkasti alt?
4. Mis mõtlesid sellest kirjast Jüri ja Valja?
5. Kuidas toimis Valja kirjaga?
6. Millise kirja sai Valja?
7. Leia igale osale sobiv pealkiri!
8. Kirjutage klassis ühine kiri haigele klassikaaslasele või teiste koolide pioneeridele!
9. Kuidas kirjutada ümbrikule aadress?

Maa-alune riik.

M. Mironova.

I.

Lõbus on vanaema Darja tares. Talle tuli noorem poeg Dmitri ootamatult külla.

«Millega sa siis sõitsid, pojake?» küsib Darja. «Nagu taevast kukkusid.»

«Ja tõesti taevast!» naeratab Dmitri. «Aga mina, ema, tulin sinu järele. Tungivalt kästakse sul Moskvasse sõita.»

«Kes see niisugune kange on, kes minule käske annab?»

«Kes käskis? Su pojapoeg Nikita. Hommikust õhtuni kinnitab: «Sõida ja too vanaema siia. Mina räägin talle muinasjutte ja loen raamatuid. Et ta ainult rutem sõidaks!»»

«Kas sa näed, kui kaval!» naerab Darja. «Minule muinasjutte rääkida!»

«Hästi, küllap te seal ise arutate. Sõidame, sõidame, ema!»

Ei hakanud Darja vaidlema. Pani selga piduliku sarafani, sidus pähe punase rätiku, võttis kaasa vaarikaid ja pähkleid ning sõitis.

II.

Jõudiski vanaema Darja Moskvasse ja jalutas pojapojaga tänavail. Darja imestas: majad tõusevad taevasse, aknad pimestavad silmi, kogu tänav on iseliikuvate masinate kära täis. Pole näha ainustki hobust. Tänavad venivad kui siledad kangad, pole lõppu nähagi.

«Kui naljakas!» rääkis Darja, «aga ma pole ju Moskvas olnud viiskümmend aastat. Voorimees vedas mind siis kohale hilisööl. Mäletan, et tänavalaternad näitasid porilompe. Näe, mina olen poolsada aastat vanemaks läinud, aga Moskva nooremaks. Ma ei tunne teda äragi!»

Õhtul hakkas vanaema oma muinasjutte rääkima.

«Oi, kui ilusaid muinasjutte sa tead, vanaema!» hüüdis Nikita.

Nüüd hakkas vanaema jutustama maa-alusest riigist. Sellest, mis on merede taga, sügavas maa all, kuhu ei vii ükski tee.

Siis katkestas teda Nikita: «Oota, vanaema, oota, maa-alune riik on ka meil Moskvas, siin nimetatakse teda metrooks. Homme näitan sulle.»

Darja ei ütelnud selle peale midagi, ei teinud väljagi, arvas, et pojapoeg temaga nalja teeb.

III.

Teisel päeval viiski Nikita Darja tõepoolest metroosse.

«Siin on meie maa-alune riik. Vaata! Kohe astume sellele trepile ja lendame maa alla. Sa ära karda, ma olen su kõrval!»

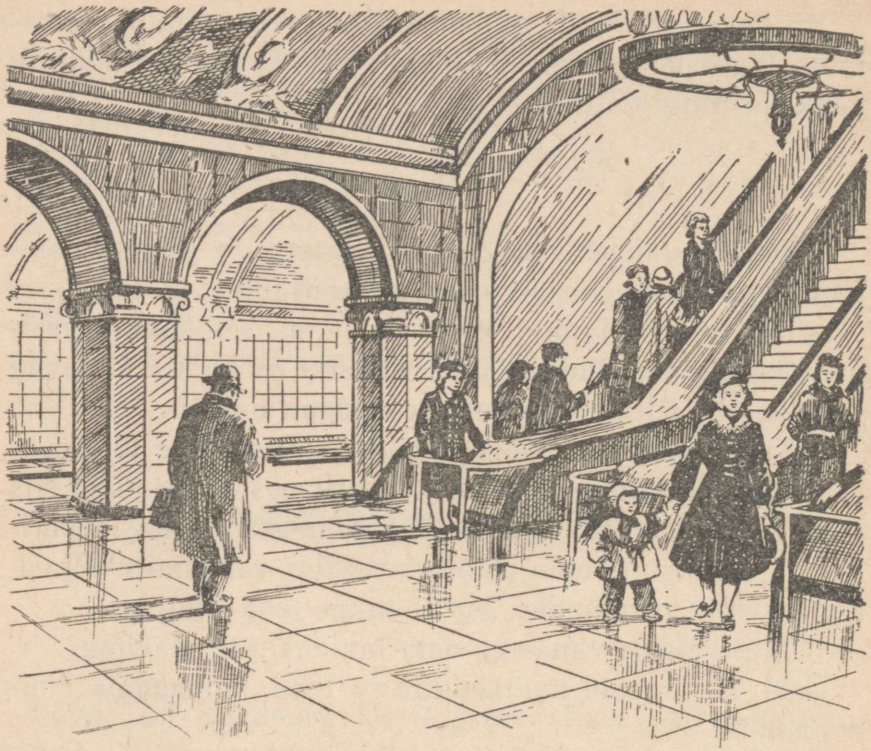

Vaatas Darja — sajajalgne trepp, ise käib ja liigub, laseb astmed nagu küüned välja. Aga kus on algus või lõpp, kes seda teab.

«Kus on ikka ime!» rääkis Darja. Hirm oli tal trepile astuda. Aga ta sulges silmad, hoidis südant käega kinni ja veeres alla. All ohkas valjusti. Kus on alles maa-alune! Milline suur elumaja! Keskel oleks hea ringmängu teha. Hõbesambad laest põrandani. Seinad on kulla ja hõbedaga kaunistatud. Kõikjal mänglevad värvid. Lae all on tuli valgetes kaussides. Sammaste taga kihutavad mõlemale poole vagunid. Kutsuvad sõbralikult: istu, viin kohale! Ei jõua veel silmagi pilgutada, aga uksed kui elavad: ise lähevad lahti ja kinni. Ja inimesi, neid on nii palju nagu puid metsas! Kõik ruttavad, teadagi, tähtsad tööd ootavad.

«Jaa, jaa,» ütles Darja, «loss on küll maa all, aga valgust on nagu kõrge mäe peal.»

Vanaema ja pojapoeg sõitsid kaua, kaua maa all. Kõik trepid käisid läbi, kõik saalid vaatasid üle. Ei jõua veel ühe üle imestada, kui tuleb juba teine — eelmisest veel ilusam.

Aga kui nad koju tagasi läksid, siis vaikis Darja kogu tee. Ikka mõtles millegi üle. Alles õhtul läks poja Dmitri juurde ja küsis tasa:

«Aga ütle mulle, pojakene, kes niisuguse maa-aluse riigi välja mõtles? Missuguste kuldsete kätega see on tehtud? Kuidas seda inimest kutsutakse?»

«Õigus, ema. Tal on kuldsed käed! Mitte üks inimene ei ehitanud, vaid rahvas ehitas. Noored jõud — kommunistlikud noored.»

Darja ajas enda sirgu, ta läks nagu nooremaks, siis kummardas ja ütles:

«Meie rahvale, ta kuldsetele kätele au ja kuulsus. Nii, poeg, ütle edasi. Mina arvasin, et pole midagi minu muinasjuttudest imetlusväärsemat, aga rahva teod on veel imestusväärsemad.»

S a r a f a n — pikk varrukateta pihtseelik; m e t r o o — allmaaraudtee.

1. Millega sõitis poeg vanaema juurde?
2. Mida nägi vanaema Darja Moskvas?
3. Kuidas sai tõeks muinasjutt maa-alusest riigist?
4. Millist muinasjuttu tunned maa-alusest riigist?
5. Leia igale osale sobiv pealkiri!

TALV

Esimene lumi.

R. Parve.

Juba õhtul akna taga
heljus lumi langedes.
Hommikul on õued aga
kõikjal paksult hangedes.

Valged kasukad saand aias
üle öö kõik õunapuud.
Kõnniteel käib kaares laias
vilkalt majahoidja luud.

Meil on juba valmis plaanid,
millest mõeldud, nähtud und:
pea me suusad, pea me saanid
kihutavad mööda lund.

Heljuma — hõljuma, kergelt langema; **vilkalt** — ruttu.

Talvetaadi vembud.

K. Ušinski.

I.

Talvetaat oli maruvihane. Ta oli otsustanud kaotada maailmas kõik, mis elab ja hingab. Kõigepealt asus ta linde kimbutama: ta oli tüdinenud nende kisast ja piiksumisest.

Talv hakkas lõõtsuma külma, rebis metsa- ja hiiepuudelt lehti ja paiskas neid teedele maha. Lindudel ei olnud enam aset ega varju. Nad hakkasid parvedesse kogunema, muretsema ja mõtisklema. Kogunesid, sädistasid isekeskis ja lendasid ära kõrgete mägede ja siniste merede taha, soojadele maadele. Kohale jäi ainult varblane, seegi puges peitu katuseräästa alla.

II.

Talv nägi, et ta linde enam kätte ei saa ja sööstis loomade kallale. Tuiskas lumme põllud, mattis hangedesse metsad, kattis jääkoorikuga puud ja saatis pakase pakase järele.

Tulid pakased, üks õelam kui teine. Kargasid kuuselt kuusele, raksusid, naksatasid ja hirmutasid metsloomi. Kuid loomad ei kohkunud: mõnedel olid soojad kasukad, teised peitusid sügavaisse urgudesse. Orav krõbistas puuõõnes pähkleid, karu imes koopas käppa, jänes tegi endale sooja kepsu lüües. Ja hobused, lehmad ning lambad krõmpsutasid juba ammu soojades lautades varem varutud heina, sõid sooja sulpi.

III.

Talv läheb üha tigedamaks, kipub kalade kallale: saadab ühe pakase teise järel, üks julmem kui teine. Pakase-

poisid jooksevad väledasti, paugutavad valjusti vasaratega, rajavad sildu üle jõgede ja järvede ega vaja seejuures talbu ega talasid. Jõed ja järved külmusid küll, kuid ainult pealispinnalt; kala aga kadus sügavusse: jääkatuse all oli veel soojem kui enne.

IV.

«Noh, olgu,» mõtles talv, «vaevan siis inimesi.» Ja ta läkitas pakase pakase kannul, üks ikka õelam teisest. Need katsid aknad jäälilledega, põrutasid seintele ja ustele, nii et palgid pragunesid.

Aga inimesed kütsid ahjusid, küpsetasid kuumi pannkooke ja aina naersid talve üle. Oli kellelgi tarvis sõita metsa puid tooma, tõmmati kasukas selga, vildid jalga, soojad käpikud kätte ja vehiti kirvega nõnda, et higi nõretas.

Nagu talve pilkeks liikusid teedel voorid: hobused aurasid, voorimehed trampisid jalgadega, peksid käpikuid kokku ja kiitsid pakast.

V.

Kõige solvavam tunduṣ talvele see, et isegi väikesed lapsed teda ei kartnud. Aina uisutavad, kelgutavad, peavad lumesõda, voolivad lumememme, ehitavad liumägesid, valavad neile vett ja hüüavad koguni pakasele: «Tule ja aita meid!»

Talv näpistas tigedasti üht poisikest kõrvast, teist ninast, kuni ninad-kõrvad valgeks muutusid. Kuid poiss kahmas lund, hõõrus sellega ja juba lõkendas nägu nagu tuli.

Talv nägi, et talle midagi pihku ei hakka, ja ta puhkes vihast nutma.

Katuseräästaist tilgub juba talve nutupisaraid . . . on näha, et kevad pole enam kaugel.

U r g (uru) — koobas, auk (loomadel); h i i s — metsatukk (tammik); m õ t i s k l e m a — mõtteid mõlgutama; s ö ö s t m a — tormama, viskuma, hüppama; j u l m — toores, halastamatu, õel; l ä k i t a m a — saatma; k ä p i k — labakinnas; s o l v a m a — haavama sõnadega, tegudega.

1. Kuidas on kirjeldatud hilissügist ja talve algust?
2. Kuidas päästavad end linnud pakase käest? Kuhu poevad varjule loomad, kalad?
3. Kuidas inimesed võitlevad pakasega?

Näärilaul.

R. Parve.

Täna kõikjal ühel ajal
üle suure kodumaa
— lõunapiiril, põhjarajal —
rõõmsaid laule kuuled sa.

Kirjud kuulid, küünlad valged
sädelevad nääripuul,
kuid veel säravamad palged,
kaunimad on laulud suul.

Laul, mis täna täidab saale,
kaigub vastu näärioost,
jutustagu kogu maale
meie hoolsusest ja tööst.

Kõikjal olgu küünlasärast
palgeil üks ning sama lõõm,
aga rahval meie pärast
silmis uhkus, rinnas rõõm.

K a i k u m a — valjusti kõlama, kajama.

1. Kuidas pühitsetakse nääriõhtut?
2. Millest lauldakse?
3. Millele võib rahvas olla uhke?

Liuväli.

Talv oli alanud. Aiateibad kandsid valgeid lumemütse. Poisid tulid kooli allalastud kõrvadega läkiläkides ja klassiakendel seisid juba mitu päeva sätendavad jäälilled.

Nüüd oli siis õige aeg käes. Liuvälja rajamisega ei võinud enam viivitada.

Järgmisel hommikul tulid kõik tund aega varem kooli. Eelmisel õhtul veega ülevalatud liuväljakoht oli öö jooksul ilusasti kõvaks külmunud ja nüüd tuli seda teist korda kasta.

Toobrid täideti kaevu juures veega ja veeti kelkudel liuväljale. Seal kallati vesi kastekannudesse ja liuvälja kastjad asusid tööle.

Kohe haarati kastekannud kätte ja sätendavad veejoad voolasid laiali piki ühetasast läikivat jääkoorikut. Kaugemal aga hakkas vesi juba jäätuma, tõmbudes natuke tuhmjaks, nagu oleks talle mingit pulbrit peale raputatud.

Ja siis, kui koolikell pidi õige pea kuulutama esimese tunni algust, oli kogu väljak teist korda veega üle valatud. Rõõmsalt ronisid poisid ja tüdrukud liuväljaäärse hange otsa ja vaatasid sätendavale väljakule. Kas pole tore!

Oma kätega tehtud! Tööd oli tublisti, aga valmis saime! Vaat, mida tähendab, kui kogu pere käed korraga külge lööb! Siis võib lausa imet teha.

Õhtuti põlesid koolimaja juures liuvälja kohal olevad viis tugevat elektrilampi nii heledasti, et uisutajaile tundus, nagu sõidaksid nad päris päevavalgel. Ja uisutajaid oli palju. Kes õppisid esimesi samme jääl, kes harjutasid pöördeid ja kes mängisid niisama. Kilked kostsid karges talveõhus kaugele. Veel kaugemale aga paistis liuvälja tulede kuma . . .

T o o b e r — veenõu; t u h m j a s — tumenenud, läbipaistmatu; k a r g e — karastav, kosutav.

Jutusta:

1. Mida otsustasid lapsed teha?
2. Kuidas nad valmistasid liuvälja?
3. Mida tehti liuväljal õhtul?

Uisuteel.

J. Sõrmus.

Meie koolimaja taga
külm on kaanetanud vee,
kogu tiik on lumest vaba
peegelsile uisutee.

Liueldes nüüd lausa lennul
sõbrale sa annad käe.
Tuul vaid tuhiseb ja päiksest
sillerdab siin sile jää.

Meie samm on kerge, sujuv,
nagu kannaks tuule tiib.
Koju minnes rõõmsa tuju
igaüks siit kaasa viib.

l i u e l d e s — libisedes, laskudes;
s i l l e r d a b — sädeleb, helkleb;
s u j u v — ladus, ühetasane.

1. Missuguseid talvelõbusid tunned?

Kaks külma.

Vene muinasjutt.

I.

Lumelagendikul jalutavad kaks külma, kaks venda. Jalutavad, hüppavad ühelt jalalt teisele, taovad üht kätt teise vastu.

Üks külm ütleb teisele:

«Vennake Külm-Sininina, lõbustame end pisut, külmetame inimesi!» Teine vastab:

«Vennake Külm-Punanina, kui tahame inimesi külmetada, siis ei tule meil siin lumelagendikul jalutada. Lagendik on üleni lumega kaetud, kõik sõiduteed on täis tuisanud — keegi siit läbi ei lähe ega sõida. Jookseme parem metsa; seal on küll ruumi vähem, see-eest aga lõbu rohkem.»

Jooksidki metsa. Kuulevad ühelt poolt aisakella, teiselt poolt kuljuste helinat. Aisakellaga sõidab postitõld, kuljustega aga regi. Külmad hakkavad aru pidama, kes kedagi hakkab külmetama. Punanina kui noorem pajatab:

«Ma lähen parem mehe kallale rees, temast saan kergemini jagu. Tema poolkasukas on arvatavasti vana ning lapitud, müts vilets, jalas ainult viisud. Sina aga, vennake, kui vanem ja tugevam, jookse isanda kallale, kes sõidab postitõllas. Tal on karunahkne kasukas, rebasenahkne müts, hundinahksed saapad. Ei mina temast jagu saa!»

«Olgu,» ütleb Sininina, «jookse pealegi talumehe kallale, küll ma katsun isandast jagu saada. Kui õhtul jälle teineteist kohtame, eks siis näe, kuidas kumbki oma ülesandega hakkama sai.»

Külmad vilistasid ja jooksid minema.

II.

Niipea kui päike oli loojunud, kohtasid nad teineteist lumelagendikul.

«Noh, kuidas lood on, vennake?» küsib Punanina. «Küll sa vist said tublisti jännata selle isanda kallal, aga jagu sa vist temast küll ei saanud.»

Sininina aga naerab enesele habemesse ja ütleb:

«Eh, vennake Punanina, sa oled veel noor ja rumal! Andsin talle säärase keretäie, et mäletab eluaja!»

«Kuidas? Aga kasukas, saapad, müts — kas need ei aidanud?»

«Ei aidanud! Pugesin talle kasukasse, saabastesse ja mütsi alla ning hakkasin teda näpistama... Tõmbub teine kerra kokku, kisub end ikka koomale, mähib end sisse, arvab, et kui ta end ei liiguta, ega ma temast siis jagu saa. Kuid just see ongi vesi mu veskile. Külmetasin ta peaaegu surnuks. Aga kuidas siis sina oma mehega hakkama said?»

«Eh, Sininina! Oled mulle vingerpussi mänginud, et mulle õigel ajal mõistust pähe ei pannud! Arvasin, et külmetan mehe ära, aga tuli välja, et tema andis mulle hea sauna.»

«Kuidas?»

«Üsna lihtsalt. Ta sõitis puid raiuma. Teel katsusin teda näpistada, aga tema ei tee sellest väljagi. Jõuab kohale ja hakkab tööle. Poen ta poolkasuka alla ja hakkan külmetama. Mees aga vehib kirvega, laastud aina lendavad, ise hoopis higine. Katsun, et eemale saan, muidu näpistab veel mind. Mõtlen nii ja teisiti, mis siin teha? Mees aga raiub ja raiub. Ja tal hakkas hoopis palav. Näen, et viskab poolkasuka seljast, see on juba üsna märg. Mul on hea meel, poen poolkasukasse ja teen selle kõvaks ning krobedaks kui männikoore.

Mees lõpetab oma töö, läheb, vaatab kasukat ja raputab pead. Mul on tuline hea meel: kes viimasena naerab, naerab paremini!

Mees aga vaatab ümber, võtab tubli halu ja hakkab sellega kasukat kolkima. Hoobid sajavad muidugi ka minu selga. Taob kasukat ja ise siunab mind. Katsun kiiremini kasukast välja pääseda, kuid väljapääsemine pole sugugi naljaasi: olin enda karvade vahele kõvasti kinni mässinud — ei saa ega saa välja! Mees aga virutab, muudkui aga virutab.

Suure vaevaga pääsesin viimaks ometi tulema. Luudkondid valutavad veel praegugi.»

«Teinekord ole targem!» naeris vanem külm. «Ära kipu töömehe kallale!»

V i i s u d — niineribast punutud jalatsid (n i i n — niinepuu); k u l j u s — väike kelluke; s i h v a k a s — pikk ja sale; t õ l d — — vanaaegne sõiduk.

1. Kes sõitis postitõllas?
2. Millal sõideti postitõllaga?
3. Mispärast ei saanud Punanina talumeest ära külmetada?
4. Kuidas toimida, kui külm on näpistanud kõrva, nina või sõrmeotsi?

Talvel.

L. Voronkova.

Elli istus ahju ees puupingikesel. Tema põlvedel magas soojalt riietatud nukk. Elli äiutas teda:

«Illikene, ära nuta!
Ostan sulle sarvesaia . . .»

Järsku koputas keegi köögiaknale. Elli kargas püsti ja jooksis kööki vaatama, kes koputab. Vaatas läbi aknaklaasi ja nägi: aknaliistul on valgerinnaline harakas ja toksib läikivmusta nokaga vastu aknaklaasi. Juba sügisel akende ettepanemisel oli ema pannud aknaraamide vahele punaseid pihlamarju, et oleks ilusam. Harakas nägigi neid pihlakaid. Taob vastu aknaklaasi ega suuda mõista, mis asi see on? Pihlakad on otse nina all, aga kätte ei saa.

«Andres, Andres!» hüüdis Elli vanemat venda.

Andres tuli.

«Küsib süüa,» ütles ta, «linnud on nüüd näljas.»

Ta otsis mööda riiuleid, lõikas tüki pekki, tõmbas poolkasuka selga ja läks õue. Elli läks talle järele. Oli selge, kuid väga külm. Kased seisid valgetena, justkui suhkruga üle puistatud; jäätunud oksad rippusid alla peaaegu lumehangeni ja kõlisesid tuule käes. Sirelipõõsas aiakeses oli lume raskuse all kükakile vajunud.

Andres peatus keset õue kase juures, võttis taskust tugeva nööri ja riputas rasvatükikese oksa külge.

Siis jooksis ta tuppa. Aga Elli seisis ikka veel trepi juures, vaatas kollast rasvatükikest ja mõtles: millal harakas küll tuleb? Kuid harakas ei tulnudki.

See-eest värises üks kaseoksake. Sellelt varises maha kerget lund ja kärmas tihane lendas rasva kallale. Tema järel teine, kolmas. Punane leevike lendas kõrvale: tema

ei söö rasva, tema sööb ainult terakesi ja seemnekesi. Kuid seemned on nüüd kõik tugevasti härmatise nõeltes.

«Oota,» ütles Elli leevikesele, «ära lenda ära!»

Ta jooksis tuppa, korjas raasukesi ja puistas need lumele laiali:

«Säh võta! Söö, leevike!»

Värav kriuksus. Ema ja vanaisa tulid õue. Vanaisal oli kirves vöö vahel. Õhuke sihvakas saag kaardus üle ema õla ja kõlises. Nad tulid metsast.

«Toida aga, toida neid, tütreke,» naeratas ema, «nad ei jää sulle võlgu.»

Vanaisa aga ütles:

«Siba aga nüüd tuppa, lapsuke, ja kata laud — ka meil on aeg lõunastamiseks!»

1. Mispärast jooksis Elli kööki? Mis ta seal nägi?
2. Kuidas lapsed abistasid näljaseid linde?
3. Missugused linnud nokkisid rasva, missugune ainult leivaraasukesi?
4. Kuidas peab mõistma ema sõnu: «Toida aga, toida neid, tütreke, nad ei jää sulle võlgu.»?
5. Kuidas sina hoolitsed talvel lindude eest?

Linnud lume all.

M. Prišvin.

Oli ilus külm ilm. Ma suusatasin. Minu ees avanes suur lagendik. Lagendikul on kõrged kased; kaskede otsas söövad tedred puupungi. Ma imetlesin kaua seda pilti. Äkki sööstsid tedred alla ja kaevusid kaskede all lumme. Samal hetkel ilmub kull, tormab otse sinnasamasse paika, kuhu kaevusid tedred, ja hakkab edasi-tagasi jalutama. Päris tetrede kohal kõndis, kuid ei taibanud veidigi siblida,

et neid kinni võtta. Mulle oli see väga huvitav. Ma mõtlesin: «Kui ta seal kõnnib, siis tähendab see, et ta tunneb neid enda all. Õnneks ei taipa ta lund jalgadega ära kraapida.»

Aina kõnnib ja kõnnib.

Ma tahtsin tetri abistada ja hakkasin kullile ligemale hiilima. Lumi oli pehme, suusad libisesid sahinata. Vaevalt olin alustanud pööasastetagust sõitu ümber lagendiku, kui korraga vajusin kadakapööasastele kuhjunud lumme. Ronisin hangest välja — muidugi juba teatava käraga.

«Kull kuulis seda ja lendas ära,» mõtlesin ma.

Aga kui olin teinud ringi ümber lagendiku ja vaatasin puu tagant välja, kõndis kull otse minu ees tetrede peade kohal. Ma tulistasin. Ta langes. Kuid kull oli tedred nii ära kohutanud, et neid ei ehmatanud isegi laskmine. Ma läksin nende lähedale, põrutasin suusaga vastu lund, ja kus siis hakkas neid lume alt välja lendama! Kes seda pole enne näinud, see kangestub imestusest.

1. Kes oli tetrede vaenlane?
2. Kuidas tedred end tema eest kaitsesid?

Leevike.

M. Metsamärt.

Näe, sireli otsas kaks leevikest! —
Päev selge ja pakane väljas.
Nad lendasid siia metsadest,
et toitu otsida näljas.

Nad otsisid härmatand oksade alt
üles kuivanud sirelitarjad,
mis maitsesid neile magusalt
kui Mallele maasikamarjad.

Siis korraga virinal-vurinal täis
neid linde sai sirelipõõsas.
«Vüit-vüi! Vüit-vüi!» neil lauluke käis.
Kõik põõsas kui punases lõõsas.

Ja Kalle ja Malle ja memm ja taat,
nad hüüdsid kõik: «Vaata nüüd ometi, vaat,
kes seda küll varem on kuulnud või näinud,
et sirelid pakases õitsema läinud!»

Talvel.

Rahvalaul.

Saja, saja uuta lunda,
raputa vana raheta,
et saaks saani sõitemaie,
reetallad tantsimaie,
kodarad kolisemaie,
põõnardidki paukumaie,
juhivitsad vingumaie.

Põõnard — painard, painutatud ristpuu, mis ühendab ree kodaraid.

LENINI PÄEVAD

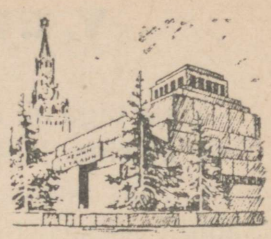

Laul Leninist.

T. Spendiarova.

Suur Lenin, ta oli üllas,
nii hoolitsev, tark ja hea;
meid lapsi võtaks ta sülle,
ja silitaks hellalt pead.

Ta lahkelt meil' vaataks silma
ja küsiks: «Kuis läheb teil?»
«Meil helgeim elu maailmas,
su soov läinud täide meil.

Riik meie eest muret kannab —
paleesid meil' kinkind ta;
meil' laagreid, parkisid annab,
kus puhkuse veeta saab.

Sa töötasid meie hüveks,
me heaolu, õnne eest.
Ja tõesti — elada parem,
kui väljendub laulus see!»

Üllas — õilis, suursugune; helge — hele; särav — selge; väljendama — välja ütlema, avaldama.

V. I. Lenini lapsepõlvest.

A. Uljanova.

Maja taga oli üsna suur aed. Aiast viis välja jalgvärav. Meie käisime läbi aia talvel liumäel ja suvel jões suplemas. Aias kasvasid õunapuud, kirsid ja marjapõõsad. Samuti oli seal ilus lillepeenar. Kõige selle eest hoolitses ema. Me aitasime õunapuu juurtel mulda kohendada, lilli kasta, aeda puhastada. Mäletan suviseid õhtuid pärast kuumi põuaseid päevi. Olime kõik aias. Meil olid kaasas panged, kruusid ja igasugused nõud, millega võis vett võtta. Vett võeti kaevust ja kanti peenarde juurde. Mäletan, kui kiiresti Volodja jooksis tühja kannuga vee järele.

Me sõime marju ja puuvilju. Esialgu lubati korjata ainult mahakukkunud ja usside söödud õunu. Puudest me ei noppinud. Meil oli teatud järjekord, missugustest puudest süüa, missuguseid puuvilju aga korjata keediseks ja talveks hoidmiseks. Sügiskuudel sõime niipalju kui tahtsime ja jätkus meile kogu talvekski.

Kord tuli üks tütarlaps meile külla. Oma osavuse näitamiseks hammustas ta jooksu pealt puu otsas rippuva õuna küljest tüki ja jooksis edasi. Meile oli tüdruku niisugune käitumine võõras ja arusaamatu.

Samuti hoidsime me marju: meile näidati kätte aedmaasika-peenrad või tükk vaarikut, kus me tohtisime käia marju söömas. Mäletan, kuidas tuttavad imestasid lehtla kõrval marjadest tilgendavat kirsipuud nähes. Keegi lastest ei puudutanud siin marju: suuremad lapsed ei lubanud.

«Lapsed, sööge marju teises aia osas, neid ärge puudutage enne 20. juulit, isa sünnipäeva,» ütles ema. Ja me kuulasime sõna.

Meie ema oskas korda pidada. Korralikkus, kokkuhoidlikkus, mida Vladimir Iljitš nõudis kõigilt riiklikus ülesehitustöös, oli talle külge kasvatatud juba lapsepõlves.

1. Kuidas aitasid lapsed vanemaid töö juures?
2. Kuidas õpetas Lenini ema lapsi korda austama?

Poiss ja Lenin.

A. Kononov.

Poiss tuli külast. Ta kandis tühja korvikest. Tee oli talle tuttav: põld, jõeke, sild üle jõe. Aga silla taga tõusis rada mäkke. Mäel suurte puude all seisis valge sammastega maja.

Üsna selle maja lähedal jõudis poiss järele mehele, kes kandis sinist särki.

Poiss ütles talle:

«Siin majas elab Lenin.»

Võõras lükkas sonimütsi oma kõrgelt laubalt kuklasse, pilutas päikese käes silmi ja silmitses poissi.

«Linnast,» mõtles poiss ja lisas:

«Meie nurk on väga kuulus. Sageli sõidab siia linnarahvast.»

«Koht on hea,» nõustus sinise särgiga mees.

Nad astusid kõrvuti edasi.

Poiss ütles:

«Ma tahaksin kord Leninit näha.»

«Mispärast?»

«Kuidas — mispärast? Et teada saada, missugune ta õige on.»

«Harilik. Räägitakse, et üsna minu moodi. Lihtsalt võimatu vahet teha.»

«Kuidas nii — võimatu vahet teha?»

Võõras heitis pea kuklasse ja naeris lõbusalt:

«Tähendab, ei ole sarnane?»

Poiss silmitses tema särki.

«Kas Lenin käib siis sinise särgiga? Ta käib musta kuue või frentšiga . . .»

Niiviisi juteldes olid nad märkamatult jõudnud suurte puude juurde, mille taga seisis sammastega maja.

Sinise särgiga mees jäi seisma.

«Kuidas su nimi on, poiss?» küsis ta. «Kuhu sa lähed?»

«Mu nimi on Miša. Lähen sovhoosist kapsaid tooma.»

«Noh, siis läheb sinu tee otse edasi, mina aga pööran siit ära. Head tervist, Miša.»

Poiss läks üksinda edasi. Tee ääres peenra juures seisis naine rehaga. Kui poiss temale lähemale jõudis, toetus naine rehavarrele ja küsis:

«Millest sa seal Leniniga rääkisid?»

Poiss pani korvi maha ja tahtis tagasi joosta.

Kuid Lenin oli juba läinud.

L a u p — otsaesine; p i l u t a m a — silmi pilukil hoidma.

1. Miks poiss tahtis tagasi joosta?

NÕUKOGUDE ARMEE

Meie tervitus.

Mihhail Svetlov.

Täna lapsed kõik mõtlevad sulle,
vapper sõdur me võimsast armeest.
Julgelt läksid kord lahingutulle
meie õnne ja võidu eest.

Meie helgema homse pärast
läksid vaenlaste vastu sa.
Sind tänas saluutide säras
me mõõtmatu kodumaa.

Ehkki vaenlasi palju veel kõikjal,
laste silmades naeratust näed —
sõdur kartmatu, julge ja võitja
meie õnne ikka kaitsema jääb.

Vanja Andrianov.

I.

See juhtus 1941. a. detsembri lõpul ühes külas. Andrianovite majja asusid elama saksa fašistlikud sõdurid. Ja järsku kadusid nad.

«Kas tõesti läksid päriselt ära?» küsisid külaelanikud üksteiselt sosinal.

Levis rõõmustav teade, et Nõukogude armee väeosad on kuskil päris lähedal.

Vanja Andrianov otsustas luurata, kas tõesti kõik fašistid olid lahkunud külast. Ta hiilis toast välja ja läks mööda õuesid hulkuma. Järsku tuli ühe kuuri uksest suitsuhõngu. Vanja läks kuuri. Muldpõrandal hõõgusid söed, nende juures soojendasid end fašistid. Eemal seisis kuulipilduja. Üks fašistidest kargas püsti, tõukas Vanja kuurist välja ja lõi tema järel ukse kinni.

«Ah nii on siis lugu . . . Nad polegi ära läinud, vaid peitu pugenud. Arvatavasti tahavad meie väeosasid ootamatu tulega vastu võtta. Seda ei tohi sündida!» otsustas Vanja.

«Kus veel fašistid peidus on?» küsis ta endalt erutatult. «Peab luurama ja meie võitlejaid hoiatama.»

Oru kaldal seisid vanad küünid. Suitsujuga keerles nende katuste kohal. Tähendab, ka siin on fašistid peidus . . .

II.

Vanja sumas külmast kössi tõmbudes läbi lumehangede. Jõudis küla taha välja, vaatas kahele poole. Järsku märkaski: kaugel lumisel põllul liikus midagi küla poole, justkui lained veeresid mööda põldu. Need olid valgeis mantleis mehed. Ükski neist ei tulistanud.

«Meie omad!» mõtles Vanja. «Nad ei tea, et fašistid on neile valmistanud lõksu.»

Poiss jooksis mööda lumehangi. Kui ainult jõuaks omasid hoiatada! Kui aga ainult jõuaks!

Kuid fašistid olid teda juba märganud ja avasid tule. Kuulid lendasid vihinaga ta ümber. Vanja kukkus lumme ja roomas edasi. Ümber vaatamata roomas ta ikka edasi

ja edasi. Laskudest tekkinud lumetolm kattis palitu ja mütsi. Mõne aja pärast vaikis tulistamine: sakslased olid ta silmist kaotanud.

III.

Viimaks jõudis Vanja omade juurde.

Kõrgekasvuline valges riides mees tõstis ta üles. Poiss jutustas hingeldades ja kogeldes komandörile kõigest, mis teadis: fašistidest, kuurist ja kuulipildujaist.

«Aga kas pole mõnd teist teed teie külasse? Juhi meid seda mööda,» ütles komandör.

Vanja tundis hästi kõiki teid ümberkaudu. Ta juhtis meie võitlejad ringteele, viis nad mööda kuristikku, vanast veskist mööda. Ja Nõukogude armee osad tulid külasse hoopis sellest küljest, kust sakslased neid ei oodanudki.

Hurraa-hüüetega avasid nõukogude võitlejad fašistidele tule. Fašistid kargasid kuuridest välja ja sattusid otse tule ette. Varsti olid fašistid külast välja löödud.

Nii aitas kolmeteistkümne-aastane koolipoiss Nõukogude armeel vaenlasi kodukülast välja ajada.

Nõukogude valitsus autasustas Vanja Andrianovit Punase Tähe ordeniga.

L u u r a m a — salaja jälgima; h õ n g — lõhn, hingus; k u r i s t i k — kitsas org mägede vahel.

1. Kes oli Vanja Andrianov?
2. Missuguse ülesande võttis Vanja endale ja kuidas ta selle täitis?
3. Kuidas käitus Vanja hädaohu korral?
4. Mispärast võib Vanjat nimetada kangelaseks?
5. Koosta plaan ja jutusta!

Liida.

Suures palatis, kus lamavad sõdurid ja komandörid, käib sängi juurest sängi juurde väike tüdruk Liida. Ta on kaheksa-aastane. Tal on seljas valge kittel. Tal on väga palju tööd. Kui haavatu palub juua, siis Liida toob talle vett, aitab teda joomisel, hoides ettevaatlikult klaasi. Teise haige ees tuleb hoida ajalehte, sest ta tahab lugeda. On ka niisuguseid, keda peab söötma: peab pistma leivapala suhu ja asetama lusika supiga suu juurde.

Päeva jooksul möödub Liida kõigist, on iga sängi juures: joodab, söödab, kohendab patja, toob kirja, ajalehe, raamatu. Raske on kujutleda, kuidas peaks toime tulema ilma Liidata.

Igale sõdurile, kel endal on lapsed, on meeldiv näha enda juures seda väikest tütarlast. Vahel on ta tõsine, vahel tuleb ta palatisse nukuga ja ehib seda, istudes kellegi sängi äärel.

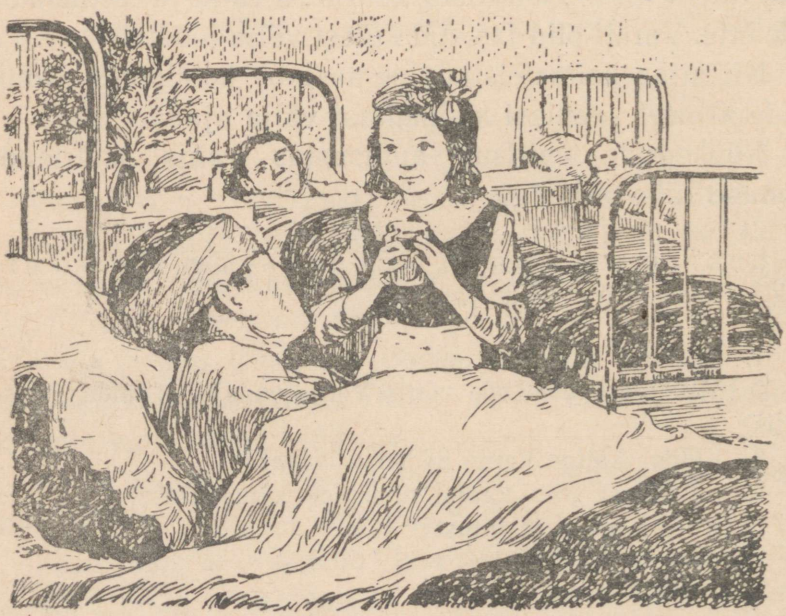

Liida on sõjaväearst Lehtmetsa tütar. Ema on sõjas langenud. Liidast sai kogu haigla tütar, keda südamest armastavad kõik haiged. Haiglast lahkudes otsivad rindemehed Liidat mööda palateid taga. Nad jätavad temaga kaua hüvasti. Hiljem saadavad nad talle rindelt kingitusi: kompvekke, pildiraamatuid, kevadlillede kimpe.

Kõik need rikkused toob ta palatisse ja jagab neid jällegi haavatutega. Tihti laotab Liida sängi juures aset võttes kirjud kompvekipaberid põlvedele ja leelutab muretult. Sängis aga lamab komandör või sõdur, lamab liikumatult ja ta näol on naeratus. Ta on sellest lapse laulust pisarateni liigutatud. Raske on kujutleda, kuidas võib toime tulla ilma Liidata.

L e e l u t a m a — laulma; p a l a t — haigetuba haiglas.

1. Kes on Liida?
2. Mida tegi ta haiglas?
3. Millega tasusid paranenud rindemehed Liidale tema hoolitsuse eest?

Partisan Tonja.

A. Kalintšenko.

I.

Tonja peatus ja heitis põõsa varju. Siit oli nagu peo peal näha küla, mis asus mäel. Ta teadis, et külas on end kindlustanud fašistid. Juurdepääsu kaitsevad automaaturid. Pole kuhugi end varjata.

«Pole võimalust pääseda mööda lagedaid põlde Kalda külla,» mõtles Tonja, «vaenlased peavad kinni.»

Tee külla viis kitsa ribana läbi mustavate põldude. Mööda teed kihutasid fašistide autod sõduritega. Mürisedes möödusid kolm soomusautot, kandes raskeid relvi.

«Vaenlased veavad oma sõjaväge Kalda küla kõrgustikule,» märkas Tonja, «valmistavad äkilist rünnakut partisanidele.»

Ta tõusis kannatamatult põõsa tagant ja kuulatas. Pimedal ööl oleks ta silmapilk tunginud külla. Praegu aga pole kaugeltki pime. Õhtuks on vaja tagasi pöörduda. Õhtul ootab komandör teateid.

Uuesti tolmas tee. Tonja kummardus, heitis põõsa taha ja nägi läbi okste tee peal veiste karja. Karja ajas vanamees katkises kuues, hoides pikka vitsa käes. Teda abistas paljasjalgne poiss. Teatud kaugusel karjaajajate järel sammusid aeglaselt kaks fašisti automaatidega. Nad saatsid naaberküla kolhoosnikutelt röövitud karja.

Tonjal tekkis julge mõte: koos karjaga tungida külla. Ta võttis kiiresti rasked saapad jalast, jaki seljast ja peitis kõik põõsasse. Tonja oli nüüd pükstes ja vööta särgis. Ta jooksis punase lehma taha, kes oli teistest eemaldunud. Ajades Punikut, kadus Tonja karja hulka. See kõik juhtus nii ruttu, et fašistid ei märganud midagi.

Tonja sammus lehmade keskel. Tolmupilved hõljusid tee ja põldude kohal. Tolmu pärast polnud näha ei halli vanameest, karjaajajat poissi ega automaatidega fašiste. Nii tungis noor luuraja päise päeva ajal vaenlase silma all Kalda külla.

II.

Juba õhtul oli Tonja partisanide staabi muldonnis. Komandör, kohalik kolhoosnik, kuulas, kuidas Tonja hoogsalt jutustas kuulipilduja-pesadest, relvade hoiukohtadest, soomusautodest ja tankidest. Komandör muheles oma hallidesse vurrudesse ja silitas habet. Luuraja Tonja teated olid täpsed. Komandör läks noore luuraja juurde ja surus tal tugevasti kätt.

«Tänan, tütreke, pöördusid just õigel ajal tagasi.»

Öösel tungisid partisanid peale ja vabastasid küla. Partisanid armastasid Tonjat ja rääkisid temast uhkuse ja austusega, nimetades teda «õeks». Komandör küsis aga sageli: «Kus on meie tütar?»

Tonja ei valinud salgas tööd: ta valmistas lõunat, pesi partisanide pesu, nõelus katkisi riideid, hoidis nõud ja muldonni puhtad. Ta oli kõige julgem ja leidlikum luuraja, oskas märkamatult tungida külla, kus asusid vaenlased. Tonjat nähti kord külakarjusena — poisina, kord kolhoosi tütarlapsena, kord pimeda vanaeide talutajana. Fašistidele ta oli kättesaamatu, nähtamatu. Nad otsisid teda kõikjal, lubasid viis tuhat rubla vaevatasu sellele, kes julge luuraja välja annab. Aga Tonjat ei suudetud tabada.

S o o m u s a u t o — kuulipildujate ja suurtükkidega varustatud, soomusega kaetud lahingumasin; l u u r a j a — vaenlase kohta teadete koguja; s t a a p — koht, kus asub sõjaväe juhatus.

1. Mispärast võib Tonjat nimetada julgeks ja leidlikuks?
2. Mispärast partisanid nimetasid Tonjat õeks, komandör aga tütreks?

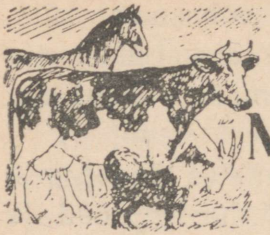

KODU- JA METSLOOMAD

Missuguste loomadega inimesed sõidavad.

E. Voronina.

Kuidas hobusega sõidetakse, seda sa tead kindlasti isegi. Aga kas oled näinud ka niisugust rakendit: kerge kelgu, narta ette on rakendatud eskimokoerad? Eskimo-

koertel on soe kasukas, pakast nad ei karda. Nendega sõidavad neenetsid, kes elavad meie maa kauges Põhjas.

Inimesed sõidavad ka põtradega.

Evengid-jahimehed lähevad jahile kiirejalgse põdra seljas. Evengid elavad Siberi taiga tihedais metsades. Seal pääseb läbi ainult ratsa. Jahimees läheb pikale teele kahe

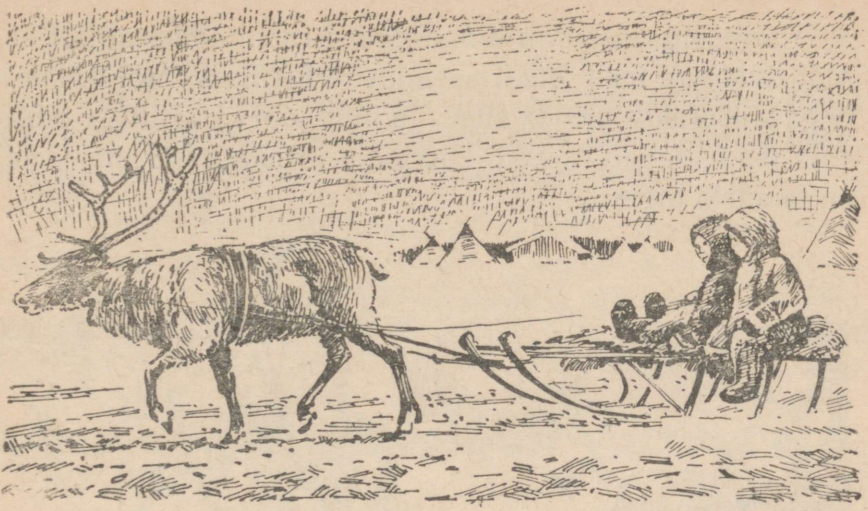

põdraga. Teise põdra selga paneb ta harilikult kõik oma tagavarad.

Lõunamaadel sõidetakse elevantide seljas. Täiskasvanud elevant viib ühe korraga seljas ära niisama palju kui tonnine veoauto. Inimene juhib elevanti väikese kepiga, mille otsas on konks.

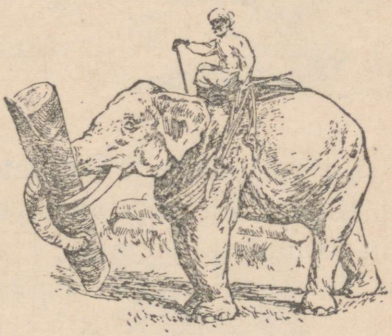

Aga kas oled näinud küürakaid karvaseid härgi?

Need on jakid. Pikk karv kaitseb neid külma eest, kui neil tuleb läbi minna sügavast lumest. Jakkidel sõidetakse mägedes. Väliselt on jakk kohmakas, kuid ta ei komista kunagi ja käib hõlpsasti mööda järsakuid.

Paljudelgi lastel on olnud juhust ratsutada eesli seljas. Mõnes kohas meie maal asendavad hobuseid eeslid. Nendega sõidetakse mööda stepi- ja mägiteid ja ka linna tänavail. Nad veavad raskeid koormaid. Kuigi eesel on väike, on ta siiski tugev.

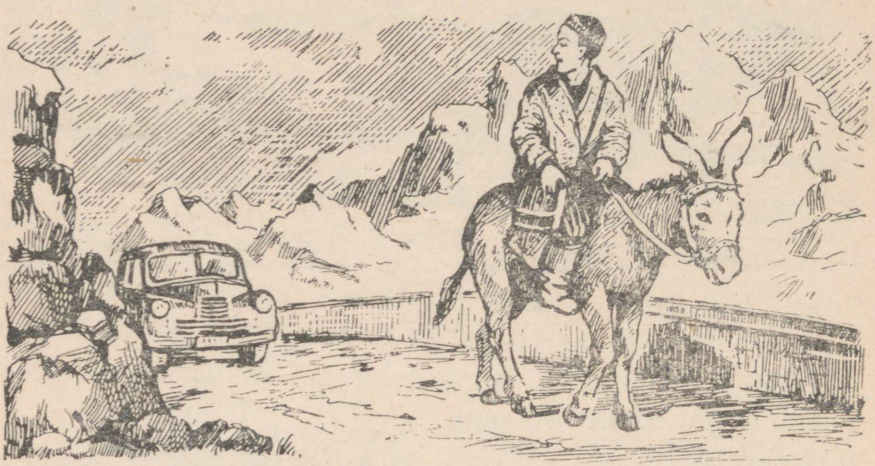

Liivasteppides ja -kõrbetes sõidavad inimesed kaamelitel. Kaamel on väga vastupidav loom. Ta võib mitu päeva olla söömata ja joomata.

On olemas kahe ja ühe küüruga kaameleid.

Rakend — (ette) rakendatud loomad; evengid — Ida-Siberis elav vennasrahvas; taiga — Siberi põlismets; neenetsid, eskimod — vennasrahvad kaugel Põhja-Jäämere ääres; järsak — järsk nõlv või kallas; kõrb — tühi viljatu liivamaa; stepp — tasane rohuga kaetud maa kaugel lõunas.

1. Loetle, missuguste loomadega sõidetakse ja veetakse koormaid!
2. Miks põhjamaal sõidetakse hobuste ja põtradega, kõrbes aga kaamelitega?

Ega me ometi sellepärast vihased ole!

J. Liiv.

Riksi ja Raksi, mõlemad noored kasvavad koerad, leidsid aia alt siili.

Siil tõmbas enese kerra. Puhh!

Au, au! Au, auu!

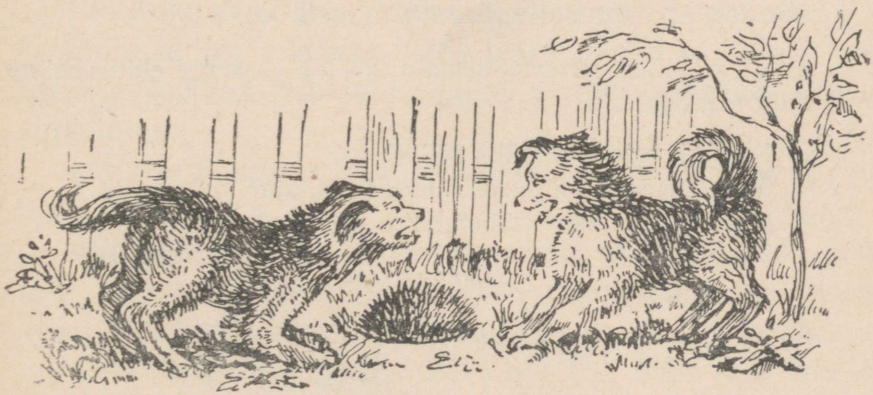

Riksi läks ägedusega ligemale — nuusutas: pahh! Säherdune elukas. Missugused nõelad!

Raksi katsus omakorda: no küll on terav! Odade mets!

Au, auu, auuu!

Päris kindlus kohe. Ja vuhiseb aga ise.

Ehk plahvatab!

Au, auu, auuu!

Riksi, võta sina!

Raksi, kisu sina!

Auu! Pagana päralt, süda läheb täis. Või veel!

Ja nad said vihaseks. Riksi, kes oma nina liiga ette oli pistnud, sai tublisti haiget. Ta tungis lahtiste lõugadega okaskera peale. Sai verised lõuad! Ulgudes tungis ta nüüd peale. Raksi, kelle saatus sama, omalt poolt samuti. Uuesti kahmasid nad siili, siis vajutas vihane Raksi hambad valu pärast Riksi turja, nagu oleks tema hammustanud.

See ei jätnud vastust võlgu. Koerad ühekangused!

Vastased väherdasid; karvad lendasid. Kui pererahvas nad lahutas, jooksis üks küüni, teine riida alla.

Siis magati kaks päeva ja parandati muhkusid.

Siis tuli Riksi välja; tuli ka Raksi. Aida ukse ees said verised sõbrad esimest korda jälle kokku. Mõlemad liputasid saba ja nuusutasid teineteist:

«Raksi, ega me sellepärast vihased ole?»

Äge — äkiline, järelemõtlematu; küün — kerge ehitus heinte või põhu säilitamiseks.

1. Kumb koertest oli tülis süüdi?
2. Mida kirjanik tahtis selle jutuga näidata?
3. Missugust inimest nimetatakse ägedaks?

RAHVASÕNA:

Õigus igaühel, kangus kahe vahel!

Kuidas koer enesele sõpra otsis.

Neenetsi muinasjutt.

Muiste elas koer üksinda metsas. Aga tal hakkas igav üksinda elada ja ta läks enesele sõpra otsima.

Käis, käis, kuni jooksis vastu jänes.

Koer ütles talle:

«Jänku, jänku, ae, hakkame koos elama!»

«Mis seal ikka,» ütles jänes, «hakkame pealegi.»

Leidsid enesele paigakese metsas ja kui pimedaks läks, heitsid magama. Jänes uinus magama, aga koeral polnud und, hakkas haukuma. Läks jäneselgi uni korrapealt. Kargas maast ja ütles koerale:

«Miks sa haugud? Äkki hunt kuuleb, tuleb ja sööb meid mõlemaid koos ära.»

Koer jäi vait, aga ise mõtles:

«Leidsin enesele halva sõbra. Jänesel on arg süda. Aga hunt, tema juba ei karda kedagi.»

Ja koer läks jänesest lahku, asus hunti otsima.

Käis, käis mööda metsi ja äkki jooksiski vastu hunt. Koer ütles hundile:

«Kuule, hunt, hakkame õige koos elama!»

Hunt ütles:

«Mis siis ikka, kahekesi ongi seltsim.»

Ilm tõmbus õhtule, loomad seadsid end magama.

Hunt uinus ja koergi heitis pikali. Kuid kesköösl ärkas koer ja hakkas haukuma. Hunt ehmus ja hakkas koera hurjutama:

«Mis sa haugud? Vaat kui äkki tuleb karu ja tapab meid mõlemaid.»

«Nojah,» mõtles koer, «kohe näha, et pole huntki just väga tugev, kui kardab karu. Karu on muidugi juba kange mees, kindlasti kõige tugevam.»

Koer jättis hundi, läks karu otsima. Käis jälle metsa mööda, kõndis, kõndis ja saigi karuga kokku. Koer läks talle vastu ja ütles:

«Hei, karu, kange mees, hakkame koos elama!»

Karu heitis nõusse. Elasid päeva koos ja öö tuli peale. Karu jäi tukkuma. Aga koer hakkas kesköösl jällegi haukuma.

Karu ärkas, lõi araks.

Ta hakkas koera hurjutama:

«Kas oled vait, mis sa haugud! Vaat kui äkki inimene kuuleb, tuleb ja tapab meid mõlemaid.»

«Noh,» mõtles koer, «seegi on samasugune argpüks. Pean inimese üles otsima.»

Ja koer jooksis karu juurest minema.

Jooksis, jooksis kogu metsa läbi, ei näe ega näe inimest. Lõpuks jõudis metsalagendikule ja istus jalgu puhkama. Aga inimene oli just parajasti teel metsast puid toomast. Koer kohtas teda siinsamas raiesmikul. Jooksis inimese juurde ja ütles:

«Inimene, inimene, ae, hakkame koos elama!»

Inimene ütles:

«Mis siis ikka, läheme koos.»

Ja inimene viiski koera enda juurde koju.

Õhtu jõudis kätte ja inimene uinus. Koer hakkas keskööl haukuma. Kuid inimene ei ärganud.

Koer hakkas kõvemini haukuma. Inimene ärkas ja hüüdis:

«Hei, koerake, kui sul on kõht tühi, siis söö, aga ära sega minu und.»

Koer jäi vait, sõi ja heitis magama. Sellest ajast peale jäi ta inimese juurde elama. Ja elab praegugi.

Sellega lõppeski lugu.

1. Miks hakkas koer endale sõpra otsima?
2. Miks koer jäi inimese juurde elama?
3. Miks ta ei tahtnud sõbrustada jänesega, hundiga ja karuga?
4. Lugeda pala osade viisi.
5. Mitmesse väikesesse jutukesse võiks jaotada selle pala?
6. Pane igale osale pealkiri!

Miks hobune alati sööb.

A. Jakobsoni muinasjutt.

I.

Hobune ja härg sõid karjamaal rohtu. Hobune ütles härjale:

«Ära väsitab, vennas, see alatine närimine. Kui oleks ometi nõnda, et jääks aega üle ka puhkamiseks ja mõnusaks leiva luusse laskmiseks. Nüüd on aga sedasi, et ei saa mitte kunagi kõhtu korralikult täis.»

«Jah, liiga suurt kasvu oleme, liiga suurt kasvu, selle pärast,» vastas härg ohates.

Korraga näevad hobune ning härg: mööda teerada tuleb metsast mees, suur-suur kott turjal. Mees on vana, hall, käib küürus, ähib ja puhib iga sammu juures, kott aga on raske, surub ta selja lausa kõveraks.

Jõudnud alla ojakaldale, vaatab võõras vett ja palub hobust:

«Kulla-kallis ruunake, hallseljake, ole hea ja vii mind üle oja. Näed: jalg on tõnts, tallad ümmargused, vajun vaeseke mudasse, ei pääse põdurake enam oma napi jõuga sealt välja.»

II.

Hobune oli hea südamega loom, — mõtles, mõtles, oli juba peaaegu nõus, silmas aga siis eemal rohutuustikest, otsustas ümber ja ütles lahkelt:

«Mine aga ise, taadike, — ei mul ole mahti sind avitama hakata. Eks sa ju näe, pean hoolega sööma. Varsti tuleb peremees ja viib mu tööle, nõnda võib kõhtki veel sinu pärast tühjaks jääda.»

«Oi, oi, oi, pean ma siis tõesti siia ojasse ära uppuma,» hädaldas hall taat.

«Jah, kui upud, kahju ju on. Aga mis seal parata, igaüks peab maailmas ikka ise enda eest väljas olema,» haletses hobune ning sõi edasi.

Vanake vajus veelgi rohkem kühmu, kott ta turjal oleks nagu veelgi raskemaks muutunud. Viimaks pöördus ta härja poole, ohkas ja palus jälle:

«Armas härjake, künniküüdike... Ehk oled sina nii hea ja viid mu üle oja? Näed: jalg on tönts, tallad ümmargused, vajun vaeseke mudasse, ei pääse põdurake enam oma napi rammuga sealt välja.»

Härg oli pahuravõitu loom — luusis suuremalt osalt üksi omaette, ei lausunud vahel päevade viisi musta ega valget. Nüüd aga tõstis ta pea ja ütles mõminal:

«Pole häda, ätike, küllap me sellega hakkama saame. Pean ju küll varsti tööle minema ja kõht on alles tühi, aga eks teisi maamullatallajaid tuleb ikka kah vahel aidata. Toeta varvas mu puusanukile, roni mulle kukile. Paljuke see üle oja käimine's ikka meiesuguste nobedate meeste käes aega nõuab...»

III.

Teisel kaldal aitas härg taadi ettevaatlikult oma turjalt maha ja tahtis läbi oja tagasi karjamaale rutata. Hall vanake aga — kes polnud keegi muu kui Metsaisa ise — hoidis teda tagasi ning ütles:

«Tubli oled mul, härjake. Et sa mind aitasid, peab sul edaspidi süüa külluses olema ja ka puhkamisaega üle jääma. Saagu nõnda, et sa võid endale toitu tagavaraks koguda ja süüa seda magamise ajal.»

Ühtlasi andis ta härjale sarved — kaitseks kurjade huntide vastu.

Hobusele aga ütles Metsaisa nõnda:

«Et sa söömist tähtsamaks pidasid kui teise maamulla-

tallaja aitamist, ei pea sinu kõht ilmaski täis saama, sa pead sööma iga silmapilk, kui sa parajasti ei tööta.»

Sellest ajast peale raiskab hobune söömisele kogu oma vähese puhkeaja, härg aga korjab toitu tagavaraks, heidab pikali ja mäletseb magades.

1. Mida see muinasjutt õpetab?
2. Missuguseid töid teeb hobune?
3. Kuidas tuleb hobuse eest hoolitseda?

RAHVASÕNU:

Ära aja hobust piitsaga, vaid kaertega!
Sööda kui venda, seo kui varast.

MÕISTATUS.

Üks ütleb: «Suvi pikk.»
Teine ütleb: «Talv on pikk.»
Kolmas ütleb: «Üks mul kõik.»

Pahur põrsas.

O. Luts.

I.

Ükskord lasti sead kesale. Hakkasid teised seal kõik ülusasti kes tuhnima, kes rohtu sööma. Üks väike põrsas aga ei söö rohtu ega tuhni ka.

«Mispärast sa ei söö?» küsib emis.

«Kus ma's võin süüa,» kostab ninatark-põrsas, «kui ohakad torkavad!»

«Siis tuhni!» käsib vana siga.

«Kärss on kärnas, ei saa!» viriseb põrsas vastu.

Jääbki siis seekord niisama ja põrsas lamab aga pealegi päikesepaistel. Kodus, noh, seal sööb teine ikka oma osa nahka ja muist teistegi oma veel tagantjärele.

II.

Teinekord lähevad sead jälle kesale ja vana viripill aeleb jälle samuti ühest kohast teise.

«Mispärast sa ei tuhni?» pärib põrsa ema.

«Maa on külmunud, ei saa!» vastab põrsas, et aga ennast kuidagi vabandada.

Noh, siis sai emis viimaks kurjaks ja käratas:

«Oh sina laiskvorst! Temal maa keset suve külmunud! Pole sul kärss kärnas, pole maa külmunud. Laisk oled!»

No ei siis põrsal muud, kui hakkas tuhnima.

K ä r s s — nina seal, siilil jt.

V a n a s õ n a : *Paha siga, mitu viga: kärss kärnas, maa külmunud.*

1. Miks nimetatakse põrsast «vana viripill»?
2. Mis oli õige põhjus, et põrsas ei tahtnud tuhnida?
3. Missuguseid koduloomi kasvatatakse meil kolhoosides?
4. Mispärast neid kasvatatakse?
5. Märgi tabelisse, mida saab inimene koduloomadelt!

Mida saab inimene koduloomadelt.

Looma nimetus	Liha	Rasva	Piima, võid, juustu	Villa	Harjaseid	Sarvi ja sõrgu	Nahka

Mida mõtles siil?

V. Ossejeva.

Ühel poisil polnud sõpru. Millegipärast ei tahtnud keegi temaga sõbrustada. Siis läks ta metsa endale sõpra otsima. Läks mööda teed, kohtas jänesepoega:

«Jänku, jänku, kas tahad saada mu sõbraks?»

«Tahan!»

Nad läksid koos edasi. Jõudsid metsaveereni ja jahimees tuli vastu. Jänes ehmus, puges põõsa varju peitu, jäi täis hirmu kükitama.

Jahimees küsib:

«Poiss, kas sa jänest ei näinud?»

«Nägin.»

«Aga kus ta on?»

«Näe, istub seal põõsa taga.»

Jahimees tulistas küll, aga juba olid jänese jäljedki jahtunud.

Poiss läks üksinda mööda metsa edasi. Päike loojus. Tuul hakkas puhuma. Lehed pea kohal hakkasid kahisema. Ta istus puu alla ja hakkas mõtlema. Igav on maailmas elada üksinda!

Äkki vaatas orav puuõõnest välja.

«Poiss, poiss, mis sa siin teed?»

«Otsin sõpra.»

«Tahad olla minu sõber?»

«Tahan,» ütles poiss.

Orav rõõmustas, kutsus ta oma pessa, pani talle pähkleid ette, tegi talle pehmest samblast aseme.

«Söö ja heida magama.»

Poiss sõi kõhu täis ja magas hästi, aga hommikul ärkas varem, tungis orava aita, puistas kõik tema pähklid oma tasku ja läks oma teed.

Läheb mööda metsa ja vastu tuleb karu.

«Poiss, poiss, kuhu sa lähed?»

«Otsin sõpra, kas hakkad mu sõbraks?»

«Hakkan,» ütles Mesikäpp.

Lähevadki koos, aga metsatihnikust jooksevad välja kurjad koerad. Poiss ehmub ja palub.

«Ära jäta mind maha, mu sõber!»

Mesikäpp ütlebki:

«Istu ruttu minu turjale. Kuidagi ikka põgeneme üheskoos.»

Karu jookseb ja koerad ajavad teda taga. Poiss istub karu seljas ja sunnib:

«Kiiremini, kiiremini, Mesikäpake!»

Aga Mesikäpal on juba keel ripakil ja karvgi märg: tal on poisiga raske joosta. Siiski jooksis ta koerte käest ära, langes kuuse alla maha ja ütles:

«Ma magan natuke, aga sina valva.»

Poiss istus, võttis noa ja hakkas endale vilet vestma. Metsast tuli keegi naine. Peatus ja küsis:

«Kelle see karu siin lamab?»

«Minu oma,» ütles poiss.

«Müü tema nahk mulle, ma maksan sulle.»

«Mis siis ikka,» ütles poiss, «anna!»

Naine hakkas talle raha lugema, karu aga kuulis kõik pealt, tõusis jalule ja läks metsa.

Poiss oli jälle üksinda.

Saabus öö. Koerad hakkasid tihnikus haukuma.

Poisil oli õudne ja külm ning kõht oli tühi. Istus ja nuttis.

Siil vaatas urust välja ja küsis:

«Poiss, miks sa nutad?»

«Mul on kahju,» vastas poiss, «mul olid kolm sõpra, aga kõik jätsid mu maha . . .»

Siil imestas, raputas pead:

«Siin pole kõik nagu korras.»

Poiss jutustas talle kõik, nagu oli olnud.

Siil ei vastanud talle midagi. Tõmbus kerra ja veeres oma urgu.

1. Mispärast ei pidanud jänes oma sõbrast lugu?
2. Mis tegi poiss oravaga?
3. Kes päästis poisi kurjade koerte käest?
4. Mispärast läks siil sõna lausumata poisi juurest minema, kui poiss oli kurtnud talle oma häda?

Loomade talikorterid.

I.

Paljud suvised siristajad ja sumisejad, nagu rohutirtsud ja liblikad, surevad sügisel. Nende munadest ja tõukudest arenevad kevadel uued järeltulijad. Paljud laululinnud lendavad talveks soojale maale.

Esimeste öökülmade tulekul algab loomadel, kes talveks siia jäävad, suur kolimine talikorterisse. Muresid on kõigil rohkesti. Kõik putukad, loomad ja linnud hakkavad talve vastu valmistuma.

Suurte hallade tulekul täitub konnade väike süda hirmuga. Ja uni hakkab neid vaevama. Uniselt sulpsavad nad vette ja poevad sügavale põhja, kus on hästi palju muda. Seal nad uinuvad ja sinna nad jäävad, kuni kevadel soojad päikesekiired nad uuesti äratavad.

Kõdunenud kännu all puhkavad keras rästikud,

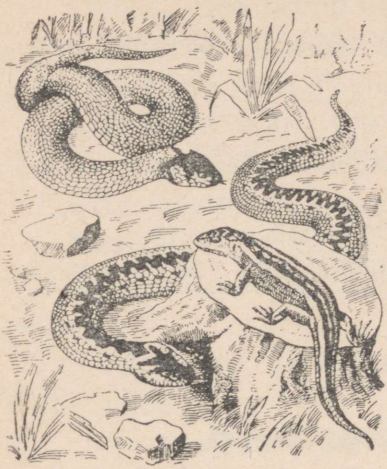

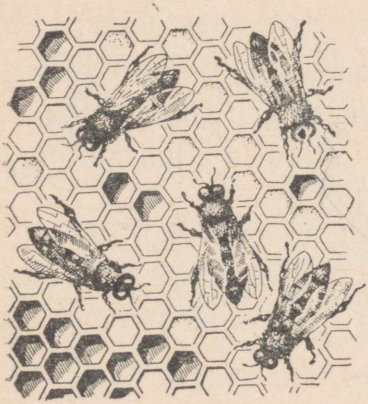

nastikud ja sisalikud. Soojema ilmaga nad veel liigutavad end, kuid oma talikorterist nad enam välja ei tule.

Suured ja väikesed põrnikad, sitikad ja tõugud leiavad talikorteri koorepragudes või kõdunevate lehtede all. Mõned kaevuvad sügavale maasse või poevad kivide ja palkide alla.

Äkki leidsid mesilased, et osa mett on liiga vedel ega kõlba talveks. Nüüd kannavad nad mett tilkade kaupa lennuaugule ja kuivatavad seal. Hiljem suletakse lennuaugud, kõik praod täidetakse vahaga. Talve tulekul kogunevad kõik mesilased ema ümber kobarasse. Seal nad nüüd ripuvad uniselt. Kel hakkab külm, see ronib sügavamale sooja otsima. Jõudu kosutatakse meega.

Sipelgad kolivad ülemistest majakordadest alumistesse, kuhu külm ligi ei pääse. Seal suruvad nad endid hunnikusse kokku. Uksed ja aknad on kõvasti suletud.

Külma tulekul lähevad nahkhiired puutüvesse või pööningule. Sinna koguneb neid kümnete kaupa kobarasse nagu mesilasi tarus. Seal nad ripuvad pea alaspidi. Ja magavad kevadeni.

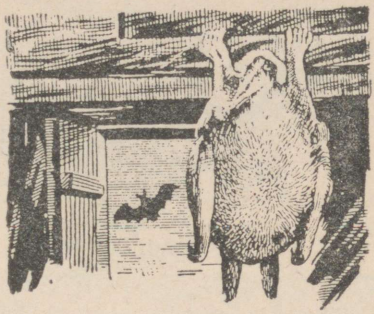

II.

Ühel hommikul, kui puudelt lehti maha langeb, ärkab siil oma suvises pesas. «Prr . . . külm . . .,» lõdiseb ta. «Vaja hakata talveks pesa valmistama.»

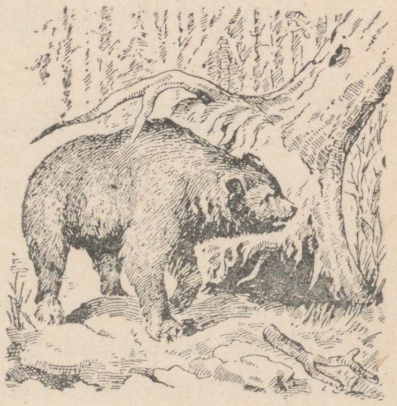

Paks põõsas ja pehme samblakiht on nagu loodud siili jaoks. Ta asub kiiresti kaapima ja varsti on sambla sees tore koobas valmis. Nüüd veereb ta tagasi lagedale. Siis äkki — oh imet! — hakkab ta püherdama nagu hobune. Mis nüüd siis on? Ei midagi. Seljas on tal aga terve koorem puulehti. Need tassib ta oma pessa ja valmistab nii enesele sooja aseme. Siis ühel õhtul tõmbabki siil enese pesas hoolikalt kerra ja uinub talveunne.

Kui kõik väiksemad loomad on juba talveunne suikunud, tuleb karu alles suvistelt jahimaadelt. Kaua hulgub

ta metsas, otsides endale sobivat talikorterit. Juba sajab esimest lund. Mesikäpp ronib siis tormiga väljakistud puu juurte alla. Talvel sajab karu peale lumi ja moodustab aegamisi päris külmakindla koopa. Liikumatult lamab karu seal all, käpp suus. Kevadtalvel pöörab ta teise külje, et teha veel väikest uinakut.

Üksnes hundil ei ole kodu. Pakastel öödel hulgub ta ringi ja otsib ulgudes saaki.

L e n n u a u k — ava mesipuul, kust mesilased sisse ja välja käivad; t a r u — mesipuu, mesilaspere elamisruum; s u i k u m a — uinuma.

Jutusta:

1. Kuidas valmistuvad talveks putukad ja metsloomad?
2. Nimeta veel loomi, kes talvitavad!
3. Kus oled näinud väikeste loomakeste talikortereid?

Kuidas kalad talvitavad.

Pakane on katnud tiigid, jõed ja järved paksu jääkaanega. Ainult jääaugust alla vaadates on näha vaikset läbipaistvat vett.

Talvises jões on hämar ja vaikne. Päike ei tungi vette, liiv ei sära, veetaimed ei õitse... Jõepõhja küngaste ja orgude sügavas vaikuses seisavad kalad liikumatult. Nad asuvad seal suurte parvedena, kõigil pead pööratud ühele poole. Nad ei liiguta ei uimi ega saba. Ainult lõpused kerkivad veidi-veidi: nad hingavad. Juba sügisel kogunevad kalad parvedesse ja valivad välja talvituspaigad.

Suvel kolab jämeda peaga säga aeglaselt kõige süga-

vamates kohtades, liigutab pikki vurre ja otsib auku või hauda, mis oleks sügavam ja avaram. Ta armastab niisugustes aukudes magada. Päeval magab ja öösel läheb jahile: haarab kalakese, rapsab vähi või sööb konna ära. Kuid talvel lamab ta augus täiesti liikumatult.

Lai lapergune latikas kerkib enne talvitamist, niipea kui kaldaäärtes tekib esimene jää, ruttu veepinnale, viskub küljeli ja lamab nõnda mõned minutid nagu hüvasti jättes valguse ja õhuga. Siis aga sööstab ta ülepeakaela sügavusse ja laskub põhja. Latikad lamavad ridadena nagu puuhalud riidas, täiesti liikumatult.

Karpkalad valivad pehme põhja ja poevad mudasse. Mõnikord otsivad üles pehme augu ja heidavad sellesse terve parvena.

Lõbus vilgas ahven armastab kive ja põhjalangenud poolmädanenud puid. End tihedasti üksteise vastu surudes uinuvad ahvenad niisugustes kohtades kogu talveks.

Ablas haug magab halvasti. Ta hiilib mööda jõge ja kugistab uniseid kalu. Kuid temagi liigutused on aeglased, mitte niisugused nagu suvel, millal ta välguna tormab saagi kallale.

Ainult luts üksi liigub kogu talve elavalt ja lõbusalt mööda jõge. Vilkalt ujub ta magavate kalaparvede vahel, otsib ja kugistab noori uniseid kalapoegi.

Kuid aeg läheneb kevadele, päike ajab jää ära ja piilub jõkke. Kalad ärkavad ja hakkavad lõpuseid täis puhudes ujuma ... Aga luts ei aja enam neid taga. Ta on loid, poolunine ja hakkab otsima kohta uinakuks. Poeb kivi või kännujuurika alla ja uinub nagu surnu kogu suveks, kuni pakase tulekuni.

1. Missuguseid kalu sa tunned?
2. Kuidas erineb luts oma eluviisidelt teistest kaladest?
3. Kirjelda, kuidas elavad kalad talvel!
4. Millal nad uinuvad talveunne ja millal nad ärkavad?

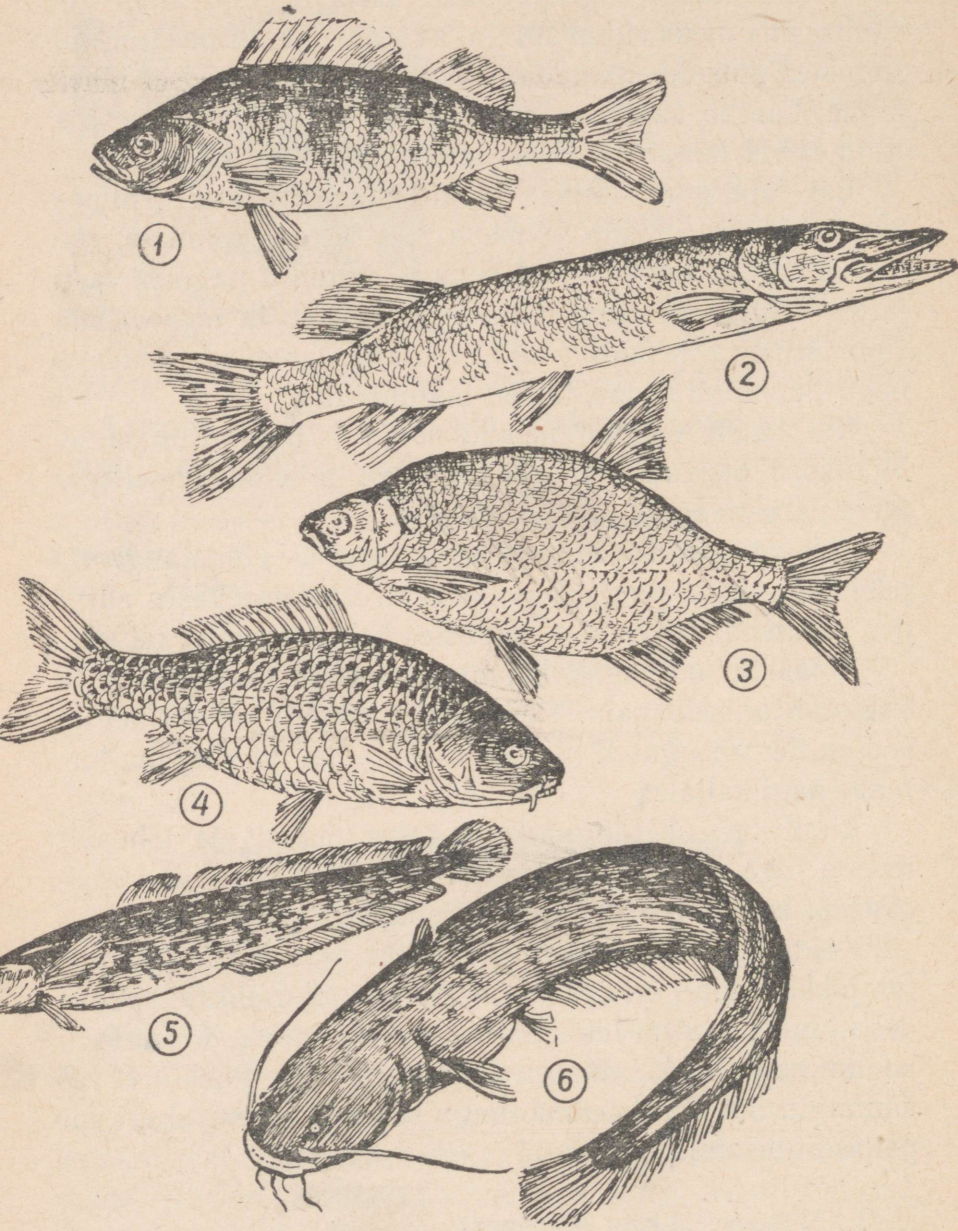

Kalad.
1 — ahven; 2 — haug; 3 — latikas; 4 — karp; 5 — luts; 6 — säga;

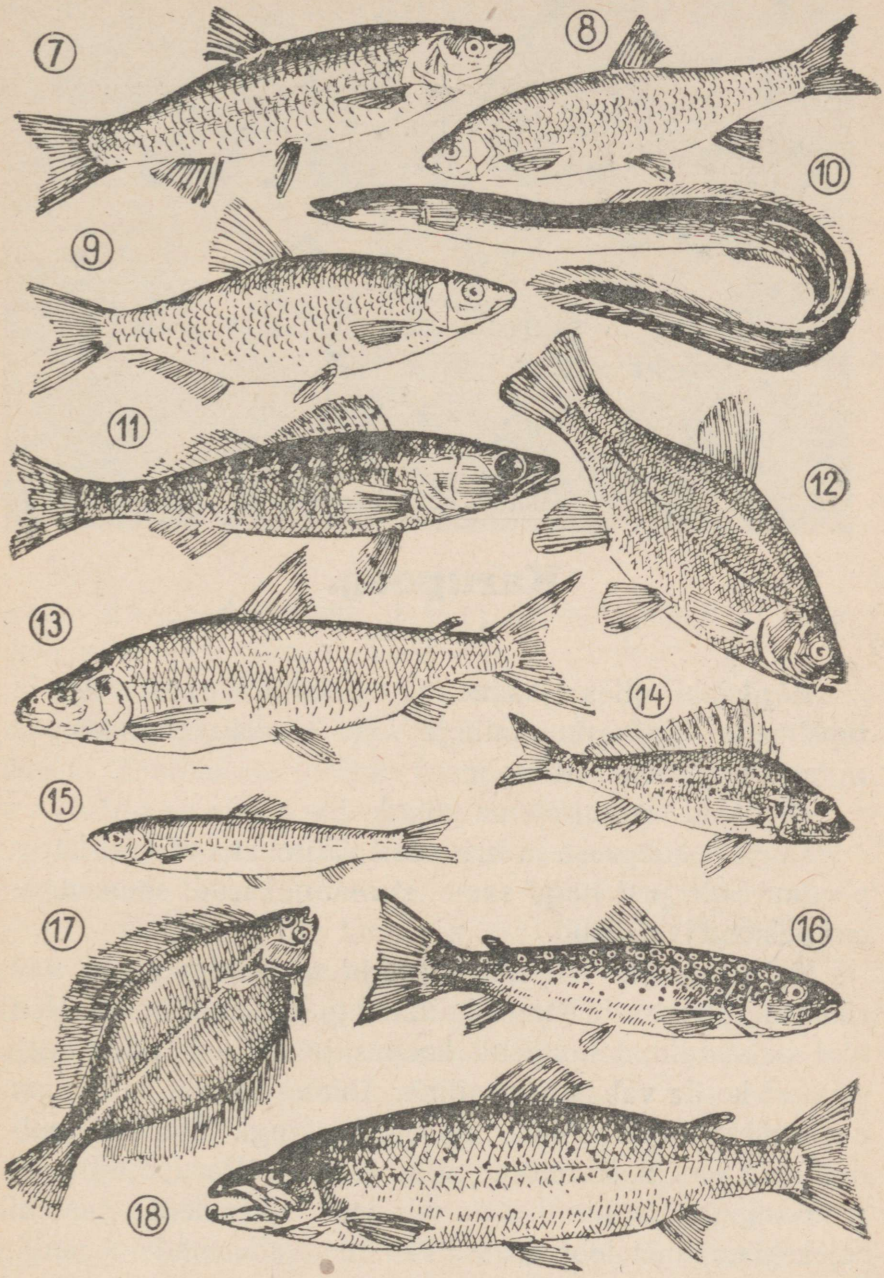

7 — turb; 8 — säinas; 9 — vimb; 10 — angerjas; 11 — koha; 12 — linask; 13 — siig; 14 — kiisk; 15 — räim; 16 — forell; 17 — lest; 18 — lõhi.

Kalad.

Rahvalaul.

Jõekene, sa järvekene,
kallis kalarannakene!
Palju on kalu jõessa:
havid pikad, pead jämedad,
lõhed laiad, laugud otsas,
siiad suured, seljad mustad,
lutsu küljed loogelised,
kiisa küljed kilbilised,
ahvenad, harjas terava.

1. Leia tabelil rahvalaulus nimetatud kalad ja kirjelda neid!

Karupoeg.

K. Paustovski.

Kord jahil olles ajasime me emakaru koopast välja ja tapsime ta. Liginesime talle ja äkki kuulsime, et koopas nutab keegi. Sõber ütles:

«Peaksid vististi olema pojad . . .»

Ta ronis koopasse ja tiris sealt välja kaks väikest karupoega. Noh, just nagu sametist mängukarud, samasugused pehmed ja paksud.

Kui karupojad nägid päikest ja metsa, muutusid nad rõõmsaks, hakkasid lumes hullama ja kukerpallitama. Nad olid ju sündinud lume all koopas ja sattusid nüüd alles esimest korda vabasse maailma. Inimesi nägid karupojad ka esimest korda ega kartnud neid sugugi. Emakaru polnud neid veel õpetanud inimesi kartma. Karupojad haarasid käppadega kinni meie viltidest ja kasukaist, justkui polekski nad metsloomad, vaid kõige tavalisemad õuepenid.

Ma võtsin mõlemad karupojad sülle ja peitsin põue. Teised jahimehed sidusid tapetud karuema käpad kokku,

asetasid käppade vahele jämeda kaika, upitasid ta õlgadele ja nõnda läksime metsast välja.

Külas võtsid jahikaaslased ühe karupoja endale, teise aga tõin hurtsikusse vanataadi juurde, kuhu ma jäin ööseks. Taadikesele meeldis karupoeg üpris:

«Nüüd on meilgi eidega lõbu laialt.»

Me valasime mesikäpakesele piima panni peale ja asetasime selle keset tuba. Karupojake käis kaua aega ümberringi, puristas, pistis koonu piima sisse ja lõpuks ajas kõik ümber. Seni oli ta ju ainult imenud oma ema järelt ja loomulikult ei osanud pannilt juua. Siis valasime uuesti piima pannile. Ma istusin põrandale ja pistsin sõrme piima sisse. Karupojake vaatas sõrme ja hakkas siis seda lakkuma, see maitses talle, sõrm oli üleni piimane. Mesikäpake tõmbas sõrme üleni suhu, hakkas imema ja ühtaegu ka piima lakkuma. Tasakesi võtsin ma karupojakeselt sõrme ära, tema aga oli lakkumise juba ära õppinud ja jätkas piima joomist, puristades naljakalt ja tekitades mulle.

Kui mesikäpake oli isu täis joonud, heitis ta sooja ahju äärde pikali ja uinus.

Me sõime õhtust ja heitsime samuti magama.

Öösel ärkasin ma järsku suure nutu peale. Ei suutnud kohe taibata, kes nuttis. Süütasin küünla ja nägin: karupojuke ei maga, käib mööda põrandat ja nutab haledasti nagu laps täiest kõrist. Ta oli ärganud, ahjukülg oli külmaks läinud, ta külmetas. Ka hütis oli külm ning pime. Karupojake kartis ja hakkaski nutma. Mis temaga peale hakata?

Ma tõusin üles. Panin puid ahju, süütasin tule, valasin piima pannile. Karupoeg sõi kõhu täis ja heitis magama. Mina heitsin ka. Vaevalt sain uinuda, kui kuulsin, et karupojake jälle nutab. Tõusin uuesti üles, süütasin küünla, istusin ahjuveerele ja ütlesin:

«Mis sa, mesikäpake, nutad? Mis sul viga on?»

Ja mesikäpake justkui oleks mõistnud, mis temaga räägitakse. Ta jooksis minu juurde, haaras käppadega mu jala ümbert kinni ja ronis ülespoole.

«Noh,» ütlesin talle, «eks siis heidame koos magama, kui sa üksinda kardad.»

Tõstsin ta üles, asetasin enda kõrvale ja katsin kasukaga kinni. Korraga tunnen: karupojake võtab minu käe oma käppade vahele ja tirib enda poole. Sikutab, haarab mu sõrme suhu ja hakkab imema nagu lutti.

«Ai sa kelm,» mõtlesin ma, «pisike lollike! Noh, ime, ime terviseks, ainult maga, ära nuta!»

Nii me uinusimegi koos üsna raskesti, nõnda et hommikul sai taat meid suure vaevaga jalule.

1. Miks ei kartnud karupojad inimesi?
2. Mida sõi karupoeg?
3. Miks hakkas karupoeg nutma?
4. Kuidas rahustas jahimees karupoega?

Hundid käivad hulgakesi,
karud kahe-kolmekesi.

Ülesanne.

Jätka muinasjutu koostamist ja leia sellele pealkiri:

Metsas oli tühi majake. Sinna jooksis . . . . ja küsis: « . . . .

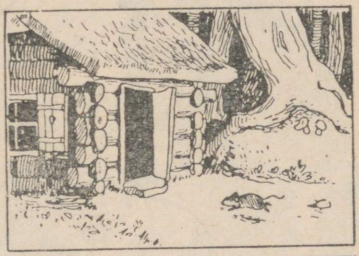

Ka oravale meeldis väike majake. Temagi . . . .

«Tokk-tokk-tokk!» klopib jänku uksele: « . . . .

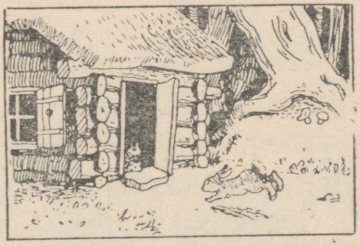

Ühel päeval hiilis maja juurde . . . .

Hirmunult lahkusid . . . .

Siis aga tuli . . . .
Nüüd asusid sõbrad jälle . . . .

Lindude ja loomade sõda.

E. Särgava muinasjutt.

I.

Karu oli saanud metsast noore põdra kätte ja tahtis selle risuhunniku alla peita, et pärastpoole oleks sealt pehmet rooga võtta. Risuhunnikust tuli aga pisike risulinnuke välja ja hakkas karu paluma:

«Kulla pai onuke, ära lõhu risuhunnikut: mul on siin pisike pesake ja pesas pisikesed põrmukesed pojukesed! Ära lõhu! Ära lõhu!»

Ta hüppas ühelt oksalt teisele ja siutsus haledasti.

«Pea suu!» urises karu. «Sina ja sinu pesa! Mis on sinust ja sinu poegadest kasu! Korista nad siit eest ära!»

«Kulla onuke,» palus risulind edasi, «ma olen küll pisike, aga eks natuke ole ikka minustki kasu!»

«Vait!» kisendas vihane karu. «See, mis ma ütlesin, on sulatõsi: ei sinust, su sugulasist ega ühestki linnust ole pisematki kasu. Kärbsepüüdjad, sääsesööjad, parmupiinajad olete kõik!»

Karu kära oli hunt kuulnud ja sinna jooksnud.

Ka öökull ja kaaren olid kisa peale ligi lennanud. Öökullile läks see õige südamesse, mis karu rääkis.

«Ohoo!» hüüdis ta jämeda häälega. «Pole veel asi nõnda hull! Ohoo! ohoo! või meist pole kasu?» Enam ei saanud ta rääkida, kui kaaren sõna võttis ja ütles:

«Krants, krants! Krants on vanakaru. Või teotama! Ülekohtused loomad! Meist on maa peal tuhat korda enam kasu kui teist!» ja ta kisendas seda nõnda valjusti, et mets kajas.

II.

Rebane oli riidu kuulnud; määr, ilves, tõhk — kõik olid ligi kogunenud.

Aga ka vares, rähn, peoleo ja kotkas seisid ümberringi puude otsas ja kuulasid pealt.

«Vaat! Ei saa! Ei saa ega saa saamagi, et risulinnu pesa ära lõhute!» vaakus vares. «Viige oma põdrapoeg kuhu tahes!»

«See on hirmus ülekohus,» vihastas tõhk, «sihukese pärast peab meie aus onu heast toidust ilma jääma!»

«Ja oma väsinud liikmeid veel vaevama,» lisas rebane juurde.

«Lõhu pesa ära!» õrritas tõhk. «Kui nõu ei aita, aitab jõud!»

«Pea suu!» hüüdis peoleo.

«Trr! . . . Ei tohi!» laskis rähn sekka.

«Sõda, sõda, sõda!» kisendas vares täiest kõrist. Teised linnud võtsid nõu vastu ja kuulutasid metsloomadele sõja.

«Olgu!» möirgas karu ja pühkis higi laubalt.

«Homme tulge Kõrgerabale välja, siis hakkame pihta!»

«Olgu!» karjusid teised loomad — ja sõda oli kuulutatud.

Linnud lendasid kõrge kuuse otsa nõu pidama; loomad läksid karu koopasse asju arutama.

III.

Kurvalt istusid linnud kuuse otsas.

«Oli ikka natuke ettevaatamatu,» arvas kurg, «et kohe varesele järele karjusime. Ega nende meeste vastu palju saa; need on õppinud kiskuma!»

Arvati siia ja sinna, aga midagi ei teatud ette võtta, mille läbi võit lindudele oleks võinud jääda.

«Päästsin korra mesilase elu, kui ta jõkke oli kukkunud,» ütles meokas, «ja ta lubas mulle abiks olla, kui mul häda käes on. Ehk teaks tema nüüd head nõu anda!»

«Õige, väga õige!» vastasid linnud. «Sa mine räägi sellest mesilasele! Aga meie peaksime piiluri ka välja saatma, kes salaja pealt kuulaks, mis aru metsloomad peavad,» arvasid mõned.

Kägu võttis selle ameti enda peale.

Natukese aja pärast tuli kägu tagasi. Ka meokas oma mesilasega oli sinna jõudnud.

«Noh, mis head või paha kuulda?» küsisid linnud, kui kägu tagasi oli tulnud.

«Asjalugu on järgmine,» seletas kukulind, «nad pidasid karu koopas aru, kuidas sõdida, ja jäid järgmise otsuse juurde: karu hakkab ninameheks, teised on sõdurid, aga rebane seisab kõrgemal kohal ja hoiab saba võidumärgiks ülal. Kui saba tõuseb, siis on võit nende pool, aga kui saba langeb, siis on häda käes, siis on vaja jalgadele tuld anda, et eluga pääseda!»

Niipea kui mesilane karu nime kuulis, sai ta hirmus vihaseks ja ütles: «Küll ma sellele mesikäpale näitan, või tema tahab ninamees olla! Sõbrad!» hüüdis ta lindudele, «lähme aga kartmata sõtta! Küll ma muretsen, et rebase saba maha langeb!»

IV.

Teisel päeval olid vaenlaste väed koos. Sõja kohaks oli Kõrgeraba. Mõlemalt poolt olid tulnud kõik, kes pidid tulema.

«Kas olete valmis?» kisendas karu.

«Valmis!» hüüdsid linnud.

«Kas mesilane on siin?» küsis öökull tasa.

«Siin, siin,» sosistas meokas.

Suure müra ja käraga tormasid loomad lindude poole. Rebane oli kõrge kännu otsa roninud, silmad suureks ajanud ja saba hästi selga tõstnud.

Korraga lendab mesilane viuu! rebase juurde ja annab talle vops! oma terava nõelaga just nina pihta! Tuld tuleb rebasel valu pärast silmist. Ta kargab kännu otsast maha ja saba on üsna maas.

«Häda! Mehed-vennad, häda!» kisendab jänes, kes hoolega rebase saba oli vahtinud. «Rebase saba on üsna maas.»

Mehed-vennad vaatavad selja taha . . . Rebane jookseb, kaapab korra ühe, korra teise käpaga nina. — Ja saba? Saba jookseb mööda maad!

«Häda!» kisendavad loomad ja pistavad kõik jooksu. Linnud kihutavad takka järele ja ajavad nad kus seda ja teist.

Loomade häbi oli suur. Nad ei tohtinud oma silmi enam lindudele näidata.

Öökullil on sellest võidust veel praegugi heameel ja tänapäevani kisendab ta öösel uhkesti:

«Ohoo, ohoo!» nii et mets kajab.

M ä ä r — mäger; t õ h k — tuhkur; m e o k a s — metstuvi.

1. Millest tekkis loomade ja lindude tüli?
2. Mispärast oli mesilane vihane, kui kuulis karu nime?
3. Miks tuli mesilane meokale appi?
4. Kuidas võitsid linnud?

Ülekohus ei seisa kotis.
Karu on kõige kangem,
rebane on kõige kavalam.

RAHVUSVAHELINE NAISTEPÄEV

Emasüda.

L. Koidula.

Üks paigake siin ilmas on,
kus varjul truudus, arm ja õnn;
kõik, mis nii harv siin ilma peal,
on pelgupaiga leidnud seal.

Kas emasüdant tunned sa?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
su õnnetusest osa saab!

Kingitus emale.

G. Karpenko.

Miša vanem vend Aljoša juba töötab, Miša õpib esimeses klassis. Kuid ema kutsub neid mõlemaid ühtemoodi: «poisid».

Ema äratab nad hommikul:

«Aeg on tõusta, poisid, aeg on tõusta!»

Vanem vend tõuseb kohe, aga Miša pikutab veel.

«Noh, tõuse,» ütleb Aljoša, «muidu ma pritsin sulle külma vett.»

Miša — krapsti! peadpidi padja alla.

«Mis sa nüüd veega!» ütleb ema. «Ta on meil ju alles väike.»

«Noh, las magab siis, kui on väike, ma hakkan üksinda võimlema. Üks, kaks!»

Miša hüppab tasakesi voodist välja ja hakkab koos Aljošaga ka — üks, kaks! Käed üles, käed kõrvale.

Miša ja Aljoša lahkuvad koos, lähevad koos väravani, siis aga kumbki eri poole. Miša kool on paremal, see on kodunt nähtav, aga Aljoša läheb metroosse. See on täiesti teisel pool.

Nii oli tänagi — läksid kuni väravani ja Aljoša sõnas:

«Ma tulen täna veidi varem, sa ära jookse kuhugi, mul on sind vaja.»

«Mispärast?»

«See on saladus,» vastas Aljoša ja läks ära.

Miša tuli koolist, sõi kiiresti lõunat ja — õue. Mis saladus see Aljošal ometi võiks olla? Nägi Aljošat ja läks talle joostes vastu:

«Anna saladus siia!»

«Õige mul «anna!»! Mitte midagi ei anna ma sulle. Oota, ma lõunastan, siis läheme koos sinuga ... Mille järele? Saladuse järele.»

Miša ootas ja ootas, ei suutnud kannatada, jooksis koju. Tahtis parajasti uksele koputada, kuid uks avanes ise ja Aljoša astus uksest välja:

«Kas ei jõudnud oodata? Noh, läki. Kuhu? Ärisse.»

«Ta tahab mulle midagi osta,» mõtles Miša.

Mindi ärisse. Aljoša küsib:

«Noh, mis me siis ostame?»

«Aga mina mõistatasin, mõistatasin jah — sa ostad mulle jalgratta! Kui me tulime, siis ma juba mõistatasin,» ütles Miša.

«Ehee, ei, veli! Jalgratta ostan ma sulle suveks, kui teise klassi saad. Ma küsin sult: mis me emale ostame?

Homme on kaheksas märts, kas sa oled unustanud? Ostame kingituse üheskoos.»

«Ostame,» ütles Miša.

Nad valisid kingitust kaua.

On tarvis, et see emale meeldiks, et ema tunneks sellest rõõmu.

Lõpuks valiti tass ja sellel olid peal marjad, justkui päris marjad.

Väga ilus tass, kuid sellesse on tarvis midagi panna. Osteti kompvekke, pandi sisse. Veel osteti väike jänku, mis Mišale meeldis. Toodi koju ja kõik peideti ära.

Hommikul läks Aljoša ära ja ütles Mišale:

«Sa ära enne õhtut lobise, kingime koos. Eks?»

Kui Miša tuli koolist, ei olnud ema kodus. Miša ronis kappi kingitust vaatama. Tahtis ainult paberi lahti harutada. Pakike libises tal kuidagi käest, kukkus põrandale ja selles kolises midagi.

Miša hüppas kiiresti toolilt maha ja harutas paberi lahti, sees olid kompvekid ja — killud!

Miša hakkas kilde kokku korjama, ise aga nuttis. Ta ei kuulnudki, kui uks avanes ja ema tuppa tuli. Kuulis ainult, kuidas ta küsis:

«Mis sina siin teed?»

Miša hakkas veel ägedamini nutma ja jutustas kogu saladuse ära.

Pärast käisid nad koos emaga ärist tassi ostmas.

Kui Aljoša tuli koju, siis Miša ei nutnud enam, vaid aitas emal pirukat küpsetada; meisterdas taignast lindu.

Aljoša hakkas emale kingitust üle andma ja ütles:

«See on meie kahe poolt. Minult ja Mišalt.»

Ema harutas paberi lahti ja selles oli ilus tass. Ainult sel polnud peal marjad, vaid oksakesed ja lillekesed. Aljoša vaatas Mišale otsa . . .

Aga Miša peitis end ema selja taha.

1. Kirjelda Aljošat ja Mišat!
2. Missugune päev lähenes?
3. Mille ostsid poisid emale kingituseks?
4. Missugune pidi olema kingitus emale?
5. Kas vend märkas, et Miša oli tassi purustanud? Millest see selgub?
6. Miks Miša peitis end ema selja taha?

Eidekene, hellakene.

Rahvalaul.

Eidekene, hellakene,
ole terve hoidemasta!
Kuis sa minda kasvatasid,
kasvatasid, kallistasid.

Üles tõstsid, hüpatasid,
maha panid, mängitasid,
süles hoidsid süüessagi,
käe pealla käiessagi,
rüpes rukki lõikessagi!

Viisid põlles põllu peale,
panid parmaste vahele,
sületäie keske'elle,
et ei tulnud tuuli peale
ega veernud vihmahoogu.

Parmas — lõigatud vilja hunnik.

1. Miks ema võttis lapse igasuguse ilmaga töö juurde kaasa?
2. Kuhu viiakse nüüd lapsed, kui vanemad lähevad tööle?
3. Kuidas meil, Nõukogudemaal, hoolitsetakse väikeste laste eest?

See on minu ema.

J. Taits.

I.

8. märtsil tõusis Vitja meelega varem, et tervitada ema püha puhul. Aga ema oli juba läinud tööle — kuduma.

Vitja oli kunagi olnud kudumisosakonnas ja näinud, kuidas ema töötab. Ema seisab kudumismasinate juures. Masinate peal on suured niidirullid. Niidid võnguvad pidevalt nagu pillikeeled. Ema vaatab neid hoolega. Kui mõni niidike katkeb, siis sõlmib ema selle ruttu erilise sõlmega, mida pole nähagi.

«Tervitan teda hiljem,» mõtles Vitja ja läks kooli.

Koolis õnnitles ta klassijuhatajat. See tänas ja hakkas hinnetevihikuid jagama. Vitja võttis vihiku vastu raske südamega. Kartusega avas ta õhukese raamatu. Nii oligi! Ainult kolmed ja vene keeles suur punane kaks. Vitja langetas pea.

Klassijuhataja ütles: «Vaja pingutada, Vitja!»

II.

Pärast tunde viskas Vitja koolikoti üle õla ja läks vilistades koju. Ta sammus väga aeglaselt. Iga vaateakna juures seisatas. Ta tahtis kohtumist emaga edasi lükata. Vitja ema oli nõudlik, peaaegu vali naine.

Lõpuks jõudis ta siiski koju. Ema tervitas teda sõbralikult.

«Tere, Vitja! Miks sa naistepäeva puhul ema ei tervita?»

«Tervitan!» vastas Vitja tusaselt.

«Tänan! Miks sa siis nii kurb oled?»

«Niisama! Klassijuhataja pani mulle ebaõiged hinded.»

Vitja soris kaua koolikotis. Lõpuks ulatas emale vihiku. Ema vaatas valjult pojale.

«Kuidas on, Viktor, kas sina mõtled kogu aasta liugu lasta kolmedel ja kahtedel?»

«E-e-ei!» vastas Vitja.

«Sa teotad meie perekonna nime!» sõnas ema valjult.

See miskipärast haavas Vitjat kõige rohkem.

«Ära räägi nii,» ütles ta, «muidu lähen ära.»

Ja haavunud Vitja ei mõelnud kaua. Ta tormas toast välja, võttis nagilt palitu ja mütsi ning jooksis tänavale.

III.

Vitja läks, kuhu jalad viisid. Ta sattus kultuuri- ja puhkeparki. Keset parki oli suur vineerist tahvel, kuhu oli kirjutatud «Meie rajooni parimad töötajad».

Vitja läks tahvli juurde. Seal oli palju fotosid. Äkki näis Vitjale, et näeb tuttavat nägu. Suured valjud silmad, kokkutõmbunud kulmud, pearätt. Väga sarnane emaga! Vitja vaatas tähelepanelikult. Muidugi ema! Alla oli kirjutatud «Tekstiilikombinaadi parim kuduja Jevdokia Jerošina».

Keegi möödamineja peatus tahvli juures ja hakkas fotosid vaatama. Vitja ei suutnud tagasi hoida ja ütles:

«Näete . . . Jevdokia Jerošina . . . See on minu ema . . .»

«Jaa?»

Mööduja vaatas Vitjale.

«Õigus! Sarnane! Tubli poiss, soovin õnne!»

«Mille poolest olen mina tubli? Minu ema on tubli,» mõtles Vitja.

Ta seisis seal kaua. Ja iga kord, kui keegi seal peatus, ütles ta:

«See on minu ema!»

Ja iga kord inimesed naeratasid talle ja soovisid õnne. Pimenes. Vitja läks koju.

«Kahtede omanik ilmus siis juba?» küsis ema.

«Ilmus!» vastas Vitja. Vaikis viivu, siis ütles: «Ema, kas sa oled näinud?»

«Keda?»

Vitja selgitas: «Parimat kudujat Jevdokia Jerošinat Tekstiilikombinaadist!»

«Kus?» hüüdis ema.

«Seal, pargis! Lähme!»

Ta sundis ema riietuma ja nad läksid. Oli juba pime. Autahvlit rajooni parimate inimestega valgustasid heledad prožektorid. Vitja vaatas kaua kord ema, kord foto peale, võttis siis emal käest kinni ja ütles tasa:

«Ema, sa ära mõtle nii ... Ma ei teota nime ... ma parandan ... Küllap näed!»

«Hea küll, poeg!»

Ema kallistas poega ja liigutas sealjuures sõrmi, nagu seoks ta kudumissõlmega nähtamatut niiti.

1. Miks austati Vitja ema?
2. Mida Vitja tõotas emale?
3. Millistel tööaladel veel töötavad nõukogude naised?

Hälli ääres.

Väsinuks end päike jooksis, ütleb:
Eks sest saa!
Paneb sängis silmad kinni,
heidab hingama.
Äiu, äiu, hellake,
uinu ka
magama,
suureks sirgud üle öö.

Laulab laanes lehelindu, laulab:
Liirila!
Kui ei lehed enam liigu,
heidan maha ma.
Äiu, äiu, hellake,
uinu ka
magama,
suureks sirgud üle öö.

Pilvist pilkab kuu ja paistab
hõbepalgila,
nüüd on tukus, nüüd on lukus
terve ilmamaa.
Äiu, äiu, hellake,
uinu ka
magama,
suureks sirgud üle öö.

KEVAD

Lumivalguke.

I.

Elasid maailmas eit ja taat. Elasid hästi, kuid üks mure vaevas neid: neil polnud lapsi. Vanakesed kurvastasid väga, et neil tuleb vanast peast olla üksinda, kuid parata polnud midagi. Ainukeseks rõõmuks oli see, et võõrad lapsed käisid neid lohutamas.

Kord talvel istusid eite-taati akna all ja vaatasid, kuidas lapsed tänaval lumes mängisid. Lumi oli alles värskelt sadanud, valge ja pehme. Lapsed lõpetasid hullamise ja hakkasid lumest memme tegema.

Taat ütleb:

«Mis sa arvad, eit, kui läheksime meiegi tänavale ja teeksime lumememme.»

«Läki pealegi vanas eas lõbutsema. Ainult milleks memme? Teeme parem enesele lumest lapse.»

«Tõsi mis tõsi,» ütles taat, võttis varnast mütsi ja läks tänavale.

II.

Hakkasid meie vanad lumest last voolima. Tegid keha kõigi käte ja jalgadega, asetasid otsa ümmarguse lumepalli ja voolisid sellest peakese.

«Mis teie seal teete?» hõikab keegi möödamineja.

«Aga eks sa ise näe: Lumivalgukest», ütlesid vanad ja asusid ise jälle tööle.

Voolisid nina ja lõua, tegid otsaette kaks augukest ja tõmbasid suujoone, kui äkki hakkas tast hoovama soojust. Vaatavad eite-taati: otsaesisel olevad augukesed pilgutavad ja nendest vaatavad välja sinised silmakesed, seejärel naeratavad punased huulekesedki.

Nukk kallutab taadi poole pead just nagu elav ja liigutab käsi ning jalgu lumel just nagu rinnalaps mähkmeis.

Eit värises rõõmust ja hakkas Lumivalgukest kallistama:

«Ah sa, mu kallis Lumivalguke,» ütles eit. Ja jooksis temaga majja.

III.

Lumivalguke ei kasvanud mitte päevadega, vaid tundidega, ja mis päev edasi, seda kaunimaks ta läks. Eite-taati ei jõudnud tema üle küllalt rõõmustada. Ja elu muutus neil kodus rõõmsaks. Tüdrukud tulid külast eide tütrega mängima, ajasid temaga juttu, laulsid talle laule, mängisid temaga igasuguseid mänge, õpetasid temale kõike, mis aga ise oskasid.

Ja Lumivalguke võttis pealegi hõlpsasti õppust: kõike pani ta tähele. Ja talvega kasvas nii suureks nagu mõni teine kolmeteistkümne-aastane. Kõigest sai aru, kõigest kõneles. Aga ise oli valge kui lumi, silmad nagu meelespead, ruuge juuksepalmik vööni. Ainult puna polnud tal põskedes, justkui poleks elavate verd temas üldse olnudki. Ei jõutud teda küllalt imetleda. Eite-taati armastasid teda kõigest hingest.

IV.

Möödus talv. Taevas säras rõõmus päike ja soojendas maad. Mäekülgedel lõi rohi haljendama ja lõoke hakkas lõõritama.

Tütarlapsed-kudruskaelad hakkasid käima mööda küla ja aina laulsid. Aga Lumivalgukesel hakkas millestki kurb.

«Mis sul viga, lapsuke?» küsis eit. «Kas oled haige?»

Aga Lumivalguke vastab talle iga kord:

«Ei ole viga midagi, eideke, ma olen terve.»

Kadus viimne lumi. Puhkesid õide aiad ja aasad, rõkkasid laulu ööbikud ja muud suliskuued ning kogu maailmas muutus elavaks ja rõõmsaks. Aga Lumivalguke hakkas veel enam kurvastama ja aina puges päikese eest varju. Vihma ajal ja hämaras muutus ta rõõmsamaks.

V.

Tuli kevad, jaanipäev jõudis kätte. Külatüdrukud kogunesid hiide peole; tulid Lumivalgukese järele ja hakkasid eite paluma:

«Lase Lumivalguke meiega koos tulla.»

Eit algul ei tahtnud teda lasta, kuid pärast hakkas mõtlema:

«Hüva, las Lumivalguke pealegi lõbutseb,» ja lubas Lumivalgukese koos teistega hiide peole.

Tuldi metsa ja hakati lõbutsema; punuti pärgi, seoti lillekimpusid ja lauldi rõõmsaid laule. Ja kui päike veeres taevaserva taha, tehti peenikestest okstest tuleriit ja süüdati see ning tüdrukud asusid üksteise järel ritta, asetades Lumivalgukese kõige viimaseks.

«Vaata sa,» ütlesid nad, «kuidas meie jookseme, nõnda jookse ka sina meie järel, ära sa aga maha jää!»

Tüdrukud hakkasid üle jaanitule hüppama.

Äkki kohises miski nende taga ja oiati kaeblikult: «Ai!»

Tüdrukud vaatasid ehmunult ringi — pole kedagi. Vaatavad üksteisele otsa ega näe enam Lumivalgukest endi hulgas.

«Ahaa, ta kelm läks kindlasti peitu!» Nad jooksid teda otsima, hõikasid, hüüdsid, kuid ei leidnud kuskilt.

«Kuhu ta küll võis kaduda? Nähtavasti jooksis ta koju,» ütlesid nad ja läksid külasse, kuid Lumivalgukest polnud ka külas.

Otsiti teda teisel päeval ja kolmandalgi, käidi sammsammult läbi kogu hiis, põõsas põõsa järel, puu puu järel: ei jälgegi Lumivalgukesest.

Kaua kurvastasid eite-taati ja nutsid oma tütrekest taga.

Kuhu kadus siis Lumivalguke?

Kas viis kuri metsloom ta sügavasse metsa või röövlid kaugele mere taha? Ei, ei kuri metsloom viinud teda sügavasse metsa ega röövlid kaugele mere taha. Kui Lumivalguke jooksis sõprade järel ja hüppas üle tule, tõusis ta äkki üles kerge auruna, muutus kergeks pilvekeseks ja lendas taeva kõrgustesse.

R u u g e — tumekollane; h i i s — metsatukk.

1. Loe ridu, kus kirjeldatakse, kuidas lumest nukk muutus tütarlapseks, missugune ta oli ja kuidas eit ja taat hakkasid teda armastama.

2. Koosta jutustuse plaan ja jutusta kogu muinasjutt plaani järgi!

3. Mis selles muinasjutus on tõde ja mis väljamõeldis?

Karvatopp.

K. Paustovski.

I.

Lapsepõlves elas mul kodus taltsas siil. Kui lapsed teda silitasid, tõmbas ta okkad vastu selga ja muutus täiesti pehmeks. Sellepärast kutsusime teda Karvatopiks.

Kui Karvatopil oli kõht tühi, jooksis ta minu järel nagu koer. Seejuures puhkis ta, turtsus ja kui toitu nõudis, hammustas mind jalast.

Suvel võtsin ma Karvatopi endaga kaasa aeda jalutama. Ta jooksis mööda teid, püüdis noori konni, põrnikaid, tigusid ja sõi neid isukalt.

Kord talvel kavatsesin ma minna mäele kelgutama, aga sõpru polnud õues. Ma otsustasin Karvatopi kaasa võtta. Muretsesin karbi, tegin heintest aseme ja panin siili sinna sisse. Karbikese asetasin kelgule ja jooksin siis tiigi juurde, kus me alati mäest alla liugusime.

Ilm oli ilus: päike paistis, pakane näpistas kõrvu ja nina. See-eest oli aga tuul täiesti vaikinud, nii et küla korstnatest tulev suits ei keerelnud, vaid tungis otse püstiste sammastena üles taevasse.

Ma kelgutasin, kuni isu sai täis, ja vedasin siis kelgu koos siiliga koju.

Järsku tulid teised lapsed vastu, jooksid külasse tapetud hunti vaatama.

Ma asetasin kelgu kiiresti kuuri ja jooksin ka teistele lastele külasse järele. Seal olime ligi õhtuni, vahtisime, kuidas hundilt nahka võeti.

II.

Karvatopp tuli mulle meelde alles teisel päeval. Tormasin kohe kuuri kelgu juurde. Vaatan — minu Karvatopp lamab kokkutõmbunult karbis ega liigutagi end. Kui palju ma teda ka raputasin ja pigistasin, ta ei liigutanud end enam. Ta oli öö jooksul nähtavasti külmunud ja surnud.

Ma jooksin teiste laste juurde ja jutustasin oma õnnetusest. Kurvastasime üheskoos, kuid parata polnud midagi. Otsustasime matta Karvatopi aeda sama karbiga, milles ta oli surnud.

Tuli kevad ja pealegi päikeseline. Kord läksin hommikul aeda, seal on kevadel eriti tore — vindid laulavad, päike paistab, ümberringi on hiiglasuured lombid nagu järved. Astusin ettevaatlikult mööda teerada, et mitte lasta kalossidesse pori. Järsku liigahtas minu ees mulluse lehehunniku all midagi. Ma peatusin. Mis loom see on? Missugune? Mustavate lehtede alt paistis tuttav koonuke ja mustad silmakesed vaatasid minule otse näkku.

Tormasin kohe loomakese juurde. Hetke pärast hoidsin juba Karvatoppi peos, tema aga nuusutas minu sõrmi, turtsus ja toksas mulle peopessa külma ninakese, nõudes ilmselt toitu.

Siinsamas maa peal vedeles väljasulanud karbike heintega, milles Karvatopp oli maganud õnnelikult kogu talve. Ma tõstsin karbikese maast, panin siili sellesse ja tõin ta pidulikult koju.

1. Missuguseks oli siil kodus muutunud?
2. Mida siil sööb?
3. Mis juhtus siiliga sügisel?
4. Millest elab siil talveuinakus viibides?

Kevadelaul.

I. Sikemäe.

Nagu naeratav poisike astub
kevad üle kodumaa.
Lähme armsale sõbrale vastu
rõõmsa lauluga.

Juba saabuvad suvised linnud,
pesakastid leiavad,
meile, meistreile, kiituseks innul
siristavad nad.

Aeg on noppida varaseid lilli,
vesirattaid voolida,
pajust lõigata kõlavat pilli,
aeg on matkata.

Kuldnokad.

A. Kuprin.

I.

Me ootasime kuldnokki. Parandasime vanu kuldnokapuure ja riputasime üles uusi.

Lõpuks 19. märtsi õhtul hõikas keegi: «Vaadake, kuldnokad!»

Ja tõesti, nad istusid kõrgel paplite okstel. Me hakkasime neid loendama: üks, kaks, viis, kümme, viisteist... Sel õhtul kuldnokad ei käratsenud ega askeldanud.

Kaks päeva kogusid kuldnokad nagu jõudu, külastasid ja vaatasid üle möödunud-aastasi tuttavaid paiku.

Siis algas varblaste väljatõstmine pesapuuridest.

Tavaliselt istuvad kuldnokad kahekaupa kõrgel puuride kohal ja nähtavasti lobisevad millestki omavahel muretult, ise aga vahivad ühe silmaga teraselt allapoole.

Varblasel on hirm ja raske olla. Vaevalt-vaevalt pistab ta oma terava noka ümmargusest augukesest välja, kui tõmbub kohe tagasi.

Lõpuks annab nälg end tunda... Varblane saab ainult natuke eemale lennata, kui kuldnokk sööstab kivina alla ja ongi juba oma kodus.

Nüüd on varblase peremehepõlvele lõpp tulnud.

Kuldnokad valvavad pesa kordamööda: üks istub, teine lendab asjatoimetustele.

Kuldnokk tassib pessa igasugust ehituspuru: sammalt, vatti, sulgi, ebemeid, kaltsukesi, õlgi, kuiva rohtu. Pesa ehitab ta väga sügavale, et sinna ei pääseks ligi ei kassi käpp ega pistaks vares sisse oma pikka röövlinokka.

II.

Aga varsti on maagi kuivanud ja lõhnavad kasepungad pakatanud. Küntakse põldu, kaevatakse ja kobestatakse

köögiviljaaedu. Ronib välja palju mitmesuguseid ussikesi, põrnikaid ja röövikuid. Nüüd elab kuldnokk külluses.

Tema toit on nii maa peal kui ka maa sees.

Ja kas teate, kui palju kuldnokk hävitab päeva jooksul igasuguseid puuvilja- ja köögiviljaaiale kahjulikke putukaid, kui arvestada kaalu järgi? Peaaegu niisama palju kui ta ise kaalub.

Kui istute vaikselt ja liigutamata kuskil puuvilja- või köögiviljaaias, siis lendavad teiega harjunud kuldnokad täiesti lähedale.

Tõelist kuldnokalaulu peab kuulama varahommikul, kui roosa koiduvalgus värvib puid.

Õhk on jõudnud alles vaevalt soojeneda, kui kuldnokad istuvad juba kõrgetel okstel ja alustavad oma kontserti.

E b e m e d — kübemekesed, helbekesed.

1. Jutusta, mis teevad kuldnokad pärast kevade saabumist!
2. Kuidas ja millest teevad nad oma pesad?
3. Mida nad söövad?
4. Pane kummalegi pala osale pealkiri!

Kevade tulek kolhoosis.

N. Nezlobin.

Traktorid künnavad kogu päeva ja kogu öö kevadtähtede all, valgustades musta küntud põldu tuledega.

Esilaternad helendavad neil nagu autodel.

Esiteks küntakse üles kaera- ja suvinisupõllud, pärast herne- ja kartulipõld, hiljem aga tatrapõld.

Ristikhein on juba maha külvatud. See külvatakse paljastele, lumest sulanud kohtadele.

Orus hakkasid sulisema kevadveed, käre jõgi läks tagasi oma kallastesse.

Kolhoosikarjad aeti aasadele. Aasad algavad otse küla taga. Esiteks kulgevad need piki jõge, kui jõgi aga pöörde teeb, haljendavad laialt kuni metsani välja.

Karjamaad katab noor lume alt tärganud rohi.

Kirju ja tore kari liigub mööda aasasid edasi.

Külgedel on kaks karjase abilist. Karjane on ees pasuna ja ülipika piitsaga, mis väänleb rohus nagu elus uss.

Musti ja Pitsu jooksevad karja kõrval, keeled ripakil. Lehmad nuusutavad aasatuult ega hakka kohe sööma. Mõni vallatleb ja kargleb; teine on haistnud midagi rohus ja puhub seda kuumade sõõrmetega ning hakkab äkki möirgama.

Siis plaksatab karjase pikk piits nagu püss; Musti ja Pitsu koristavad keeled suhu ja muutuvad erksaks, valmis haukuma. Kuid erutus vaibub iseenesest. Mahlased rohud ärritavad sõõrmeid oma meelõhnaga ja kari hakkab rohtu sööma.

Karjane puhub pasuna puhtaks ja asetab selle huultele.

Musti ja Pitsu heidavad ta kõrvale tukkuma ... Hea on päikese käes!

E r g a s, e r k s a — ärgas, virge; e r u t u s — rahutus.

1. Kirjelda kevadisi töid kolhoosis!
2. Kirjelda kolhoosikarja väljalaskmist!

Mõistatusi.

Rattad on, kuid pole vanker?
Missugune hobune künnab maad, aga heina ei sööʔ

Rahvasõna.

Kuidas põldu harid, nõnda põld sulle tasub.

Traktor.

R. Parve.

Kuidas sõidab põllul traktor?
Traktor sõidab rat-rat-rat!
Pöörab pahupidi traktor
musta mullakamarat.

Traktorile pandud taha
seitse sahka vahedat.
Seitse vagu jätab maha
traktor põllul: rat-rat-rat!

Hiljem külvimasinaga
sõidab traktor: rat-rat-rat!
Külvimasin külvab taga
seemet kuldselt säravat.

Nii kolhoosis põldu teeme
traktoriga — rat-rat-rat!
. . . Tuleb sügis,
ja me sööme
uudseleiba magusat.

V a h e — terav, lõikav.

1. Milliseid töid tehakse põllul traktoriga?

Kevad kutsub adrad põllule ja linnud laulule.

Kuidas linnud pesa teevad.

Toks! Toks! Toks — kõlab kevadel männimetsas. See on ju rähn, kes ehitab oma pesa nagu puusepp. Rähn õõnestab oma tugeva nokaga pehmet puud. Kõik kooretükikesed ja laastud koristab rähn hoolega kokku ja viskab välja. Rähni pojad kasvavad pesa siledal ning kõval põrandal.

Mai lõpus võite kuulda metsas peoleo mahedat ja meeldivat vilet. Peoleo on kuldkollane, tiivad mustad, suurte kollaste täppidega. Nokk on tal punakaspruun.

Oma pesa põimib peoleo taimevartest, sulgedest ja samblast. Peenelt punutud hälli kinnitab peoleo oma kleepiva süljega kõrgele oksta külge. Seal hakkavad kiikuma tema pojad.

Lõoke, hall linnuke valge kõhualusega, tõuseb kevadel kõrgele väljade kohale. Imekaunilt kõlab kõrgusest tema lõbus laul. Lõoke leiab hõreda rohuga kaetud väljal väikese lohu — see ongi tema pesa! Seest vooderdab ta pesa hobusejõhvide, kuiva rohu või peenikeste juurenarmastega. Siia asetab ta oma mullavärvi munad.

Kes on see armas linnuke, kes kevadel nii osavalt lauda või talli uksepilust läbi vilksab? See on pääsuke. Ta valmistab mudast, savist ja sulgedest tassikujulise pesa. Pesa kinnitab ta talapalkide või sarikate külge.

Kaldapääsuke töötab nagu mullatööline. Noka ja jalgadega kaevab ta pika, pika käigu jõekaldasse. See käik on ligi meetri pikkune. Pesa vooderdab ta sulgedega.

Varesed teevad oma pesa kõrge puu latva. Nad koguvad raage ja asetavad need hunnikuna puuokstele — ja pesa ongi valmis. Kui isalind otsib raokest ja lendab sellega pesa poole, jääb emavares ehitust valvama. Siis lendab emavares välja ja isavares jääb pesa juurde.

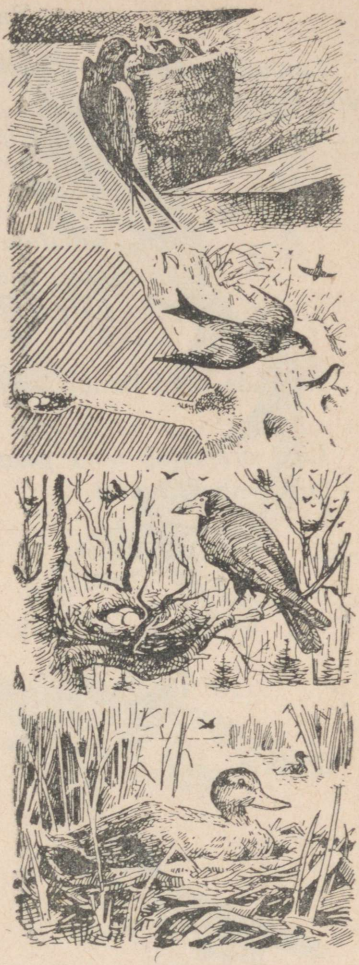

Metspart ja hani ei too kunagi noka vahel õlekõrsi ega puuraage. Nad otsivad vana kõrkjahunniku varjatud kohas vee lähedal. Selle hunniku tallavad nad keskelt lohku ja katavad siis pesa udusulgedega nagu vaibaga.

Jutusta:

1. Kuidas linnud ehitavad endile pesa?
2. Millega toidavad linnud oma poegi?
3. Kus oled näinud nende lindude pesi?

Rahvasõnad:

Laululindudest on esimeste hulgas lõoke, viimasena tuleb ööbik. Selle kohta öeldakse:

Lõoke toob lõunasooja,
pääsuke toob päevasooja,
ööbik, see toob öösooja.
Kiivitaja toob kindatäie,
koovitaja koormatäie,
kurg toob terve kuhja.

1. Mida need linnud toovad?

Lind armastab oma pesakest,
laps oma kodukest.

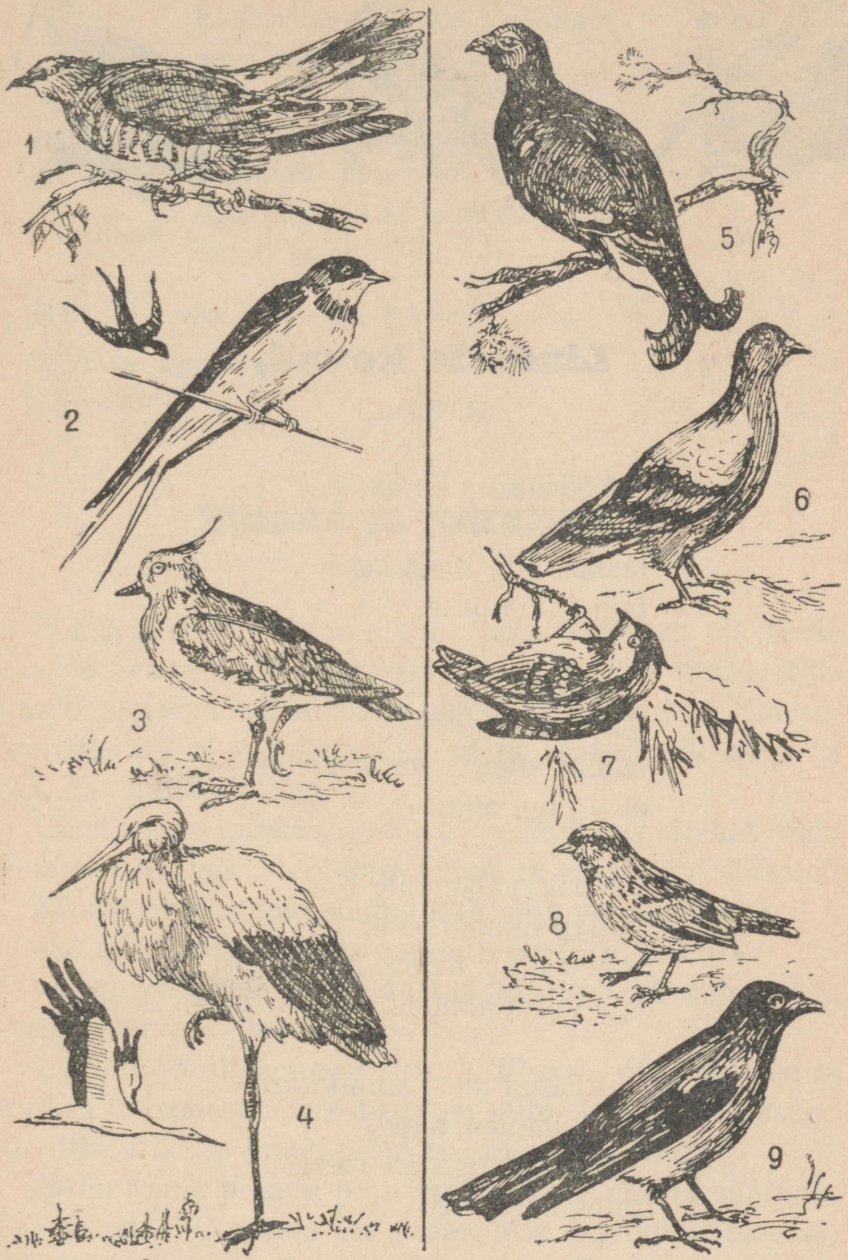

Linnud.

1 — kägu; 2 — pääsuke; 3 — kiivitaja; 4 — kurg; 5 — teder; 6 — tuvi; 7 — tihane; 8 — varblane; 9 — vares.

1. Ööbik.

2. Lõoke.

3. Koovitaja.

Lindude kevad.

M. Raud.

Lõõritades lendas lõo
üle nurme nõo;
laskus alla keset kesa,
tegi sinna pesa.

Sauna taga kasvab saar.
Rõõmus rästapaar
lendas sinna, vaatas kongi —
oma jagu ongi!

Västrik, väike väle lind,
küllap tunnen sind:
teised nii ei lenda, rända
ega viska hända.

Vaatad üles, silmil käed,
mida kuuled, näed?
Kriiga-kruuga üle mere
tuleb kurepere.

Mustad tiivad, valge rind,
lendab pääsulind.

Eks ta homme peale hakka —
pesa lauda lakka.

Rukkirääk on alles teel,
ööbikutki pole veel.
Aga mets ju seda nägu —
varsti tuleb kägu.

N u r m — aas, heinamaa; h ä n d — saba.

Pääsuke algab päeva,
ööbik lõpetab.

Tihane ja käbilind.

R. Roht.

Metsa serval soo ääres vana paju õõnsuses oli tihase pesa. Sinna munes tihase-ema kuus valget muna. Siis istus tihase-ema munadele ja tihase-isa toitis teda. Tihase-ema istus nii, et pea õõnsusest välja ulatus. Nii nägi ta kõik, mis väljas toimus.

Ühel päeval märkas ta suure kuuse otsas naljakat lindu käbisid nokkimas. Mõnikord rippus ta oksal, pea alaspidi.

Tihane hüüdis uudishimulikult oma pesast:

«Ütle, kuidas sulle see puupuru ometi maitseb?»

«Väga meeldiv pala,» vastas käbilind. «Paremat ma ei teagi metsas olevat.»

«Naljalind niisugune!» naeris tihane. «Iga kõhnemgi putukas on sellest kuivast purust mitu korda mahlasem. Aga ütle, miks sa ometi pesal ei istu nagu mina?»

«Minul pole praegu pesitsemise aeg,» vastas käbilind. «Seepärast ei istu ma ka pesas. Mis puutub käbidesse, siis neid on mul väga mugav süüa. Vaata, milline on minu nokk. Sellisega on hea käbidest seemneid välja urgitseda.»

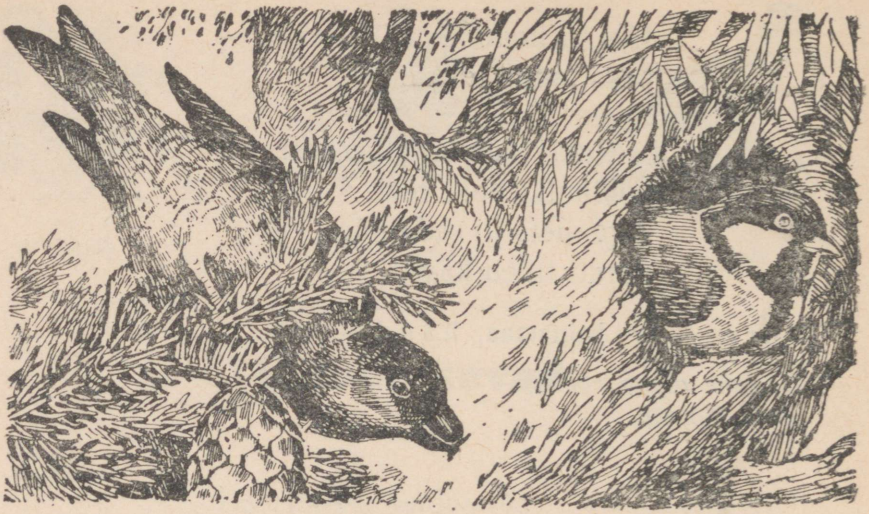

Tihane sirutas pea veelgi rohkem välja, et näha käbilinnu nokka. Tõesti isesugune ristotsaga nokk oli sel naljakal linnul.

«Millal siis sina pesitsed?» päris tihane edasi. «Kevadel on ometi kõigil lindudel pesitsemise aeg. Kõigil on ju praegu pesad ja pesades munad.»

«Mina pesitsen talvel,» vastas linnuke rahulikult.

«Talvel!» kohkus tihane imestusest. «Talvel ei pesitse ju ükski lind. Siis on ju nii külm, et pojad võivad pesas külmuda. Ja siis veel toiduga, kust seda võtta.»

«Minul pole küll talvel toidupuudust.»

«Mis imelind siis sina oled, et sul talvel parem on kui suvel?» imestas tihane.

«Pole ma kellegi imelind. Aga mul on talvel tõesti rohkem toitu kui suvel, sest söön ju käbide seemneid. Inimesedki nimetavad mind käbilinnuks. Poegi on mul ka talvel parem toita kui suvel,» seletas käbilind. «Pealegi on minu pesa talvel nii ehitatud, et ta sooja peab. Kui mul pojad on, ei lahku ma kunagi pesast. Kogu aja soojendan oma poegi. Toitu toob meile siis isalind.»

«Siis oled ju sinagi talvelaps ja häda pole sul midagi,» ütles tihane.

«Kui igal linnul oma laul, siis igal linnul ka oma eluviis,» lisas käbilind. «Aga nüüd olen liiga kaua vestelnud. Tarvis vaadata, kuhu ööks korteri saan. Pesa mul ju praegu ei ole.»

Ja käbilind lendaski minema.

Jutusta:

1. Mille poolest on käbilind erinev teistest lindudest?
2. Mis võimaldab käbilinnul talvel poegi kasvatada?

Kuku, kuku, käokene!

Rahvalaul.

Kuku, kuku, käokene,
helgi, hella linnukene!
Ega kägu muile kuku:
kägu kukub karjasele,
laulab lapsehoidijale,
helgib heinaniitajale,
paugub pajuraiujale!

Värvuke.

M. Gorki.

Elas kord kollanokk varblaseklutt, keda kutsuti Tümpsiks; ta elas sauna akna ülemise liistu taga, soojas, pehmest materjalist pesas. Lennata polnud ta veel katsunud, aga vehkis juba tiibadega, vahtis aina pesast välja: tahtis kiiremini teada saada, missugune on maailm.

«Siuts-siuts, kuidas on?» küsitles teda varblase-ema.

Värvuke saputas tiibu ja siuksus, vaadates maapinnale:

«Siuks-siuks, sihuke sume!»,

Lendas koju varblase-isa, tõi Tümpsile putukaid ja suurustles:

«Sitikad suurepärased!»

Varblase-ema kiitis teda:

«Suurepärased, suurepärased!»

Tümps aga neelas putukaid ja mõtles:

«Säh sulle suurustajaid, mina koos säärtega sitikaid söögu. Tore küll!»

Ja üha upitas end pesast välja, üha vahtis ringi.

«Tsirgu, tsirgu!» muretses ema, «vaata, et sinna ei kuku!»

«Millega, millega?» päris Tümps.

«Mitte millega, vaid ise kukud maa peale, kassi kätte, ja see — ampsti! su neelab,» seletas isa, lennates jahile.

II.

Kõik läks muidu kenasti, ainult et tiivad ei kiirustanud kasvamisega.

Kord tõusis tuul ja Tümps küsis:

«Mis siis nüüd on?»

«Tuuleiil puhub tsiuh! ja paiskab su kassi kätte!» seletas ema.

See ei meeldinud Tümpsile ja ta ütles:

«Aga miks puud õõtsuvad? Jätku järele, siis kaob ka tuul . . .»

Ema katsus talle seletada, et asi pole hoopiski nii, värvuke aga ei uskunud — tema armastas kõike omamoodi seletada.

Saunast möödus mees, vehkides kätega.

«Näe, justkui oleks kass temalt tiivad ära rebinud,» lausus Tümps, «ainult luud-kondid on järele jäänud.»

«See on inimene, nemad on kõik tiivutud!» sõnas varblase-ema.

«Mispärast?»

«Nad on juba kord selline seisus, elavad ilma tiibadeta, hüplevad alati jalgadel, — selge?»

«Mispärast?»

«Kui neil oleksid tiivad, püüaksid nad meid, nagu meie isaga püüame putukaid . . .»

«See on ju sõgedus,» lausus Tümps. «Seesugune sõgedus! Kõikidel peavad tiivad olema. Paistab, et maa peal on halvem kui õhus! . . . Kui ma suureks kasvan, teen nii, et kõik lendavad.»

III.

Tümps ei uskunud ema; ta ei teadnud veel, et kui ema ei usuta, läheb halvasti. Ta istus üsna pesa serval ja laulis kõigest kõrist.

Laulis, laulis ja kukkuski pesast välja. Varblase-ema lendas talle järele, aga ruuge, roheliste silmadega kass oli juba siin.

Tümps kohkus, ajas tiivad laiali, kõikus hallidel jalakestel ja siristas:

«Tere, tervist, tere!»

Varblase-ema aga tõukas ta kõrvale, suled kohevil, ise kohutav ja julge ning sihib kassile avatud nokaga silma.

«Mine — siit, lenda minema! Lenda, Tümps, aknale, lenda ometi . . . !»

Hirm tõstis varblasekluti maast, ta hüppas üles, lõi tiibadega korra, teise, ja oligi aknal!

Ka ema lendas sinna — ilma sabata, ent väga rõõmsana, istus Tümpsi kõrvale, toksas talle nokaga kuklasse ja sõnas:

«Said nüüd, said?»

«Mis siis!» lausus Tümps. «Kõike ei õpi korraga!»

Aga ruuge, roheliste silmadega kass istus maas, puhastas käppa varblase-ema sulgedest, vaatles neid ja näugus kahetsevalt.

1. Kuidas pääses väike värvuke kassi käest?
2. Mida see muinasjutt meile õpetab?
3. Missugust last nimetatakse sõnakuulelikuks?

Rahvasõnad.

Ettevaatus on tarkuse ema.
Parem karta kui kahetseda.

Varblase laul.

Siit särat, särat siit,
särat, särat üle aia,
Jüri-Mari odraaeda
siit-sirr!

Meie sõbrad.

N. Nadeždina.

Vaevalt on hakanud koitma, kui juba tihased siutsuvad okstel. Tööpäev algab neil vara. Teadlased on jälginud, kui tihti tihane oma poegi toidab. Ta lendab päeva jooksul kolmsada üheksakümmend korda oma pesa juurde. Ja iga kord toob noka vahel saagi. Kord püüab tõugu, kes uuristab õuna, kord lehepõrnika.

Kiiretiivuline pääsuke, lõbus kuldnokk, kärbsenäpp ja lepalind — kõik need linnud on väsimatud putukate hävitajad.

Me istutame oma linnadesse puid, põõsaid ja lilli. Me teame, et pargis, kus linnulaulud helisevad, muutub rohelus värskeks. Aia ja pargi tiivulised kaitsjad ei lase tõukudel lehti süüa ega vilju rikkuda. Me tahame, et igas linnas elaksid linnud — roheliste taimede ja meie sõbrad.

Öösi aga magavad tihased, pääsukesed, kuldnokad ja teisedki roheliste taimede sõbrad.

Öö tulekuga algab uus elu aias, põllul ja aasal. Karjade kaupa roomavad teod köögivilja peenardele. Seal asuvad nad kapsaste, salatilehtede ja teiste taimede kallale. Peale tigude tuleb veel hulk röövikuid, kes kardavad päevavalgust. Ka neile maitsevad kapsa-, porgandi- ja peedilehed.

Teod ja putukad ei aimagi, et aias on öösi valvurid. Need valvurid on kärnkonnad. Kärnkonnadel pole lusti päeval liikuda. Alles õhtul ronivad nad oma peidukohast välja ja ruttavad aeda. Siis algabki jaht tigudele ja röövikutele.

1. Mispärast on selle pala pealkiri «Meie sõbrad»?
2. Kuidas tihane kaitseb aeda?
3. Mis te teete selleks, et linde aedadesse ja parkidesse meelitada?
4. Kes on aiavalvurid päeval ja kes öösel?
5. Kes on konnade vaenlased?

Tibukesed.

«Täna võime juba oodata tibukeste sündi,» ütles kanafarmi juhataja lastele. Mäidu, Anne, Mai ja Tõnu seisid kogu aja inkubaatori juures ja kuulatasid, kas ehk tibukesed juba ei piiksu. Olid nemad ju pioneerikoondusel otsustanud selle pesakonna hooldajaiks jääda.

Läbi klaasi jälgisid lapsed mune. Äkki kostis ühest munast piiksumine, kuid vaikis jälle. Varsti kostsid hääled ka teistest munadest. Mõni muna võpataski.

Paari tunni pärast oli koores märgata augukesi. Ja siis pragunesid munade koored. Koos farmi juhatajaga alustasid lapsed tööd. Nad tõstsid tibud kastidesse. Algul ei püsinud tibud jalul: ikka kukkusid nad rinnuli või küljeli. Oh seda piiksumist, mis kastidest kostis!

Iga pioneer hooldas ühes kastis olevaid tibukesi. Far-

mi juhataja nummerdas kastid ja kirjutas sinna hooldaja nime ning tibukeste arvu.

Varsti algas tibude söötmine. Lapsed andsid tibudele keedetud muna tükikesi. Kohe asusid tibukesed sööma. Ei olnud tarvis ühtki õpetada toidupalakesi otsima.

Pioneerid nimetasid kaste «lastetoaks». «Lastetoad» hoidsid nad puhtad ja toitsid tibukesi hoolega.

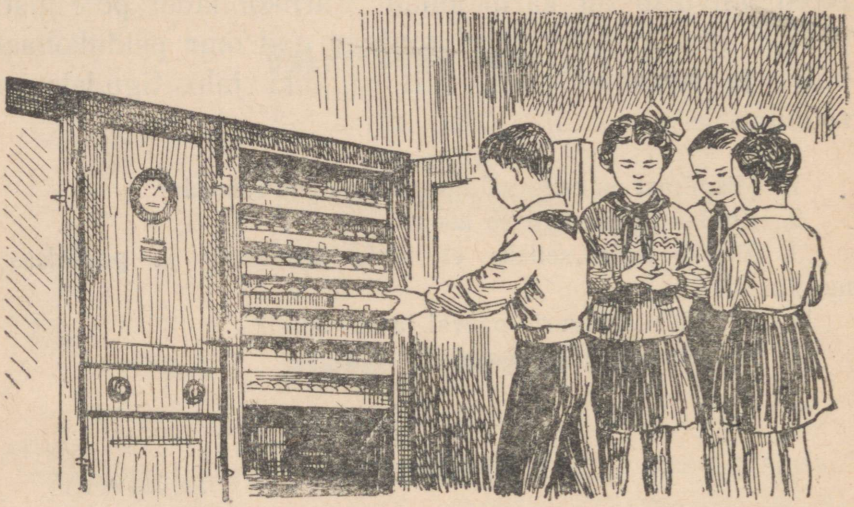

Huvitav oli jälgida «lastetoa» elu. Alatasa oli tibukestel himu nokkida — vaja katsuda, kas on maas midagi söödavat. «Lastetoas» aga on põrand puhas ega leidu midagi suupärast. Kuid vaata — teisel tibul mustendab kollaste udusulgede keskel suur ümmargune tera — silm. Tarvis seda katsuda.

Vaata jälle: teisel tibul on roosakas jalavarvas, vist küll maitsev ussike. Katsume seda!

Juba varsti oskasid tibud puhastada oma sulgkuuekest ja jalaga nokka sügada. Kasti servale lendas kärbes. Kohe märkas seda üks tibu, tegi osava hüppe ja napsas kärbse kinni. Ei võinud uskudagi, et see väike udusulgne kerake juba nii väle on.

Varsti jäi «lastetuba» tibukestele väikeseks. Nüüd viidi tibud sooja puhtasse ruumi, kus olid ees juba vanemad tibud. Küll oli siin piiksumist ja sagimist! «Lastetoast» tulnud tibud pandi eri lahtrisse. Siin oli ruumi jooksmiseks ja mängimiseks.

Paari kuu pärast olid pioneeride kasvandikud juba kenad linnukesed.

Inkubaator — haudemasin.

Jutusta:

1. Mis tulu toovad kanad?
2. Kuidas lapsed hooldasid tibusid?
3. Missuguseid kodulinde kasvatatakse veel kolhoosides?
4. Kuidas on kasulik tibusid hautada? Miks?
5. Jaga pala seitsmeks osaks ja pane osadele pealkirjad.

Mispärast ütleb rahvasõna:

Kana muneb nokast.

Mõistatus:

Eest kui ora, keskelt kui kera, tagant lai kui labidas?

Tibukese unenägu.

E. Enno.

Kuu paistab, tähed säramas,
öö katab ilma, maad;
kukk õrrel juba tukkumas
ja kanad magavad.

Tip tillu siblisiivake
und näeb üksinda —
ta lendab üles kõrgele,
kus särab tähtemaa;

ta nipib, nopib teri sääl,
küll teri hiilgavaid,
ta siblib, sablib taeva pääl
küll pilvi liikuvaid;

ta kõõrutab ja kõõrutab —
läeb pesa punuma,
kuu pääle teda paigutab
ja istub munema.

Kuid muna, oh sa munake,
see pistab veerema,
ki kaa kaa kaak teeb kanake —
ja peab ärkama.

Kaval ema.

J. Tšarušin.

I.

Väikese poisina olin hästi osav vibukütt. Nii kui lasksin noole, tabas see otse märki.

Iga päev käisin oma vibuga mööda aeda ja hoovi ning otsisin, mida lasta.

Ükskord nägin naabri aias pika tiheda kuuse otsas mingisugust okste puserikku. Vaatan — vares oli endale sinna pesa teinud ja ise istus pesal. Oli end kavalasti ära peitnud, ainult saba paistis välja.

Ma tundsin ta kohe ära. Tuttav vares. Tal olid sabas kaks lumivalget sulge. Seesama röövel tassis meil möödunud aastal kaks kanapoega ära. Mõlemad ühel ja samal päeval. Lendas nagu kull neile ülalt selga, toksas nokaga pähe ja — valmis.

Olin hirmus vihane.

«Aga nüüd sa mu käest ei pääse! Lasen su, varganäo, jalamaid maha! Siis sa tead, mis tähendab kanapoegi varastada.»

Ruttu võtsin oma kõige teravama noole, mille ots oli tehtud grammofoni terasnõelast ja, nool hammaste vahel, roomasin mööda porgandipeenra vahet pesa juurde.

Vares oli aga kaval. Ma hiilisin kuuse juurde, vaatasin alt üles — varese saba ei olnud enam näha. Pesa oli tühi. Ära lennanud.

Ma ronisin naaberpuu otsa. Ronisin kõrgele, kõrgele ja istusin sinna oksaharude vahele.

«Nüüd oled sa mul pihus,» mõtlesin. «Nii kui vares oma pessa lendab, kohe sihin talle noole otse selga. Mina juba mööda ei lase.»

Istusin, istusin seal ja ootasin varest; parema jala olin juba ära istunud, see läks pinde täis, aga vares ei mõtlegi tulla. Küllap on enda kuhugi ära peitnud ja peab mind silmas.

II.

. Siis tuli mu ema aeda. Ema nägi mind puu otsas ja hüüdis mulle:

«Mis sa seal teed?»

Jutustasin talle puu otsast kõik ära.

Ema mõtles natuke ja ütles:

«Roni maha. Küll me seda varest veel ninapidi veame. Ta viis meil kaks kanapoega ära, las aga toob nüüd tagasi.

Ema värvis rohelise vesivärviga kaks kanamuna rohe-

liseks ja tegi väikese pintsliga pruunid täpid ning jutid peale. Munad nägid välja nagu ehtsad varesemunad, ainult suuremad.

«Nüüd,» ütles ta, «mine vaheta munad ära: need pane pessa, ja varesemunad viska välja. Siis vaatame, mis edasi saab.»

Et mune mitte loksutada, panin nad mütsi sisse. Lasksin pea alla ja panin mütsi munadega ettevaatlikult pähe. Siis ronisin puu otsa ja tegin nii, nagu ema oli õpetanud: varesemunad panin tasku ja kanamunad nende asemele pessa.

Me läksime aiast tuppa ja jälgisime läbi akna, kas vares märkab pettust.

Oligi vares jälle kusagilt oma pesale ilmunud, vaatas ringi ja istus kanamune hauduma. Mitte midagi ta ei märganud. Tähendab, kõik on korras.

Vaata ikka ema! Mihukese huvitava vembu ta välja mõtles!

III.

Tõmbasin pliiatsiga kakskümmend üks kriipsu uksele, sest mune on vaja haududa kakskümmend üks päeva. Iga päev kustutasin ühe kriipsu maha. Juba olid möödunud kümme päeva ja kümme kriipsu olin maha kustutanud. Olid möödunud viisteist päeva, kakskümmend päeva. Ja viimaks jäi uksele ainult üksainus kriips. Kõik kakskümmend üks päeva olid möödunud.

Ma ronisin kuuse otsa. Kuuse otsas varesepesas olid kaks väikest tibukest. Üks kollane ja udusulgne, teine alles märg ja koor selja külge kleepunud.

Ma panin nad ruttu mütsi sisse ja ronisin alla.

Vares-vaaknokk kraaksub, lendab ümberringi, kisendab kõigest kõrist. Nagu näha, tahab oma «varesepoegi» tagasi saada.

«Kraaksu aga, kraaksu,» ütlesin, «need pole sinu, vaid meie omad. See on sulle paras!»

Meie tibukesed kasvasid suureks. Kasvasid kaks kanakest — riiukukke. Mitte kellelegi ei andnud nad alla, mõnikord andsid isegi naabri kukele tappa. Munad munesid aga suured ja maitsvad.

Kui ma suureks kasvasin, sain teada, et siin kandis tehakse sageli nii. Kanamunad pannakse varese pessa, ja «varesetibud» on alati tugevad ning terved. Kanadest kasvavad head munejad ja kukkedest kanged kaklejad. Lapsed otse kardavad neid.

J a l a m a i d — otsekohe, kiiresti.

1. Milliseid linde nimetatakse röövlindudeks?
2. Miks on röövlinnud kahjulikud?
3. Kuidas peteti varese-ema?
4. Missugusteks kanadeks kasvasid «varesetibud»?

Rahvanali.

Harakas ja vares.

Harakas ja vares jagasid kahekesi leitud konti. Harakas hüppas mööda sääreluud ja karjus: «Siitsaadik! Siitsaadik!» Aga vares hüppas keskele ja ütles: «Pooleks! Pooleks!»

Viimaks tuli koer ja võttis kondi ära; harakas ja vares lendasid mõlemad minema ja jäid kõigest ilma.

Meie kolhoos.

A. Kajara.

Küll on kaunid kevadajad —
põldudel nüüd töö on hoos.
Kõigil nõnda rõõmsad silmad:
meil on toredaim kolhoos!

Lastest on meil moodustatud
aiatööde kollektiiv.
Peenrad külvatud ja teele
riputatud puhas liiv.

Kodumaale, kodumaale
anname kõik parima,
sellepärast — jälle tööle
põldu hoolsalt harima!

1. Kirjelda kevadisi põllutöid!
2. Kuidas abistasid lapsed kolhoosnikuid?
3. Mis oled teinud oma koduses köögiviljaaias ja mis veel teha jääb?

Kuldne aas.

M. Prišvin.

Me elasime külas. Meie akende all oli aas, üleni kuldne paljudest õitsvatest võililledest. See oli väga kaunis. Kõik kõnelesid: «Imeilus! Aas on kuldne.»

Kord ma tõusin vara, et minna kalastama, ja märkasin, et aas ei olegi kuldne, vaid hoopis roheline. Kui ma keskpäeva paiku koju tagasi tulin, oli aga aas uuesti üleni kuldne. Ma hakkasin vaatlema. Õhtuks muutus aas jälle roheliseks. Siis läksin aasale, otsisin võilille. Selgus, et

see oli oma kroonlehed kokku surunud, nagu suruksime rusikasse oma sõrmed, mis peopesa poolt on kollased.

Hommikul, kui päike tõusis, nägin ma, kuidas võililled avasid oma pihud ja kuidas aas muutus sellest jälle kuldseks.

Sellest peale said võililled meile kõige huvitavamateks lilledeks, sest nad heitsid koos meiega, s. o. lastega, magama ja virgusid meiega koos ka hommikul.

1. Millest on võilill saanud oma nime?
2. Miks lastele meeldivad võililled?
3. Miks aednikud ei armasta võilille?
4. Kuidas kolhoosides võideldakse umbrohu vastu?

Lapsed metsas.

K. Ušinski.

I.

Kaks last, vend ja õde, läksid kooli. Nende tee viis mööda ilusast varjulisest metsasalust. Teel oli palav ja tolmune, aga metsasalu varjus oli jahe ja lõbus.

«Tead mis,» ütles vend õele, «kooli minna me veel jõuame. Koolis on praegu umbne, aga metsas on vist väga lõbus. Kuula, kuidas seal linnud laulavad. Ja oravad! Kui palju oravaid hüpleb okstel! Kas me ei läheks sinna, õeke?»

Õele meeldis venna ettepanek. Nad heitsid raamatud rohule, võtsid teineteise käest kinni ja kadusid roheliste põõsaste ja kaharate kaskede vahele.

II.

Metsas oli tõesti lõbus ja kärarikas. Linnud lendlesid lakkamatult, laulsid ja käratsesid. Oravad hüplesid okstel, putukad sagisid puutüvedel.

Kõigepealt nägid lapsed kuldpõrnikat.

«Mängi meiega!» ütlesid lapsed põrnikale.

«Teeksin seda meelsasti,» vastas põrnikas, «aga mul pole aega, pean muretsema endale lõunasööki.»

«Mängi meiega!» ütlesid lapsed karvasele mesilasele.

«Ei ole mul aega teiega mängida,» vastas mesilane, «mul on tarvis mett korjata!»

«Kas sina ei mängiks meiega?» küsisid lapsed sipelgalt.

Sipelgal ei olnud aega neid kuulatagi. Ta tassis endast kolm korda suuremat õlekõrt ja tõttas oma elamu ehitamisega.

Oravat silmates tegid lapsed temalegi ettepaneku nendega mängida, kuid orav lõi oma koheva sabaga ja vastas, et ta peab talveks pähkleid koguma.

Tuvi ütles:

«Ma punun pesa oma väikestele lastele.»

Hall jänku lippas ojale oma koonukest pesema. Valgel maasikaõiel ei olnud samuti aega lastega tegelda. Ta kasutas ilusaid ilmu ja kiirustas oma maitsva marja valmistamisega.

III.

Lastel hakkas igav, sest kõigil oli metsas oma ülesanne ja keegi ei tahtnud nendega mängida.

Nad jooksid oja juurde. Vulisedes voolas oja läbi metsa.

«Sinul ei ole kindlasti midagi teha,» ütlesid lapsed talle. «Mängi siis ometi meiega!»

«Kuidas? Minul pole midagi teha?» sulises pahane oja tõredalt. «Oh teid, laisku lapsi! Vaadake mind: ma töötan päeval ja ööl ega saa minutitki rahu. Kas ei jooda ma inimesi ja loomi? Kes siis, kui mitte mina, peseb pesu, paneb käima veskiratta, kannab laevu ja kustutab tulekahju? Oh, minul on nii palju tööd, et pea käib ringi,» seletas oja ja jätkas vulisemist mööda kive.

IV.

Lastel hakkas veel igavam. Nad mõtlesid, kas siiski poleks olnud õigem minna enne kooli ja pärast, koolist tulles, metsa.

Samal ajal märkas poiss rohelisel oksal ilusat tillukest käosulast. See istus pealtnäha väga rahulikult ja vilistas ajaviiteks lõbusat laulukest.

«Kuule sina, lõbus laulik!» hüüdis poiss käosulasele. «Sinul, näib, ei ole tõesti midagi teha. Mängi siis meiega!»

«Kuidas?» siristas solvunud käosulane, «minul pole midagi teha! Kas ma ei püüdnud kogu päeva sääski, et toita oma väikesi? Ma väsisin nii, et ei suuda enam tiibu tõsta, ja praegu uinutan ma lauluga oma armsaid lapsi. Aga mida tegite teie täna, väikesed laiskurid? Kooli te ei läinud, midagi ei õppinud, jooksete mööda metsa ja aina segate teiste tööd. Minge parem, kuhu teid läkitati, ja pidage meeles, et ainult sellel on mõnus puhata ja mängida, kes on töötanud ja teinud kõik, mis ta oli kohustatud tegema.»

Lastel hakkas häbi. Nad läksid kooli.

K a h a r a d — haralised; l a k k a m a t u l t — järelejätmatult; t õ r e d a l t — uhkelt, kurjalt.

1. Mis meelitas lapsi metsa?
2. Keda nad kohtasid metsas?
3. Miks keegi ei mänginud lastega?
4. Mis on meie tööks?

Rahvalaul.

Kihulane kärblane
hakkas laulu laskema,
mesilane mängima,
parm aga bassi puhuma.
Heinaritsik hüppama,
sipelgat-kuklast kutsuma:
«Kullakallis kuklane,
tule mu'ga tantsima!» —
«Taha ma ei tantsida,
olen väga väsinud,
terve päeva tegin tööd.»

METS

Kust tuli laud?

S. Maršak.

Sa ennast laua taha sead
ja vihu lahti teed.
Kuid kas sa seletada tead
ka laua eluteed?

Laud lõhnab magusalt kui mänd —
tal kaugest laanest algas ränd.
See laud, see laud siin — männipuust —
on tulnud männikust.

Tal kaugest laanest algas ränd —
ta oli ise ükskord mänd.
On teinud laua, mida näed,
ta tüvest meistrikäed.

Nii püsivaks ja kauniks lõid
ta meistrimehe käed,
veel oksi aimata sa võid
vaid seal, kus laike näed.

Laud kodunes meil üsna pea,
me tuppa leidnud tee.
Ei orav aimatagi tea,
et mänd kord oli see.

Lööks otse araks karu meel,
täis hirmu seisma jääks
ka rebane, kui metsateel
me neljajalgset näeks! . . .

Kuid metsa minna ta ei saa,
et näha metsateid.
Päev-päevalt, aasta-aastalt ta
nüüd ausalt teenib meid.

Nii mõnusalt ta vastu toed
ja vihu lahti lööd,
ta juures raamatuid veel loed
sa pärast õppetööd.

Kuid vabal hetkel tema peal
on lahti löödud plaan
ja sinu kätetööna seal
siis valmib aeroplaan.

1. Jutusta, kuidas männist valmis laud!
2. Milleks veel kasutatakse metsapuid?

Mõistatus.

Suvel kuub tal roheline.
Saabub sügis, sünnib ime —
kuub nüüd päris kirjuks läheb.
Kirjult seda kannab vähe.
Varsti viskab selle maha —
talvel paljalt olla tahab.

Mets.

S. Sokolov-Mikitov.

Nõukogude inimesed armastavad ja kaitsevad kodumaa metsi. Meie maal on palju õpetlasi — metsateadlasi, metsnikke ja agronoome. Nad kaitsevad vanu metsi, kasvatavad noori, juhivad metsamajandust.

Nõukogude inimesed on õppinud loodust ümber kujundama. Meie maa kauges põhjas, seal, kus varem kasvas ainult sammal ja punas palukas, valmivad nüüd kõrsviljad ja haljendavad rikkalikud köögiviljaaiad. Kunstlikult niisutatud steppides ja kuumades kõrbetes rajatakse puuviljaaedasid. Meie linnu kaunistatakse ilusate roheliste puudega.

Et teha igaveseks lõpp viljaikaldustele, otsustas Nõukogude valitsus kasvatada noori metsi neil aladel, kus sageli esineb põud.

Igas stepikolhoosis, igas kolhoosikoolis algas suur töö. Stepis, kus teravilja orased põua tõttu ära kõrbesid, kus põuatuul kandis tuiskliiva, ei tule enam ikaldusi. Tiigid ja basseinid täidetakse puhta veega. Noor mets —inimese ustav sõber, tema põldude kaitsja — kohiseb rõõmsalt.

Inimene muutub maa täielikuks peremeheks.

A g r o n o o m — põllumajandusteadlane; b a s s e i n — veehoidla.

1. Kuidas nõukogude inimesed loodust ümber kujundavad?
2. Mida kasvatavad nad külmadel aladel, kus varem kasvasid ainult sammal ja palukas?
3. Kuidas rajavad nad kuumadesse kõrbetesse puuviljaaedu? Mis on selleks vaja?
4. Milleks nad kasvatavad steppides metsi?

V a a t l u s i.

1. Kas teie kodukohas on lehtpuumetsa?
2. Missugune see on (kase-, haava- või tammemets)?

3. Missuguseid puid teie metsas veel leidub?
4. Missugused põõsad seal kasvavad?
5. Missugused linnud ja loomad seal elavad?
6. Kuhu koguneb talvel enam lund, kas metsa või lagedale kohale?
7. Kus sulab kevadel lumi kiiremini, kas metsas või lagedal kohal?
8. Millal jääb rohkem niiskust mulda, kas kiire või aeglase sulamise puhul?
9. Mis tähtsus on metsavööndil niiskuse alalhoidmiseks?
10. Kuidas seletada vanasõna: palju lund — palju vilja; palju vett — palju rohtu?

Kuusk.

N. Nadeždina.

Me sõitsime saaniga läbi tiheda kuusiku. Suvel näib kuusik süngena. Seal on hämar isegi heledal päikesepaistelisel päeval. See-eest aga talvel, kui tamm ja kask seisavad alasti, rõõmustab kuusk silma värske okastikuga.

Meid sõidutas Kalju. Hobused ei kuulanud hästi tema nõõtamist. Aga piitsa oli ta kiirustades maha unustanud. Metsas ronis Kalju saanist välja. Ta läks vitsa murdma, vajudes sügavasse lumme. Me ootasime kaua. Kalju tuli tagasi vihasena, kuuseoks käes.

«Küll sai vaeva näha, enne kui ära murdsin,» kurtis ta. «Nagu soontest on see oks punutud. No küll on jändrik puu!»

«Aga kas sa raamatuid armastad lugeda?» küsis saanis istuv agronoom Kaljult.

«Oi, ja kuidas veel armastan!»

«Siis sa tõreled kuusega ilma asjata.»

«Kuidas nii?» imestas Kalju.

«Aga sellepärast, et kuusepuust tehakse paberit. Ja sellele paberile trükitakse raamatuid. Kas mõistad mind?»

Kalju ohkas ega vastanud midagi.

Varsti lõppes mets. Tee hakkas laskuma alla orgu külasse. Kalju pöördus ringi. Lahkelt, nagu sõpradega hüvasti jättes, vaatas ta kuusemetsa tumedaid latvu.

1. Millest tehakse paberit?
2. Mille poolest on kuusk veel kasulik?

Kask.

N. Nadeždina.

Noor kask on kaunis kevadisel ajal. Ta tüvi on nii valge ja ta lehestik nii heleroheline, et kogu puuke justkui säraks.

Suvel lähevad lapsed metsa. Võtavad kaasa kasetohust torbikud. Sellesse on mõnus marju korjata.

Tuleb talv. Pakane läheb kangeks. Ema ütleb tütrele:

«Jookse kuuri, too sületäis puid, kuid võta rohkem kasehalgusid Need annavad põledes rohkem sooja.»

Ema kütab ahju, tuba läheb soojaks.

Kase pungadest valmistatakse ravimit. Inimestel on kasest palju kasu.

Kask kasvab meie kodumetsades ja igale inimesele on see puu armas. Valgest kasest lauldakse rahvalaulus ja jutustatakse muinasjuttudes.

R a v i m — arstim, rohi.

1. Loe kevadise kase kirjeldust!
2. Ütle, mida teeb inimene kasest!

Puude vaidlus.

K. Ušinski.

Puud hakkasid vaidlema, kes neist on parim. Tamm ütles:

«Mina olen kõikide puude peremees!

Minu juur on tunginud sügavale mullasse, tüvi annab kolmel mehel ümbert kinni võtta, latv vaatab taevasse, lehed on mul sakilised ja oksad on nagu rauast valatud. Ma ei kummarda tormide ega painuta end äikese ees.»

Õunapuu kuulis, kuidas tamm kiitles, ja lausus: «Ära kiitle ühtigi, tammeke, et sa oled suur ja jäme; sinu tõrud on sigade toit, aga minu punapõskne õun on kõigil laual.»

Mänd kuulas ja kõigutas okkalist latva: «Oodake,» ütles ta, «kiidelge aga pealegi: tuleb talv, siis seisate mõlemad alasti, aga mulle jäävad siiski alles rohelised okkad.

Ilma minuta ei saa inimesed külmal maal elada: mina kütan neil ahjud ja ehitan majad.»

1. Mille üle puud vaidlesid?
2. Mispärast tamm pidas end puude peremeheks?
3. Mis õunapuu ja mänd talle vastasid?
4. Võrdle tamme õunapuuga, mändi kuusega!
5. Nimeta puu osad!
6. Kuidas nimetatakse tamme, õunapuu ja männi vilju?
7. Loe enne puude, siis põõsaste nimetused: kask, pähklipuu, pärn, mänd, vaarikas, tamm, vaher, mustsõstar, kuusk, haab, õunapuu, karusmari, pirn, ploom.

(M ä r g e. Puul on üks jäme tüvi, palju oksi ja oksakesi. Põõsal pole mitte üks, vaid mitu peenikest tüve.)

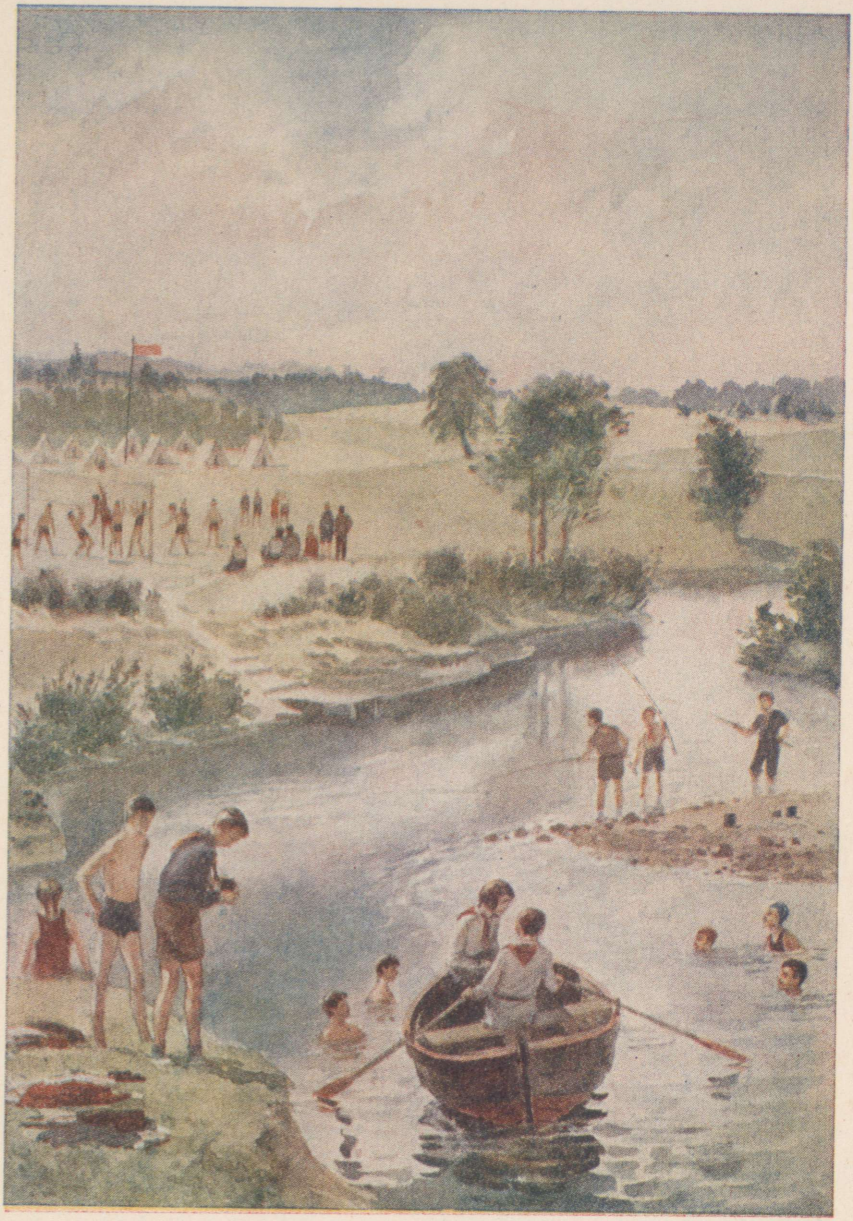

Tunne mind.

1) Välimuse järgi:

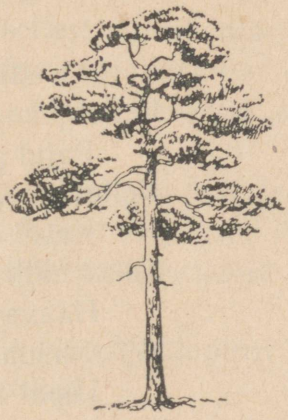

2) Lehtede järgi:

3) Vilja järgi:

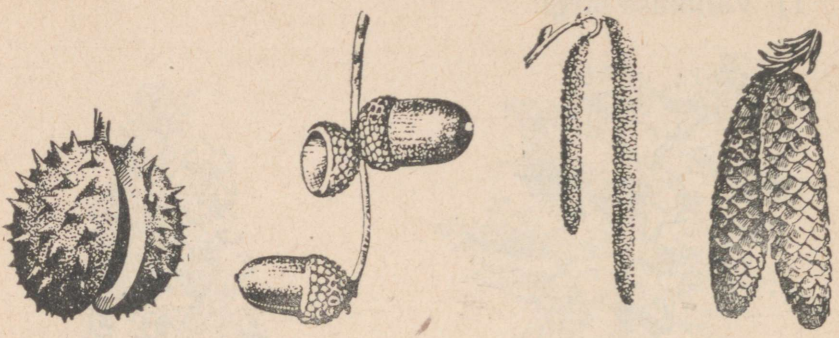

Kellel pikad põllepaelad.

Rahvalaul.

Mõistke, mõistke, õed hellad:
Kellel pikad põllepaelad?
Pajul pikad põllepaelad.
Kellel on valge kasukas?
Kasel on valge kasukas.
Kellel halli vatikene?
Haaval halli vatikene.
Kellel leinasärgikene?
Lepal leinasärgikene.
Kellel see pea punane?
Pihlakal pea punane.
Kellel mätasmütsikene?
Männil mätasmütsikene.

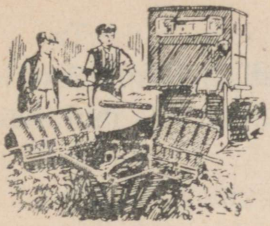

MUUDAME LOODUST

Kõige tähtsam.

V. Lebedev.

I.

Kord tulid õpilased Mitšurini juurde. Nad kartsid minna suurde aeda. Nad olid sellest «imede-aiast» palju kuulnud. Värava kohal rippus laud pealkirjaga: «Me ei või oodata armuande looduselt. Meie ülesanne on neid temalt võtta.»

Vaikus asus aia kohal, kuigi varjulistel puiesteedel oli näha vaikselt töötavaid inimesi. Ainult mesilased ja kimalased sumisesid ümberringi ja väsimatud linnud laulsid lehestikus.

«Kuidas me saaksime tutvuda Ivan Vladimirovitšiga?» küsisid lapsed vahilt peaaegu sosinal.

«Minge mööda seda puiesteed paremale . . .» ütles vaht. «Aga pärast pöörduge vasakule . . . Seal on suure õunapuu all pingike. Ivan Vladimirovitš armastab sellel istuda, kui ta puhkab.»

Lapsed läksid nii, nagu neid oli õpetatud, ja nägidki: suure õunapuu all pingikesel istub väikese terava habemega hall vanamees. Lapsed tulid Ivan Vladimirovitši juurde. Üks neist, vanim, astus ette ja ütles:

«Näidake meile kõige tähtsamat teie aias, Ivan Vladimirovitš.»

Mitšurin jäi mõtlema.

«Kõige tähtsamat, ütlete? Hea küll, näitan! Ainult tingimus, lapsed: teie peate ise mõistatama, mis mul aias on kõige tähtsam.»

II.

Mitšurin näitas lastele õunu.

Näitas pirni, mis sulas suus nagu või, ja kanamunasuurusi ploome, ja niisuguseid suuri kirsse, mida rohkem kui kaks tükki suhu ei mahu.

Näitas oma aprikoose, külmakindlaid viinamarju. Lõpuks viis Mitšurin lapsed sellesama pingikese juurde, kust nad ta olid leidnud: ta istus pingile, toetas käed kepile, asetas lõua kätele, vaatas kuhugi enda ette, naeratas kergelt hallidesse vurrudesse ja küsis uuesti:

«Noh, lapsed, mis on siis minu aias kõige tähtsam?»

Lapsed vaikivad, ei tea, mis vastata.

III.

Lõpuks Vasja, kes oli temaga algul kohe esimesena jutlema hakanud, arvas midagi. Ta pöördus sinnapoole, kuhu Mitšurin vaatas, ja mõistis, et Ivan Vladimirovitš vaatab kaht mingisugust erilist puukest. Ühel on lehed nagu toomingal, teisel aga nagu pihlakal. Kuid marjad on mõlemal nagu kirsid, suured, mustad ja läikivad. Mitšurin vaatleb neid puukesi, aga ise vaatab viltu laste poole: millal nad siis talle oma arvamist avaldavad.

Vasja kogus uuesti julgust ja küsis:

«Kas pole mitte need teile kõige tähtsamad, Ivan Vladimirovitš?» Mitšurin hakkas naerma ja patsutas Vasjale õlale.

«Tubli poiss!» ütles ta. «Sa mõistatasid ära. Aga kas sa tead ka, mis puud need on? Esimene puukene, paremal, see on toomingas, aga teine, mis vasakul, see on pihlakas.»

«Kuidas toomingas? Kuidas pihlakas? Toomingal on marjad väikesed ja pihlakal, kui ta valmib, peavad olema punased või ruuged marjad?»

«Aga mina otsustasin nad teha niisugusteks,» vastas Mitšurin. «Te kõik teate, kui palju on meil metsikuid toomingaid ja pihlakaid. Neist on inimestele vähe kasu ja meelehead, vahest ainult niipalju, et toomingas õitseb ilusasti ja pihlakamarjadest teevad lapsed sügisel helmeid. Ja mina unistangi,» jätkas Mitšurin, «mitte üksnes sellest, et meie kodumaa aedades oleks rohkem õunu, pirne ja ploome, vaid et isegi toomingas ja pihlakas muuta ini-

mesele kasulikuks taimeks ... Otsustasin muuta toominga ja pihlaka kirsist mitte halvemaks.»

IV.

Lapsed maitsesid nii ühtesid kui ka teisi marju. Uuel toomingal olid marjad veel õige natuke mõrkja maiguga ja Ivan Vladimirovitš andis lastele maitsta igaühele ainult ühe marja. See-eest sõid nad magusaid pihlakaid niipalju, kuipalju tahtsid.

Ja kui lapsed lahkusid, ütles neile Mitšurin:

«Kõik tulevad minu juurde imesid vaatama. Minult oodatakse imesid, nagu oleksin ma mõni nõid ... Aga mul pole mingisugust nõidust ... Kõik võivad sedasama teha, aga võib-olla koguni paremini ... Seegi on hea, et tullakse vaatama ... Vaatavad, õpivad ja hakkavad ise katsetama ...»

K i m a l a n e — maamesilane; m õ r k j a s — mõruvõitu, kibekas.

1. Kuidas õpilased tutvusid Mitšuriniga?
2. Mis huvitavat nägid nad tema imeaias?
3. Missuguseid uusi marju maitsesid lapsed aias?
4. Mida võis õppida Mitšurini aiast?
5. Mis oli selles imeaias «kõige tähtsam»?

Õhtune vestlus.

Lugovaja külas elab Anton Šatrov. Ta on juba vanem inimene, teda tunnevad paljud. Šatrov on oblasti nõukogu saadik ja Lenini-nimelise kolhoosi esimees.

Kord tuli ta videvikus koolimajja. Koolimajas valge lae all süttisid uhiuued lambikesed.

Kolhoosi oli hiljuti ehitatud elektrijaam.

Esimees vaatas silmi pilutades lakke ja ütles: «Nüüd on ju hoopis teine asi! Niisuguse valguse käes näib ruum teistsugune. Oleks nagu kenam. Näe, mis tähendab oma elektrijaam!»

Ta jutustas sellest, mida elekter veel annab kolhoosile.

«Elektrijõul hakatakse vilja peksma ja jahu jahvatama. Hakatakse peenraid kastma. Tähendab, enam ei hõõru meile ämbrisang rakke peosse.

Elektriga hakkame ka heina pressima, võid valmistama, kapsast riivima, palke saagima ja lehmi lüpsma.»

Lapsed aina imestasid. Nad isegi ei uskunud seda.

«Jaa, jaa,» ütles esimees, «on olemas lüpsimasin. Ma olen juba paljudes kolhoosides seda näinud. Ka meie saame niisuguse masina. Asutame ka juustutehase. Hakkame ise juustu valmistama. Kas tahad hakata meie juustutehase direktoriks, Šorin?» küsis ta ühelt väikeselt poisilt.

«Tahan,» vastas nurgast Fedja Šorin.

«Nii, kasva siis rutemini suureks. Teie kõik kasvage ja ka kolhoos kasvab. Kas te teate, lapsed, mis meil on viie aasta pärast?»

Aeglaselt, nagu maalides, hakkas ta jutustama sellest, missugune on Lugovaja küla viie aasta pärast.

Ehitatakse kaheksakümmend uut maja. Iga maja juures on aiad.

Õuevärava taga on üldine viljapuuaed. Ka asutatakse

karjamaa neljasaja lamba jaoks, ehitatakse uus telliskivikyün ja suur ait teravilja jaoks.

«Aga kas te laulu, tantsu ja muusikat ka õpite?» küsis esimees. «Teie jaoks me avame klubi, oma pioneeride palee!»

Oli juba täiesti pime, kui lapsed koos oma külalisega koolist lahkusid.

Kõigist akendest särasid tuled. Üle tänava jooksid laternapostide varjud. Läbi vihmapiiskade vilkusid uutest laternatest valgusekiired.

Jutusta:

1. Mille üle rõõmustas Anton Šatrov?
2. Milliseid töid kergendab elekter kolhoosis?
3. Missuguseks kujuneb Lugovaja küla?

1. MAI

Maiparaad.

R. Parve.

Täna on tänavail pidu,
taevas on sinav ja lai;
rongkäiguks koondame ridu.
Tervist sul, pidupäev — MAI!

Väikene seltsimees, astu,
lilli täis mõlemad käed,
maipäeva päikese vastu,
vaata, mis kõike sa näed!

Tulevad parimad mehed,
sepad ja treialid reas.
Neist rääkind on sageli lehed,
kõik nende nimed sul peas.

Hõikeid ja laulu ja päikest
täna on igal pool vaid.
Rõõm helgib silmade läikest:
töörahvas pühitseb MAID.

Vanikud. Punased tähed.
Algab me laste paraad.
Üheskoos teistega lähed,
osa sest kõigest sa saad.

Punaste lippude alla
koondunud marssimishoos
vanad ja noored ning valla
laulud nad päästavad koos.

Esimene mai.

H. Mirka.

I.

«Tümm, tümm!» kostis eemalt. Väike Leo hoidis tugevasti vanaisa käest kinni ja ootas. Ikka ligemale tuli see hääl ja varsti oli kuulda ka muusikat.

Seal! Tänavanurgal punetas äkki midagi. See oli suur punane lipp, mida kandsid kaks meest. Neile järgnes orkester ja palju, palju inimesi.

Leo nägi neid kõiki mööduvat endast lauldes, nägudel naerusära.

Kui palju oli seal punaseid lippe ja kui imeilusasti need lehvisid tuules!

Meestel ja naistel olid rinnas punased lilled ja Leole tundus, et nad lähevad kõik suurele peole.

«Kus see pidu on?» tahtis ta vanaisalt küsida, kuid siis märkas ta, et vanaisa palgel on pisarad, mis valguvad tema halli habemesse. Ja ometi ei ole vanaisa kurb, ta jalg lõi ikka kõps! ja kõps! marsitaktis vastu tänavakive ja tema nägu oli naerul.

Äkki aga unustas Leo, et vanaisa nutab. Kõvasti üle muusika kostis hele hüüd: «Ema, isa!» — Jah, seal nad läksid koos paljude teistega lauldes. Ema aga kuulis Leo hüüdu ja viskas talle ilusa punase lille oma rinnast. Küll oli Leol sellest hea meel!

II.

«Vanaisa, miks sa nutsid?» küsis Leo, kui juubeldav rahvahulk oli neist möödunud.

«Ei, ega ma nutnud,» äigas vanaisa käisega üle näo. «Mul oli ainult kahju, et olen liiga vana ja jõuetu teistega kaasa minema ja hõiskama.»

«Miks on inimesed täna nii rõõmsad?» küsis Leo uuesti.

«Jah, pojake, kõik on täna rõõmsad ja õnnelikud, sest täna on 1. mai, täna pühitsevad kõik töölised kogu maailmas oma vabadus- ja võitluspüha. Täna hõiskavad need, kes on hoolsalt töötanud ja oma kohust täitnud ja kes on võidelnud õigluse eest. Nendel maadel, kus töölised veel ei ole vabanenud, tulevad nad 1. mail kokku, et näidata oma üksmeelt ja võitlustahet. Vaata neid punaseid lippe, need kõnelevad töörahva võidust, mis on saavutatud kurjade ja omakasupüüdvate inimeste üle, kes tahtsid teisi orjastada. Aga töötav rahvas ei ole ori. Ta teeb oma tööd vabalt ja sundimata. 1. mai on seepärast kõige suurem ja ilusam püha! Näe, kuidas päike särab, ja kuule, kuidas inimesed laulavad!»

«Kas mina ka tohin kanda punast lippu, kui suureks kasvan ja jälle on 1. mai?» küsis Leo.

«Jah, sest sinust saab aus ja tubli nõukogude töötaja. See on suur au, sest laisad ja isekad inimesed ei ole väärt kandma töörahva võidulippu!»

Leo tõotas suureks kasvades saada meheks, kelle kätte usaldatakse sellise toreda punase kuldkirjadega lipu kandmine.

Vanaisa ümises lauluviisi, väike Leo aga kõndis uhkena tema käekõrval — ja kõikjal lehvisid lipud, naersid ning laulsid inimesed.

See oli 1. mail.

1. Miks vanaisa nuttis?
2. Mida tõotas väike Leo?

Võidupüha.

9. mai 1945. aasta.

Sel päeval levis kogu Nõukogudemaal — pealinnast kuni kõige kaugemasse kodumaa nurka — rõõmus teade:

«Sõda on lõppenud! Meie võitsime!»

Rõõmsad rahvahulgad valgusid tänavaile. Võhivõõrad inimesed kallistasid ja õnnitlesid üksteist suure võidu puhul.

Südamlikult võeti vastu neid, kes tulid rindelt.

Kõlasid laulud, mängis muusika, väljakuil tantsis õnnelik noorus.

Au meie kangelaslikule Nõukogude armeele! Ta päästis meie kodumaa iseseisvuse ja vabaduse ning tõi meile võidu vaenlase üle!

SUVELE VASTU

Töötame aias.

R. Parve.

Õue kokku toodi joostes
kõik, mis majas leidus;
labidad, mis paksult roostes,
olid kuuris peidus;

majahoidjalt vanataadilt
mõned reharidvad saadi,
keldrist leiti lauakraami,
millest teha kanderaami.

Pea me varustusebaas
oli aia ääres maas.

Kiirelt, kiirelt liikus käi.
«Labidas, kus rooste jäi?»
Kivi hõõrus rooste maha,
lööge aga vars nüüd taha!

«Reha, sul on hambad suust;
kuidas nõnda kulu sööd
ja meil aitad teha tööd?»
Pange uued saarepuust!

«Laud, sa ära vastu aja,
naelad sinust läbi taome.
Meil on kanderaami vaja,
kuhu risuvirnad laome.»

Nõnda aias talguid peeti,
praht ja risu kokku veeti.
Ühel nõul ja ühel jõul
töötas virgalt kogu õu.

Kõrgel sinas kevadtaevas,
päike kiirgas oma tuld;
labidas meil peenraid kaevas,
kohevaks sai aias muld.

Ohakad sa üles kisu,
korja praht ja leherisu,
kapsas, peet või lilleseeme
muidu kasvada ei saa!

Kui me ühiselt kõik teeme,
võime palju-palju suuta
seks, et õitsvaks aiaks muuta
kogu kallis kodumaa!

1. Mis tuli teha lastel enne töölehakkamist?
2. Mis lapsed aias tegid?

Kui töö tehtud, siis aeg puhata.

Väike abiline.

S. Kossov.

Vanaema tuli kolhoosi puuviljaaiast, pani kõpla nurka ja läks vaevalt pingi juurde.

«Oeh, kui väsinud!»

Istus ja vajus küüru, asetas käedki kahele poole külge sirgu ja toetas nad pingile.

Ta tütretütar Maie mängis nukuga. Maiel on hoida rahutu laps — kummist nukk Kati. Kui Maie vajutab talle kõhu peale, siis ta piiksub. Hakkab mähkima, jälle viriseb.

Maie istus vanaema kõrvale. Toetas käed ka vanaema moodi pingile.

«Oeh, küll ma olen väsinud!»

Ta vaatas, kuidas vanaema pea langes väsimusest norgu, ja ta laskis ka pea norgu.

«Kati viriseb ja piriseb kogu päeva, küll näen mina temaga vaeva.»

Vanaema vangutas pead:

«Lastega, tütreke, on alati nii. Need teevad ikka ränka muret ja vaeva.»

«Vanaemake, kas mina ka virisesin, kui olin väikene?»

«Virisesid! Hullemini veel kui sinu Kati! Kõik väikesed virisevad.»

Maie vaatas oma jalgu, need kõikusid kõrgel õhus.

Ta nihutas enese nii pingi äärele kui vähegi sai, sirutas jalad maha, ulatus varbaotsaga vastu põrandat . . .

«Nüüd ma enam ei virise. Ma olen nüüd juba suur.»

«Suur, suur jah!» nõustus vanaema. «Käid juba seitsmendat aastat. Nüüd on sul endal viripill hoida.»

Vanaema tõstis pea, naeratas. Ta tahtis Maiega oma heameelt jagada:

«Aga brigadir kiitis mind täna jälle. Ma rohisin kõik

peenrad ära, kastsin kapsaid. Brigadir ütles mulle: «Sul, Miina, kasvavad kapsad hästi.» Nõndaks. Oleks olnud vaja peenravahegi ära rohida, aga polnud aega: kodus ka õiendamist.»

Ta tõusis pingilt ja hakkas toimetama:

«Vaja puder keema panna, õhtusööki valmistama hakata.»

Sai vaevalt tule koldes süüdata, kui akna taga hakkas siutsuma tibude kari. Olid nemadki teada saanud, et vanaema oli koju tulnud. Siutsusid ja säutsusid aga pealegi . . . Aga üks kollane, julge — küllap sellest vist kukk tuleb — näe, tikub otse tuppa. Käib aga tähtsalt mööda põrandat, siutsub kõigest jõust ja käib vanaema kannul.

Vanaema plaksutas käsi:

«Heldeke, kanapojad ju söömata! Aga söögi juurest ei saa ära kah minna, piim läheb üle!»

Maie pani nuku kõrvale, tuli pingilt maha.

«Vanaemake, ma lähen söödan tibusid. Nad on ju nii väikesed, siutsuvad mis kole!»

«Mine, tütreke, mine! Sööda tibusid, küll ma vaatan su Kati järele.»

Maie sai tibud söödetud ja tuli tuppa. Kitsetall hakkas määgima. Tõusis tagumistele jalgadele püsti, toetus esijalgadega aknalauale ja vahtis aknast sisse. Määgis, raputas sarvenuttidega: kutsus vanaema.

«Oi, kitsetalleke jäi jootmata. Aga ei saa minna, puder kõrbeb põhja.»

«Vanaemake, küll ma joodan kitsetalle, ta ju ka väikene.»

«Mine jah, kullake, mine! Kuule, kuidas mökitab. Tead ju isegi, missugused nad on, need väikesed.»

Nõnda toimetas Maie koos vanaemaga; toitis kanapojad, jootis kitsetalle, valmistas õhtusööki.

Teisel päeval tuli vanaema samuti väsinuna koju, hak-

kas jällegi õhtusööki valmistama. Tahtis hakata kanapoegi söötma, aga neil juba kõhud täis, istuvad ja tukuvad ema tiiva all. Kitsetall ei vaata vanaema poolegi, mängib Maiega. Vanaemal jäi üle ainult Maiega koos putru süüa.

«Mind kiitis jällegi brigadir,» ütles vanaema. «Mul kasvab kapsas väga ilus. Oleks vaja veel lehetäid ära noppida, aga pole aega.»

«Aga sina, vanaema, ära homme kiirustagi aiast kojutulemisega, küll mina kodus kõik korda sean,» ütles Maie.

Nõnda sündiski. Vanaema tuli koju, teadis, et on ainult üks töö teha — õhtusöök valmistada. Toas on kõik puhas ja koristatud; õuel on kõik söödetud ja rahul.

«Oi, tragi tüdruk! Kus mul on abiline!» ütles vanaema ja silitas Maie pead. «Kui mind veel hakatakse kolhoosi koosolekul kiitma, siis ma ütlen:

«Ärge kiitke üksinda mind, kiitke ka minu tütretütart Maiekest.»»

1. Mispärast Maie aitas vanaema?
2. Mille eest kiideti vanaema?
3. Miks peavad lapsed vanemaid abistama ja kuidas nad saavad seda teha?

Kolhoosilaste suvi.

P. Rummo.

Lõppenud on kooliaeg,
algas suvepuhkus.
Matkad, mängud, laul ja töö
nüüd me salga uhkus.

Hästi meie peenramaad
puhastatud rohust.
Iga pisike pioneer
täidab oma kohust.

Killa-kõlla kõlinal
koju läheb kari;
kraavipervel valmimas
punav maasikmari.

Mängime ja teeme tööd
suvepäevad pikad.
Meie maal on lapsepõlv
kaunis, rõõmurikas.

Lõkke juures.

I. Kolla.

Videvik on lasknud alla
udu pehmed kardinad.
Aga lauldes metsa alla
siis pioneerid marsivad.

Lõkketule teeme maha,
metsa all ei ole tuult.
Nurmede ja järve taha
kajab laule meie suult.

Lõke leegib metsas suures,
öökull kuulab oksa peal.
Meie laulud tule juures
helisevad kaua seal.

SISUKORD

Nõukogude Liidu hümn 3

Kool.

Esimene koolipäev. R. Parve 4
Kuidas väike Jaak kooli astus. R. R. II 4
Tähtis teade. L. Tigase järgi 6

Mälestusi suvest.

Lugu laagrilipust. K. Korsen 8
Kolhoosipõllul. N. Nezlobin 13
Aadu kalapüük. O. Luts 14
Äike metsas. L. Tolstoi 16
Linnupesa. J. Liiv 17

Köögiviljaaed.

Kooliaed. R. R. II 20
Kapsauss. K. Ušinski 22
Petja juurviljaaed. Iljini järgi 24
Vares keedab hernesuppi. L. Tigase muinasjutt 27
Õunte kahjurid. R. R. II 30

Sügis.

Tuleb sügis. R. Parve 31
Marjul. A. Kitzberg 32
Seenel 33
Sügis kolhoosis. N. Nezlobin 36
Rohutirts ja sipelgas. I. Krõlov 39
Rändlinnud 41

Kool. Perekond. Sõbrad.

Õpetaja. I. Koževdub 45
Tiit on korrapidaja. R. Parve 46
Tiina 48
Lõhutud aken. L. Tigase järgi 48
Iljuša. L. Kassil 51
Tulekahju. L. Tolstoi 53
Mis on kollektiiv. R. R. II 54
Luik, haug ja vähk. I. Krõlov 56
Meie Kersti. L. Rummo 57
Mis on kergem? V. Ossejeva 57
Südametunnistus. A. Gaidari järgi 59
Sinised lehed. V. Ossejeva 60
Võlusõna. V. Ossejeva 61
Mõru kook. E. Raud 65
Maja kaskede all. V. Ossejeva 66
Pidulikul koondusel. V. Beekman 67
Kadjaste küla pioneerid. V. Golõškini järgi 68
Meie pioneerijuht. M. Linnamägi 72
Sõprus. M. Mussatovi järgi 73
Lugu raamatust 75
Lauliku lapsepõli. Rahvalaul 77

Tervishoid.

Villu raske haigus. V. Toom 78
Hambaarsti juures. V. Klauser 79
Mürgine allikas 82
Kellel on silmad sõrmeotstes. R. R. II 83

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.

Meie läheme rongkäiku. M. Kesamaa 86
Kuidas elasid töölised enne nõukogude võimu. R. R. II . . . 87
Kuidas elasid talupojad enne nõukogude võimu. R. R. II . . 88
Vladimir Iljitš Lenin. R. R. II 90
Mälestusi Leninist. V. Bontš 93
Lenin puhkusel. Lenin töötamas
Meie maa. R. Parve 95

Sinine helmes. I. Taits 96
Vaba Hiina lapsed. I. Koževdub 99
Pioneeride rahulaul. I. Sikemäe 100

Linn.

Õhutee. R. R. II 102
Trammis. L. Tigase järgi 103
Tänaval. I. Vladimirov 103
Kirjakast. I. Taits 107
Maa-alune riik. M. Mironova 110

Talv.

Esimene lumi. R. Parve 114
Talvetaadi vembud. K. Ušinski 115
Näärilaul. R. Parve 117
Liuväli 119
Uisuteel. J. Sõrmus 121
Kaks külma. Vene muinasjutt 121
Talvel. L. Voronkova 125
Linnud lume all. M. Prišvin 126
Leevike. M. Metsamärt 127
Talvel. Rahvalaul 128

Lenini päevad.

Laul Leninist. T. Spendiarova 129
V. I. Lenini lapsepõlvest. A. Uljanova 130
Poiss ja Lenin. A. Kononov 131

Nõukogude Armee.

Meie tervitus. M. Svetlov 133
Vanja Andrianov. R. R. II 133
Liida 136
Partisan Tonja. A. Kalintšenko 137

Kodu- ja metsloomad.

Missuguste loomadega inimesed sõidavad. E. Voronina . . . 140
Ega me ometi sellepärast vihased ole? J. Liiv 143
Kuidas koer enesele sõpra otsis. Neenetsi muinasjutt 144
Miks hobune alati sööb. A. Jakobsoni muinasjutt 147
Pahur põrsas. O. Luts 149
Mida mõtles siil? V. Ossejeva 151
Loomade talikortereid 153
Kuidas kalad talvitavad 156
Kalad. Rahvalaul 160
Karupoeg. K. Paustovski 160
Lindude ja loomade sõda. E. Särgava muinasjutt 164

Rahvusvaheline naistepäev.

Emasüda. L. Koidula 169
Kingitus emale. G. Karpenko 169
Eidekene, hellakene. Rahvalaul 172
See on minu ema. I. Taits 173
Hälli ääres. L. Koidula 176

Kevad.

Lumivalguke. Muinasjutt 177
Karvatopp. K. Paustovski 181
Kevadelaul. I. Sikemäe 183
Kuldnokad. A. Kuprin 184
Kevade tulek kolhoosis. N. Nezlobin 186
Traktor. R. Parve 187
Kuidas linnud pesa teevad 188
Lindude kevad. M. Raud 192
Tihane ja käbilind. R. Roht 193
Kuku, kuku, käokene. Rahvalaul 195
Värvuke. M. Gorki 195
Varblase laul 198
Meie sõbrad. N. Nadeždina 198
Tibukesed 199
Tibukese unenägu. E. Enno 201
Kaval ema. I. Tšarušin 202

Harakas ja vares. Rahvanali 205
Meie kolhoos. A. Kajara 206
Kuldne aas. M. Prišvin 206
Lapsed metsas. K. Ušinski 207
Rahvalaul 210

Mets.

Kust tuli laud. S. Maršak 211
Mets. S. Sokolov-Mikitov 213
Kuusk. N. Nadeždina 214
Kask. N. Nadeždina 215
Puude vaidlus. K. Ušinski 216
Kellel pikad põllepaelad. Rahvalaul 218

Muudame loodust.

Kõige tähtsam. V. Lebedev 219
Õhtune vestlus. R. R. II 223

1. Mai.

Maiparaad. R. Parve 225
Esimene mai. H. Mirka 226
Võidupüha. R. R. II 228

Suvele vastu.

Töötame aias. R. Parve 229
Väike abiline. S. Kossov 231
Kolhoosilaste suvi. P. Rummo 234
Lõkke juures. I. Kolla 235

Бахман, Хильда Тынисовна.
Ребане, Саара Иосифовна
ХРЕСТОМАТИЯ ДЛЯ II КЛАССА
На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе 10

Toimetaja H. Pedusaar.

Tehniline toimetaja A. Ruutsoo.

Korrektorid O. Sepp ja L. Visnap.

Ladumisele antud 3. XI 1956. Trükkimisele antud 22. II 1957. Paber 60×92 sm, 1/16. Trükiarv 15 000. Trükipoognaid 15+4 lisa. Arvutuspoognaid 10,07. Tellimise nr. 4190. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind rbl. 2.15
6—6

Rbl. 2.15

A
21467
7674411

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00767441 1